

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

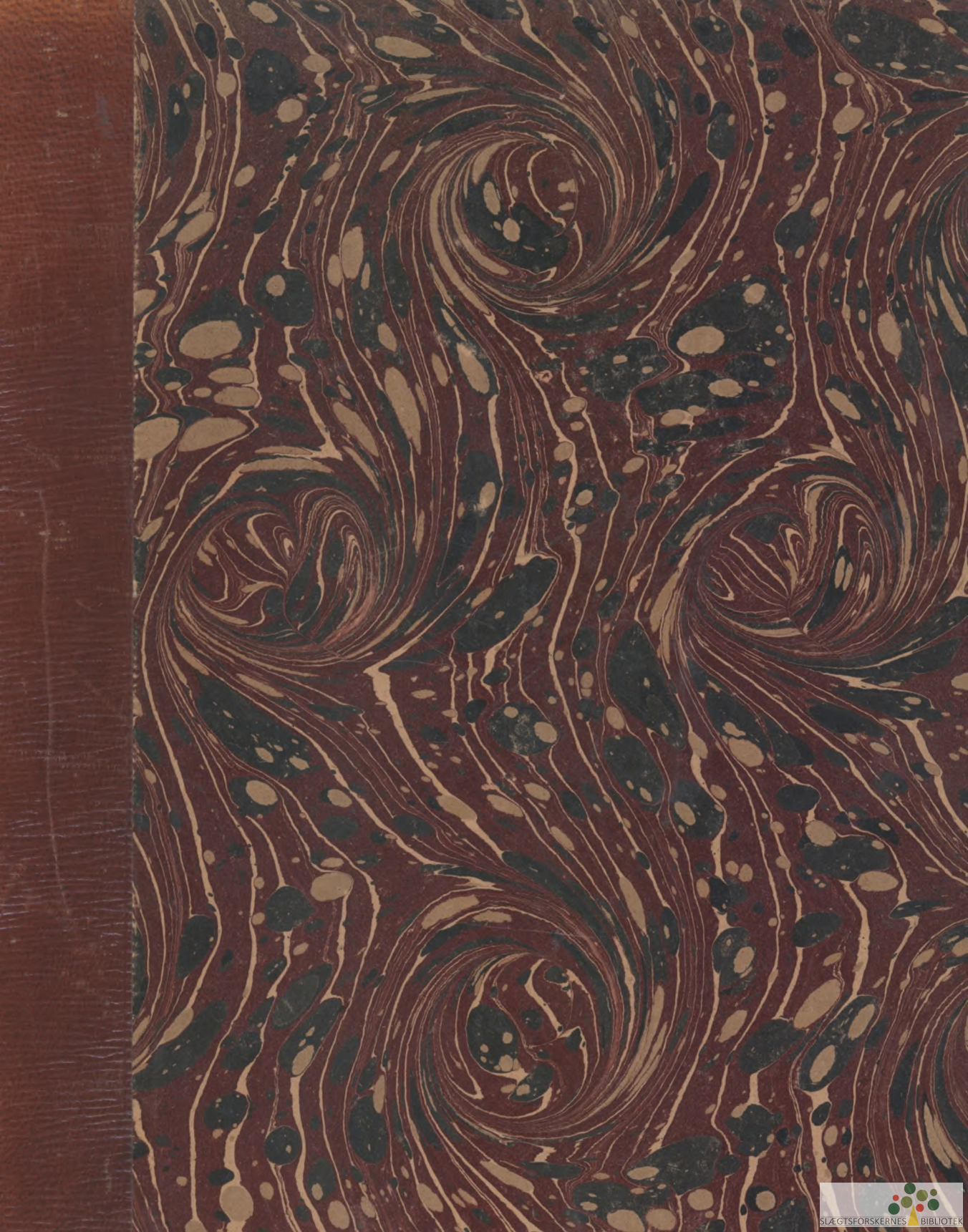
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BISKOP JOHANNES VON EUCH

AF
JOH. METZLER, S. J.

FESTSKRIFT I ANLEDNING AF
HANS 50 AARS PRÆSTEJUBILÆUM

1860 — 1910

BISKOP JOHANNES VON EUCH

Nærværende Festskrift er trykt i 1500 Eksemplarer paa belgisk Velin samt 48 nummererede Eksemplarer paa krideret, fransk Kunsttrykpapier.

FOT. SCHAUMBURG

* Johannes von Esch. Ep.

BISKOP JOHANNES VON EUCH

ET HISTORISK TIDSBILLEDE

FRA

DEN KATHOLSKE KIRKES UDVIKLING I DANMARK

AF

JOH. BAPT. METZLER, S. J.
LÆRER VED ST. KNUDS SKOLE I KØBENHAVN

MED 152 ILLUSTRATIONER

KØBENHAVN
UDGIVET AF ANSGARIUSFORENINGEN
MCMX

CUM APPROBATIONE SUPERIORUM

H. C. WENKS ETABLISSEMENT[®] - FREDERICIA
A/S. FREDERICIA CENTRALTRYKKERI

FORTALE

AMLE Sagn fortæller om sunkne Byer, hvis Klokker man endnu til visse Tider kan høre lyde op fra Havets Bund. Ogsaa det gamle katholske Danmark henhører til denne Sagnkreds. Ikke i materiel, men vel i aandelig Henseende er i det 16. Aarhundredes fjerde Decennium vore berømte Gudshuse og katholske Institutioner tillige med mange Slægtleds katholske Liv ligesom nedsunket i Havets Bølger.

Vel mente nu og da ivrige Katholikker at se det sunkne Rige igen dukke op, og de lod det heller ikke mangle paa Bestræbelser for at hæve det. Men det var kun Drømmesyner, som de let kan opstaa hos dem, der, opfyldt af Tanker om Fortiden, vandrer ved Kysten og stirrer i Havets Dyb efter den sunkne Stads Taarne og Spir.

Naar desuagtet Forfatteren til nærværende Festskrift nu for Tiden har beskæftiget sig med det katholske Danmark, saa gælder hans Arbejde lykkeligtvis ikke Fortidens Minder, der kun har hjemme i Historien og i Sagn; nej, det katholske Danmark er igen steget op af sin Grav. Det er ikke i hemmelighedsfulde Tryllenætter, at dets Klokker sender deres dumpe Klage-toner op til os fra Havets Dyb, nej, de klinger fra en hel Række Kirker og Kapeller frejdigt hen over Nutidens Danmark.

I Aaret 1910 er det 50 Aar, siden Danmarks første katholske Biskop

efter Reformationen, *Msgr. Johannes von Euch*, prydet med Præstedømmets Værdighed, begyndte sin apostoliske Virksomhed her i Landet. Ansgariusforeningen vilde ikke lade denne betydningsfulde Lejlighed gaa upaaagtet hen og ønskede derfor at faa skrevet en saa omfattende Fremstilling som muligt af den katholske Kirkes Udvikling herhjemme i Løbet af de sidste 50 Aar. Den kan betragtes som en Fortsættelse og Fuldstændiggørelse af *W. J. Karups* fortjenstfulde Værk: »*Den katholske Kirke i Danmark*. Kirkehistoriske Skildringer fra det niende indtil Midten af det sekstende Aarhundrede København 1859«. Meget kunde dog af Hensyn til endnu levende Personer ikke offentliggøres, andet maatte fremstilles kort paa Grund af den knappe Plads. Noterne og Henvisningerne i Slutningen af Skriftet angiver dog alle Hovedkilderne og vil saaledes være en Hjælp ved en senere Skildring af den katholske Kirkes Historie efter Reformationen.

Naar det er lykkedes mig at fuldende og udgive denne Bog, saa har det kun været muligt ved at sætte mig i Taknemmelighedsgæld til alle Sider. Først og fremmets takker jeg alle, som ved personlig Imødekommenhed har lettet mine Studier, og her føler jeg mig især forpligtet til at nævne *Greverne Leopold og Hermann von Stolberg-Stolberg*, *Provst Knipper i Møppen*, *Pastor Ph. von der Kettenburg*, *can. phil. Jos. L. M. Hoffmann* og ikke mindst den alderstegne *P. Frederik Brüggemann* i Aarhus, Biskoppens forhenværende Kapellan. I Særdeleshed retter jeg min Tak til *Hr. cand. mag. H. Kejser* i Ordrup, som har ydet mig betydelig Hjælp ved Udgivelsen af dette Festskrift. Ogsaa *Hr. H. C. Wenk* i Fredericia, der har ledet Festskriftets Trykning og hele ydre Udstyrelse, takkes hjerteligt for den store Interesse, han har vist mit Arbejde.

Jeg henvender dernæst min Tak til det i Anledning af Biskoppens Jubilæum nedsatte *Festudvalg*, som ved et betydeligt Tilskud muliggjorde Trykningen. Dette saavel som *Hr. Jos. Hoffmanns* uegennyttige Arbejde skyldes dette Værks Udstyrelse med Billeder.*) Navnlig sidstnævnte Herre vil sikkert høste de venlige Læseres Tak for sit store Arbejde. Gerne skulde endnu mange andre Billeder være taget med, hvis ikke de betydelige Omkostninger og Mangel paa Plads havde paalagt os en vis Indskrænkning.

København, Allehelgensdag 1909.

J. M.

*) Klichéerne er fra »Nordisk Kunstanstalt«, Joh. Schøller, Strandgade 38, København C.

INDHOLDSOVERSIGT

	Side
<i>Fortale</i>	III
<i>Indholdsoversigt</i>	V
<i>Fortegnelse over Illustrationerne</i>	VII

*

*

*

<i>Indledning</i>	1
-------------------------	---

FØRSTE DEL: BISKOP VON EUCHS LEVNEDSLØB

I. <i>Drenge- og Studenteraar</i> (1834—1855)	7
II. <i>Johannes von Euch som Lærer og Opdrager</i> (1855—1859).....	11
III. <i>Johannes von Euch som Sjælesørger</i> (1860—1884)	18
1. Kapellan i København (1860—1864).....	19
2. Sognepræst i Fredericia (1864—1884)	24
IV. <i>Johannes von Euch som Overhyrde</i> (Fra 1884).....	39
1. Apostolisk Præfekt (1884—1892).....	39
2. Apostolisk Vikar (fra 1892).....	42

ANDEN DEL: DEN DANSKE MISSIONS UDVIKLING UNDER BISKOP VON EUCH

I. <i>Grundlæggelsen af nye Missionsstationer</i>	52
---	----

II. <i>Missionens ydre Vækst</i>	74
III. <i>Det katolske Skolevæsens Udvikling</i>	83
IV. <i>Velgørehed og Sygepleje</i>	91
1. Omsorg for Børn og unge Piger	92
2. Fattig- og Sygepleje.....	95
V. <i>Foreningslivet</i>	102
1. Foreninger til Understøttelse af kirkelige Institutioner	103
2. Foreninger til Understøttelse af fattige og syge	106
3. Foreninger for bestemte Kredse i Menigheden.....	110
4. Foreninger til Fremme af Kultur og Folkevel	114
VI. <i>Pressens og Litteraturens Opsving</i>	118
VII. <i>Fremtidsudsigter</i>	127
<i>Slutning</i>	131
<i>Noter og Henvisninger</i>	135
<i>Navneliste</i>	137

FORTEGNELSE OVER ILLUSTRATIONERNE

	Side
1. <i>Biskop Johannes von Euch (Titelbillede).</i>	
2. Biskop Dr. Paulus Melchers.....	3
3. St. Ansgar (Altertavle i St. Ansgars Kirke).....	4
4. Pave Pius X.	8
5. Kardinal Gotti, Præfekt for Propagandaen.....	9
6. Det nye St. Lucius-Relikvieskrin	10
7. Josef Grev von Stolberg-Stolberg	12
8. Pastor Joh. v. Euch	15
9. St. Ansgars Kirke (Gadeparti)	17
10. Pastor Bernhard Holzførster.....	20
11. St. Ansgars Kirke	21
12. Højaltret i St. Ansgars Kirke	22
13. St. Ansgars Kirke set fra Koret	23
14. Den gamle St. Knuds Drengeskole i Fredericia.....	24
15. Pastor von Euch som Sognepræst	25
16. St. Knuds Kirke i Fredericia	25
17. Altret i St. Knuds Kirke	26
18. St. Knuds Kirkes Orgelpultur	26
19. Pastor P. Schreiber, Fredericias nuværende Sognepræst.....	27
20. Den nye St. Knuds Skole i Fredericia	28
21. Det første St. Josefs Hospital i Fredericia	29
22. Det nye St. Josefs Hospital i Fredericia.....	29
23. Komplekset »St. Knudsborg« i Fredericia.....	30
24. Fredericia Byvaaben	30

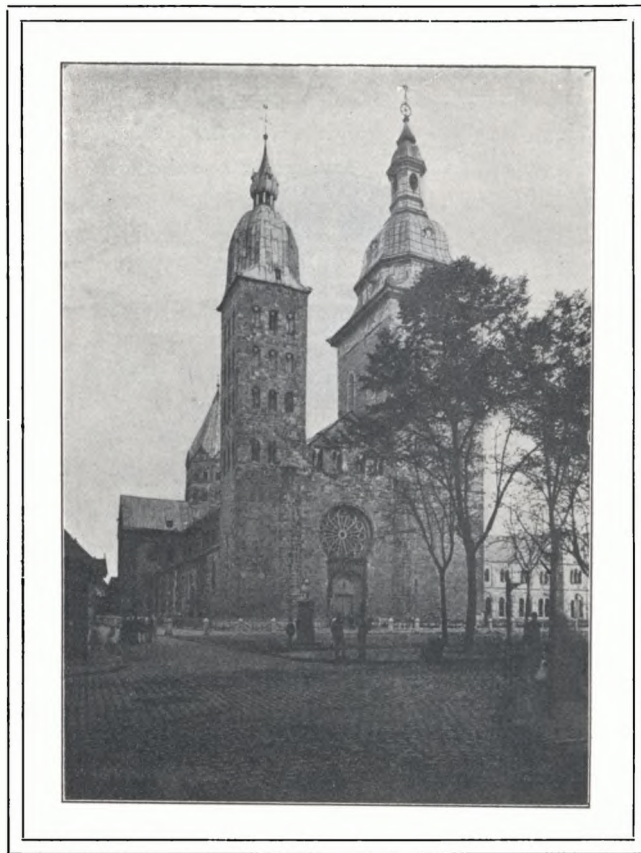
25. Fredericia gl. Sogneseagl.	31
26. Kirkegaarden i Fredericia	31
27. Den gamle St. Mariæ Kirke i Odense (udvendig)	32
28. " " " " " " (indvendig)	33
29. P. Jos. Resch, C. SS. R., nuværende Sognepræst i Odense	33
30. Pastor M. Osterhammel, " " i Randers	34
31. " F. Kerff, " " i Horsens	34
32. P. Ign. Schmid, S. J., " " i Aarhus	35
33. Vor Frue Kirke i Aarhus (udvendig)	35
34. " " " " " (indvendig)	36
35. Pastor V. Klemp, nuværende Sognepræst i Kolding	37
36. " Fr. Pohl, " " i Svendborg	37
37. Fredericia St. Knuds Kirkes nærmeste Omgivelser	38
38. Msgr. H. Grüder, Apostolisk Præfekt	40
39. Katholsk Assistents Kirkegaard (Den gamle Afdeling)	41
40. Niels Stensen, Biskop af Titiopolis i. p. i.	43
41. Pastor H. Gamél, Biskoppens Sekretær	44
42. Det biskoppelige Vaaben	45
43. St. Ansgars Relikvieskrin	46
44. Det gamle St. Knuds Kapel i København	47
45. " nye " " " "	47
46. Chr. P. Biankos Grav paa kath. Assistents Kirkegaard	48
47. <i>Msgr. Johannes von Euch, Biskop af Anastasiopolis, Hs. Helligheds Husprælat, apostolisk Vikar for Danmark og Island.</i>	
48. Pastor Joh. Braun, nuværende Sognepræst ved St. Ansgars Kirke	52
49. " Ph. von der Kettenburg, nuværende Kapellan ved St. Ansgars Kirke...	53
50. Rosenkranskirken paa Frederiksberg	53
51. Pastor H. Slump, nuværende Sognepræst ved Rosenkranskirken	54
52. " Fr. Ronge, " Kapellan " "	54
53. P. Albert von Geyr-Schweppenburg, S. J.	55
54. St. Annæ Kirke i Sundby	55
55. P. G. Schmiderer, C. SS. R., nuværende Sognepræst ved St. Annæ Kirke	56
56. St. Josefs Kirke paa Nørrebro	56
57. Pastor A. Neuvel, nuværende Præst ved St. Josefs Kirke	57
58. " J. Desnos, " " " Immaculatakirken	57
59. P. F. Evers, S. J., " " " St. Andreas Kirke, Ordrup	58
60. Præsteboligen samt Kapellet i Helsingør	58
61. P. A. M. Wattiez, Congr. Miss., nuværende Sognepræst i Helsingør	59
62. Pastor Dr. B. Hansen, nuværende Præst i Næstved	59
63. Præsteboligen »St. Marias Høj« og Indgangen til Kapellet i Roskilde	60
64. St. Laurentii Kapel i Roskilde	60
65. P. A. Kerckhoffs, S. M., nuværende Sognepræst i Roskilde	61

66.	P. Fr. Blois, S. M., nuværende Sognepræst i Slagelse	61
67.	Pastor Fr. Fr. Maurer, „ „ i Køge.....	62
68.	St. Hans Kapel i Køge	62
69.	St. Knuds Kirke i Ringsted (udvendig).....	63
70.	P. J. Wijnen, S. M., nuværende Sognepræst i Ringsted.....	63
71.	St. Knuds Kirke i Ringsted (indvendig)	64
72.	P. M. Meulenberg, S. M., nuværende Sognepræst i Reykjavik	64
73.	P. C. Ikenmeyer, O. S. Cam., „ „ i Aalborg.....	65
74.	Pastor Fr. Verhein, nuværende Sognepræst i Esbjerg	65
75.	Pastor J. Quelen, nuværende Præst i Spangsbjerg	66
76.	P. J. Brems, Ord. Præm., nuværende Sognepræst i Vejle	66
77.	Franciskanerkonventet i Maribo.....	67
78.	Jesu Hjertes Kirke med Præstebolig i København	68
79.	„ „ „ i København (indvendig)	69
80.	St. Johannes's Kapel i Slagelse	70
81.	Det gamle St. Katharinakapel i Næstved	73
82.	Mère Geneviève, Provincialforstanderinde for St. Josefssøstrene.....	75
83.	St. Josefssøstrenes Seminarium og Immaculatakirken	76
84.	Immaculatakirkens Indre	76
85.	Elisabethsøstrenes Kloster i København (Kastanievej 6)	77
86.	Elisabethsøstrenes Kapel i København	78
87.	Assumptionistindernes Kloster i København, Amalievej 16.....	82
88.	St. Josefs Hospitalskapel i Esbjerg.....	82
89.	St. Ansgars Menighedsejendomme (Bredgade 67 og 69).....	84
90.	Skole og Præstebolig i Reykjavik	84
91.	St. Annæ Kirke og Skole i Sundby	85
92.	St. Mariæ Kirke og Skole paa Frederiksberg	85
93.	St. Josefssøstrenes højere Pigeskole i København (Toldbovej 12 og 14)	86
94.	„ „ „ „ paa Frederiksberg	86
95.	St. Andreas Kirke og Kollegium.....	87
96.	St. Andreas Kirke i Ordrup	87
97.	P. M. Hausmann, S. J., Rektor for St. Andreaskollegiet	88
98.	P. L. Günther, S. J., Bestyrer af St. Andreaskollegiets højere Almenskole.....	88
99.	St. Knuds Skole i København	89
100.	P. U. Sialm, S. J., Rektor for St. Knuds Kollegium	89
101.	P. Cl. Bannwart, S. J., Bestyrer af St. Knuds Skole.....	90
102.	St. Norberts Skole i Vejle	90
103.	St. Hedvigssøstrenes Børnehave i Nyborg	92
104.	„ „ Vuggestue i Odense	92
105.	„ „ Hvilehjem og Pensionat i Dalum (Façaden set fra Vejen)	93
106.	„ „ „ „ „ „ (Façaden set fra Haven)	93
107.	Mariahjemmet (Vesterhus) i København.....	94

108.	St. Josefs Hospital i Reykjavik	94
109.	St. Josefs Hospital i København	95
110.	St. Elisabeths Hospital i Sundby.....	95
111.	St. Mariæ Hospital i Roskilde	96
112.	Kamillianernes Klinik og Tuberkulosehospital i Aalborg	96
113.	St. Josefs Hospital i Aarhus.....	97
114.	” ” i Horsens	97
115.	” ” i Randers	98
116.	” ” i Odense	98
117.	” ” i Esbjerg.....	99
118.	St. Josefssøstrenes Klinik i Aalborg.....	99
119.	” ” Sanatorium i Spangsbjerg	100
120.	St. Josefs Hospitals Kapel i Aarhus.....	101
121.	Jesu Hjertes Kirke i Randers (udvendig)	103
122.	” ” ” ” ” (indvendig).....	103
123.	St. Michaels Kirke i Kolding (udvendig).....	104
124.	” ” ” ” ” (indvendig).....	105
125.	St. Josefs Kirke i Horsens (udvendig).....	106
126.	” ” ” ” ” (indvendig)	107
127.	Pastor Joh. Frederiksen, nuværende Sognepræst i Silkeborg	107
128.	Søstrenes Ejendom med Vor Frue Kapel i Silkeborg	108
129.	Vor Frue Kapel i Silkeborg	109
130.	St. Mariæ Kirke i Aalborg.....	110
131.	St. Nikolai Kapel i Esbjerg.....	111
132.	St. Norberts Kapel med Skole og Præstebolig i Vejle.....	112
133.	” ” ” i Vejle.....	113
134.	Det gamle katolske Kapel i Thorshavn.....	116
135.	Ansgariusforeningens Segl.....	117
136.	St. Albani Kirke i Odense (udvendig).....	119
137.	” ” ” ” ” (indvendig)	120
138.	Alteret i Assens	121
139.	St. Knuds Kirke i Svendborg (udvendig)	121
140.	” ” ” ” ” (indvendig)	122
141.	Kapellet paa Glorup	122
142.	St. Birgittes Kirke i Maribo (udvendig).....	123
143.	” ” ” ” ” (indvendig).....	124
144.	Jesu Hjertes Kirke i Reykjavik (udvendig).....	125
145.	” ” ” ” ” (indvendig)	125
146.	St. Knuds Kapel i St. Albani Kirke, Odense.....	126
147.	Katolsk Vestre Kirkegaard i København.....	128
148.	Kapellet paa katolsk Vestre Kirkegaard	129
149.	Korset paa katolsk Vestre Kirkegaard.....	130

150. Biskop Johannes i sit Arbejdsværelse	132
151. Præsternes Begravelsessted paa katholsk Vestre Kirkegaard.....	134
152. Domkirken i Osnabrück	XII

Domkirken i Osnabrück.

INDLEDNING

LN af de smukkeste Perler i den katolske Kirkes Krans i Middelalderen var til visse Kongeriget Danmark. *Den h. Ansgars milde Aand havde givet denne Mission Præget, den h. Knuds Martyrdød Indvielsen*, som Biskop von Euch engang saa kort og træffende bemærkede. Syv danske Suffraganbispedømmer stod under det ærværdige Ærkesæde i Lund. Allerede i det 11. Aarhundrede havde Sjælland 150 og Fyn 100 katolske Kirker, medens Jylland, som Knytlingasaga fortæller, i det 13. Aarhundrede talte ikke færre end 1294 Kirker. Endnu vidner mange af disse gamle Gudshuse om det daadskraftige og ideale religiøse Liv, der pulserede i vort Folk. ¹

Da kom den *kirkelige Revolutionstid*, og vort Fædreland blev udslettet af de katolske Staters Række. Intet andet Sted lykkedes det vel i den Grad som i Norden de protestantiske Magthavere ved drakoniske Love, der strengt blev haandhævet, at udrydde den katolske Tro fuldstændig og umuliggøre enhver Tilnærmelse til den. ²

Det synes rigtignok, som om den religiøse Iver i den senere Middelalder var kølnet; men let blev det dog ikke at faa Protestantismen indført i dette Land, der i syv Aarhundreder havde følt sig lykkeligt i den romerske Kirkes Skød. Til Trods for meget strenge Love, som truede med Dødsstraf, Fængsel og Forvisning, holdt mange Adelsmænd endnu længe katolsk Guds-

tjeneste paa deres Herresæder og lod deres Sønner opdrage i udenlandske Jesuiterkollegier. Ogsaa i Folkets Hjerter levede endnu længe den katolske Tro. Den kolde Protestantisme formaaede ikke at tilfredsstille dem. For at skuffe de stakkels Mennesker beholdt man derfor adskillige katolske Cereemonier ved Gudstjenesten. Ja, i Kirken paa Island lød endnu gennem halvandet Aarhundrede de romersk-latinske Koraler, og Kristmessen blev endnu i det 18de Aarhundrede fejret efter gammel katolsk Ritus. Men da Folket ikke mere havde katolske Præster — det var under Dødsstraf forbudt katolske gejstlige at opholde sig i Landet —, da fremdeles Bekendelsen af den katolske Tro blev straffet med Tab af Gods og Landsforvisning, og da man desuden som nævnt bibeholdte meget af det udvortes ved den katolske Gudstjeneste, saa hørte til Slut al Modstand op, og *Folket blev luthersk næsten uden at mærke det*. Ikke en eneste Familie kunde overlevere sine Børn deres Forfædres Tro. Kun paa to Steder turde man vedligeholde Lampen i Helligdommen: i København af Hensyn til de katolske Magters Gesandter og i Fredericia for de katolske Lejetroppers Skyld.

Men hvor haardnakket den verdslige Magts Modstand mod den katolske Kirke end var i tre Aarhundreder, saa forstod dog uforfærdede Missionærer ved fin Klogskab og sej Udholdenhed at gennembryde de intolerante Skranke. De vandt ædle Mænd og Kvinder for den sande og evige Religion, rejste nye Altre paa dansk Grund og stod gennem det apostoliske Vikariat for de nordiske Missioner i levende Forbindelse med Kristi Statholder i Rom.³

Den smaalige Afspærringspolitik blev først brudt ved *Grundloven af 5. Juni 1849*, der tilsikrede Katholikerne almindelig Religionsfrihed, Grundbetingelsen for, at der kunde genoptages en katolsk Missionsvirksomhed.

Da nemlig Kong Kristian VIII. var død den 20. Januar 1848, lød atter Kravet om en konstitutionel Forfatning med fornyet Styrke. Frederik VII. imødekom dette tidssvarende Ønske og sammenkaldte den grundlovgivende Rigsdag. Denne udarbejdede »Danmarks Riges Grundlov«, som blev stadfæstet af Kongen den 5. Juni 1849. Ved denne Grundlovs § 81 blev der indført fuldstændig Religionsfrihed i det egentlige Danmark med Færøerne. Dermed fulgte ifølge § 84 politisk og borgerlig Ligeberettigelse. Ved § 82 ophævedes den uretfærdige Bestemmelse, der forpligtede Katholikerne til ogsaa at betale Skat til den lutherske Statskirke.

Til Ære for Regeringen maa man sige, at den med selvsamme Konse-

kvens og med samme Agtelse for den bestaaende Ret, hvormed den tidligere havde haandhævet de drakoniske Love, nu ogsaa førte den nye Grundlov for Religionsfriheden ud i Livet.

Dog, det er bekendt, hvorledes det gaar den, der bliver udfriet af et langt og svært Fangenskab: han kan ikke straks genoptage sin tidligere velsignelsesrige Virksomhed. Og saaledes havde ogsaa, som vi nærmere skal faa at se, det nyopvaagnende katholske Liv længe utrolige Besværligheder at kæmpe med. *Der fandtes ingen dansk Gejstlighed, der gaves ingen gamle katholske Familier, og det var tre Hundrede Aar, siden en katholsk Pen havde været sat i Bevægelse for at nedskrive, end sig lade trykke en katholsk Tanke.*

Under saadanne Vilkaar traadte den katholske Kirke igen frem paa Skuepladsen for sin tidligere saa rigt velsignede Virksomhed. Var der Udsigt til gode Resultater? — Menneskelig talt ikke. Men Guds Forsyn vaagede over Kirken. Var end den katholske Religion endnu længe Genstand for Folkets fejlagtige Forestillinger, saa banede dog en anden Anskuelse sig lidt efter lidt Vej. De næsten uddøde Menigheder foryngedes i den nye Frihedssols varme Straaler. Der paafulgte Konversioner, snart i større, snart i ringere Tal. Med Kærlighed og Tillid sluttede de unge Proselytter sig til hine nidkære Præster, som Forsynet sendte dem. Der dannede sig nye Menigheder med Skoler. Man kaldte fremmede Ordensfolk til Hjælp. Velgørende Anstalter blev oprettet, kort sagt et sandt Foraar brød frem for den danske Mission.

Den 13. Aug. 1859 kunde — første Gang siden Biskop i Roskilde, Joachim Rønnovs Død (1544) — igen en katholsk Kirkefyrste sætte sin Fod paa dansk Grund. Det var den nyvalgte Biskop af Osnabrück, *Dr. Paulus Melchers*, der tillige beklædte Stillingen som apostolisk Provikar for de nordiske Missioner i Danmark og Slesvig.⁴ Det var mindeværdige Dage; thi de allerfleste Katholikker havde aldrig set en af Apostlernes retmæssige Efterfølgere. 1869 oprettede Pius IX.

Biskop Dr. Paulus Melchers.

et eget *apostolisk Præfektur* for Danmark, som Leo XIII. 1892 ophøjede til et *apostolisk Vikariat*.

Omend den katholske Kirke i Danmark endnu indtager en ret beskedent Stilling, saa har den dog i det sidste halve Aarhundrede saa store Fremskridt at opvise, at mange Øjne med spændt Forventning er rettet paa vor Mission. I Særdeleshed maa man betegne de sidste fem og tyve Aar som et meget betydningsfuldt Afsnit i den danske Kirkes Historie.

Næst efter Guds aabenbare Velsignelse har man fremfor alt en enkelt Mands Virkekraft, Indsigt og Udholdenhed at takke for disse glædelige Fremskridt, en Mand, der nu kan se tilbage paa en 50-aarig Missionsvirksomhed i vort Fædreland, og som allerede i over et kvart Aarhundrede som Overhyrde har ledet den lille Hjord — *Msgr. Johannes von Euch*.

Man ynder nu til Dags at give enkelte Afsnit af Verdens- og Kirkehistorien i Karakterbilleder. Catholicismens Udviklingshistorie i Danmark siden Aaret 1849 lader sig ikke skildre mere interessant og mere sammenhængende end i Tilslutning til hin Jubelpræsts Liv og Virken, der efter Guds evige Raadslutning skulde være Danmarks første katholske Biskop efter Omvæltningen i 1536.

St. Ansgar.

FØRSTE DEL: BISKOP
VON EUCHS LEVNEDSLØB

I. DRENGE- OG STUDENTERAAR 1834—1855

I BEGYNDELSEN af det niende Aarhundrede oprettede Karl den Store to Missionshuse i Leri- og Hasegau. Begge disse Anstalter skulde være Planteskoler for unge Missionærer, der skulde drage ud for at omvende de nordlige Sachser. Efter at Kejser Ludvig den Fromme, for lettere at kunne kristne de nordiske Lande, havde grundlagt et nyt Missionscentrum i det storartede Abbedi Nova Corbeia ved Höxter i Westfalen, forbandt han de to nævnte Missionshuse i Meppen og Visbeck med dette for at skaffe denne Institution saavel større Indtægter som en mere udstrakt Arbejdsmark.

Korvey, dette gamle berømte Arnested for ivrige Missionærer, sendte Norden dets store Apostel og første Biskop, den h. Ansgar († 865). *Meppen*, en af Korveys to Moderkirker, skulde skænke Danmark den første katholske Biskop efter Reformationen.

Det var et lykkeligt Ægteskab, der her i den lille hannoveranske Kredsstad blev indgaaet den 17. Maj 1831 mellem Theodor Daricus Amandus Peter von Euch fra Tunxdorf (ved Aschendorf) og Josephine Engeline Antoinette Trexler. Brudefolkene var omtrent lige gamle. Hr. von Euch var født den 26. Oktober 1806, hans Hustru den 10. Marts 1807. I mere end 25 Aar skulde de i kærlig Enighed dele Livets Glæder og Sorger med hinanden. Deres Familieliv var gennemsyret af en ægte kristelig Aand og

blev af Gud velsignet med syv Børn, fire Drengene og tre Piger. Den 21. Januar 1834, paa den h. Agnes's Fest fødtes deres første Søn, som i Daaben fik Navnene *Johannes Theodor Joseph*. De andre Børns Navne er: Josephine (f. 3. XI. 1835), Sophie (f. 13. XII. 1837), Theodor (f. 28. I. 1840), Elisabeth (f. 25. VII. 1843), Franz Heinrich (f. 23. II. 1846) og Joseph (f. 13. I. 1848).*)

Hverken Faderen eller Moderen har vel den Gang drømt om, at deres førstefødte engang skulde blive Biskop. Men ved en *ægte kristelig Opdragelse* nedlagde de dog sikkert i det unge Hjerte de Spirer, hvoraf der

Byg. P. x.

siden udvikledes saa udmærket kristelig en Personlighed som Biskop von Euch. De *næsten udelukkende katholske Omgivelser* kunde kun fremme Forældrenes Opdragelse.⁵ En stærk Paavirkning modtog den unge Johannes sikkert ogsaa fra *sine Lærere*, der for største Delen tilhørte den gejstlige Stand. Ved Gymnasiet i Meppen, som er stiftet 1652 af Jesuiter, virkede der ogsaa efter denne Ordens Ophævelse endnu i flere Aartier udelukkende katholske Præster.⁶

En særlig Mærkedag i Drengens Liv danner Dagen for hans *første hellige Kommunion* paa Festdagen for den studerende Ungdoms store Værnehelgen, den h. Aloysius, i Aaret 1847. Endnu som gammel Biskop mindes han med Glæde denne skønne Naadedag.⁷

Fra *Gymnasieaarene* er os ellers kun bekendt, at Johannes med beundringsværdig Iver drev de klassiske Studier. Hans største Glæde i Fritiden

*) I sjette Bind af Salmonsens »Nordisk Konversationsleksikon« finder man Navnet i den hollandske Form *van Euch*. Ligeledes bruger mange Aviser og Tidsskrifter denne Form. Dette er dog ikke korrekt. Ved at genneisøge samtlige Daabs-, Vielses- og Dødslistes fra Aaret 1785 af finder man, at Navnet altid er skrevet *von Euch*. Der er bleven forespurgt ikke alene i Tunxdorf, men ogsaa i Lehe, Devermühlen og Herbrunn. Familien von Euch er af østerrigsk Oprindelse og stammer fra Tyrol.

bestod i — paa Studentervis — med en god Pibe i Munden at hengive sig til Læsning af tyske og fremmede Forfattere. Saaledes lagde han allerede som Gymnasiast Grunden til den store Belæsthed og rige Kundskabsfyldte, som alle nu maa beundre hos ham.

Allerede i Aaret 1852 tog den unge Johannes von Euch sin *Afgangseksamen* med Udmærkelse. Rektor for Gymnasiet i Meppen var dengang den udmærkede Skolemand og senere Domkapitular Dr. Heinrich Wilken.

Om længere Overvejelser for at vælge en Livsstilling var der ikke Tale hos Johannes von Euch. Han behøvede blot at følge sit Hjertes Trang for at træffe det rette. Allerede som lille Dreng havde han intet højere Ønske end at blive Missionær. Men paa ægte barnlig Vis knyttede han en mærkelig Betingelse dertil: »men kun en Missionær, der kan køre med to Skimler«. Som tomme Drømmebilleder var disse Barnefantasier forlængst forsvundne, da den unge Student besluttede at hellige sig til Theologien uden at ane, at det guddommelige Forsyn engang vilde lade hans naive Barneønske blive til Virkelighed.

Den unge Johannes von Euch søgte først til det nærliggende *Münster*; men som saa mange Hannoveranere følte han sig dog snart draget til det »gyldne« *Mainz*, hvis unge Heltebiskop allerede var i alles Munde. »Man behøver kun at nævne von Kettelers Navn«, saaledes udtrykte allerede den 7. Oktober 1851 Friherre

Henrik von Andlaw sig paa de tyske Katholikkers femte Generalforsamling i Mainz, »for at opflammes til Begejstring«. Saaledes forholdt det sig ogsaa i Virkeligheden. Dette var sikkert en af Grundene til, at von Kettelers nyoprettede Præsteseminarium udøvede saa stor en Tiltrækningskraft.⁸

At Mænd som Heinrich, Himioben, Lennig, Moufang og Riffel maatte øve en dybtgaaende Indflydelse paa den vordende Præst baade for Aandens og for Hjertets Dannelse, behøver man næppe særlig at fremhæve. Dybt indprægede sig i hans Sjæl Billedet af den store Mainzer-Kirkefyrste, hvis

Kardinal Gotti, Præfekt for Propagandaen.

Navn og Rygte alene var blevet »saa mange Katholikker i Tyskland til Bestyrkelse, men fjernerestaaende til et Frelsens Lys«. ⁹

I Aaret 1855 kunde den unge Kleriker modtage *Subdiakonvielsen*, det første Trin paa Præstedømmets Stige. Da Osnabrück dengang endnu ikke havde sin egen Biskop, modtog han Vielsen i Hildesheim. ¹⁰

Det nye St. Lucius-Relikvieskrin.

II. JOHANNES VON EUCH SOM LÆRER OG OPDRAGER 1855—1859

EFTER Modtagelsen af Subdiakonvielsen blev der en Afbrydelse i von Euchs Studier. Han var nemlig endnu for ung til at kunne modtage den hellige Præstevielse. Derfor maatte han i nogen Tid hellige sig en anden Beskæftigelse. *Men denne skulde blive af største Betydning for hans senere præstelige og biskoppelige Virksomhed.*

Da Osnabrück dengang endnu ikke havde sin egen Biskop, overlod Joh. von Euch sin Sognepræst, Dekan Frederik Gelshorn, at afgøre, om han skulde studere Filologi eller vælge en anden Virksomhed. Dekan Gelshorn, der fra Frankfurter-Parlamentet var bekendt med Grev Joseph von Stolberg-Stolberg, anbefalede paa det varmeste den unge Kleriker til denne, som var yngste Søn af den berømte Konvertit Friedrich Leopold von Stolberg-Stolberg. Efter en yderligere Anbefaling af Dr. Moufang tilbød Grevens gennem hans Sognepræst den nyviede Subdiakon Stillingen som Opdrager og Huslærer i hans Hjem. Da von Euch endnu ikke havde besluttet, hvilken Virksomhed han i Ventetiden vilde vie sig til, gik han med Glæde ind paa dette Tilbud. Grevens sidste afgørende Brev udeblev imidlertid. Allerede havde den raadvilde Theolog opgivet Sagen som haabløs og vilde lægge sig efter filologiske Studier. Dog Mennesket spaar, Gud

raa'r. I sidste Øjeblik naaede Grevens forsinkede Brev ham, og nu var snart alt ordnet.

Den 6. December 1855 traf den nye Huslærer hos Domkapitular Wasmuth i Paderborn sammen med sin fremtidige Herre og rejste med ham til hans Slot i Westheim. Denne Køretur har den højærværdigste Biskop endnu i sin høje Alder ikke glemt. Alt indtil de mindste Enkeltheder husker han ganske nøjagtig, som var det foregaaet i Gaar.

Sent om Aftenen naaede de det grevelige Slot, hvor de paa det hjerteligste blev modtaget af Grevinde Caroline og de tre ældste Døtre.

Denne 6. December 1855 er blevet en af de store Mærke- og Minde-dage i den højærværdigste Biskops Liv. Thi her hos en af de berømteste Adelsfamilier i Tyskland skulde han nu tilbringe en Række af de skønneste og betydningsfuldste Aar.

Joseph Grev von Stolberg-Stolberg.

Joseph Theodor Grev von Stolberg-Stolberg — hvem kender ikke ham, den fromme Hædersmand i Ordets bedste Betydning, den højhjertede Forkæmper for saa mange velsignelsesrige Foretagender i det katholske Tyskland, Bonifaciusforeningens Stifter og første Præsident! Fra den 5. November 1824 til den 5. Januar 1833 havde han hørt til Jesu Selskab, elsket af alle sine Medbrødre og højagtet af alle sine foresatte. En overordentlig ideal Opfattelse af det katholske Præstedømme og en deraf ud-

springende ejendommelig Frygt for at indtræde i Præstestanden blev Aarsag til, at han i Rom, hvorhen han var bleven sendt for at studere Theologi, fattede en anden Beslutning. Han tog i den bedste Forstaaelse Afsked med Ordenen og vedblev hele sit Liv at være dennes varmeste Ven og Forkæmper. I sin friere Stilling som Lægmand virkede han uendelig meget godt. 1840 erhvervede han sig Godset Westheim og opslog der sin Bolig for bestandig. Hans første Ægteskab med Marie Therese Grevinde von Spee († 1. Februar 1850) velsignede Gud med fem Børn, Døtrene Sophie (født 1839),

Marie (1841) og Julie (1844) samt Sønnerne Leopold (1846) og Franz (1848). Den 25. Februar 1851 ægtede han Caroline Grevinde von Robiano, som skænkede ham endnu fire Børn, Therese (1852), Hermann (1854), Paula (1857) og Joseph (1859).¹¹

Den nye Opdragers Hovedopgave var *at føre Tilsyn* med de to Grever Leopold og Franz. Det første Indtryk, Børnene modtog af deres Lærer, var, at han var alt andet end en »Plageaand«, og dette Indtryk forandredes heller aldrig. Stedse blev von Euch sig selv lig som de unges gode, velvillige Ven. Selv naar det ungdommelige Overmod engang imellem gjorde en Irettesættelse nødvendig, blev denne dog altid givet saaledes, at den ikke efterlod noget Nag. Hans barnlige Gemyt vandt ham alles Hjerter, medens han ved en vis Alvor forstod at bevare Autoriteten. I hele sit Væsen var han pligttro uden nogensinde at forfalde til at blive Moralprædikant. Overhovedet var han aldrig docerende, end ikke ved Undervisningen.

Foruden de to ældste Sønner, som Hr. von Euch mere eller mindre maatte have under sit Opsyn hele Dagen, gav han ogsaa de tre ældre Døtre *Undervisning* i forskellige Fag, som Religion, Historie, Geografi, Latin og Litteraturhistorie. »Hans Undervisning var meget klar, righoldig, fuld af Liv og en bestandig Glæde.« Derfor behøvede han aldrig at gøre noget for at vække Elevernes Lærelyst. Døtrenes Opdragerinde følte sig ikke sjældnen krænkede over, at hendes Elever forberedte sig meget ivrigere og omhyggeligere til Hr. von Euch end til hende selv. I Særdeleshed forstod han mesterlig ved passende Lektüre at vænne sine Elever til alvorlig Læsning. Og netop herpaa saa Forældrene meget strengt. Ofte lod de deres Børn læse for sig, ofte læste de selv med dem.

Den 25. Juni 1857 modtog de to unge Grever i det biskoppelige Huskapel i Paderborn deres første hellige Kommunion af den ærværdige Bekenderbiskop Conrad Martins Haand, og samtidig modtog de tre ældre Søstre Firmelsens Sakrament. Det havde været deres Lærers Opgave sammen med P. Zurstrassen, S. J., at forberede de lykkelige Børn til denne store Naadedag. Derfor tog han ogsaa den inderligste Del i deres Glæde over denne skønne Fest.

Hans *Religionsundervisning* var meget interessant og tillige inderlig from. Det Liv og den Varme, han udfoldede, gik i høj Grad til Hjerte og fik en varig Indflydelse paa hans Elevers hele Liv. »Jeg vil«, saaledes til-

staar bl. a. den allerede graahaarede Grev Leopold von Stolberg-Stolberg, »med Tak til Gud sige — nullis meis meritis —, at jeg blandt mine Bekendte har været den bedst underviste i herhenhørende Ting. Jeg siger det med Tak til Gud, med Tak til mit Hjem, med Tak til mine senere Lærere og med Tak til Hr. von Euch, hvem jeg direkte skylder Tak for meget og indirekte for alt, fordi han ved sin Undervisnings Varme og Kundskabsfylde forstod at vække og vedligeholde min Interesse for disse Ting.«

Særdeles afholdt var Opdrageren som *Ledsager paa Spadsereture*. Altid var han oplagt til Spøg og Munterhed, selv naar det engang imellem gik ud over ham selv. Hans glade og dog tillige dybe Gemyt dannede overhovedet et velgørende Element i den grevelige Familiekreds. Vakte noget hans Munterhed, kunde han bryde ud i en næsten ubetvingelig Latter. Hvor ofte har ikke senere hen Protestanter sagt til ham: »Jeg troede virkelig ikke, at De var en katholsk Præst; De ler saa hjerteligt«,¹²

Naar allerede hans almindelige Spadsereture var baade fornøjelige og lærerige, saa gælder dette i endnu højere Grad om de *længere Udflugter*, han foretog med sine to Elever. Saaledes vandrede de i Efteraaret 1857 paa en to Dages Fodtur til Glindfeld ved Medebach i det smukke Sauerland. 1858 vovede de sig endog ind i Emsland. I Meppen blev der naturligvis holdt et længere Hvil hos Huslærerens Moder. Herfra gik Turen lige til Emden ved Dollart, hvor de unge Grever for første Gang saa Havet og meget andet nyt. I mange Bøndergaarde modtog man gæstfrit de utrættelige Vandringsmænd og lod dem overnatte. Paa en frisk og fornøjelig Maade, der ikke smagte af Undervisning, forstod Læreren at benytte de mange Lejligheder, som disse Rejser frembød, til historisk og kulturhistorisk Belæring, saaledes at Eleverne høstede rigt Udbytte deraf. Alt: Stene, Jordarter, Blomster, Fugle, Vind og Skyer blev benyttet til at udvide deres Synskreds og deres Kundskaber. Den store og pragtfulde Donatis-Komet (1858), der var deres stadige Ledsager, gav Anledning til Samtaler om vort Kendskab til Stjerneverdenen og dens Beboere.

Tillige lod Læreren sig ogsaa gerne engang imellem belære af sine Elever. Var de end stolte heraf, saa lærte de dog derved, at det ikke er nogen Skam ikke at vide alt eller at lade sig undervise.

Skønt Johannes von Euch dengang endnu kun var Subdiakon og senere Diakon, saa ærede de grevelige Børn ham dog stedse som Præst.

De fromme Forældre havde nemlig indpodet dem en overordentlig stor Ærefrygt for den præstelige Stand og Værdighed.

Det var til stor Opbyggelse for hele Familien, at deres Huslærer stod saa tidligt op for at hengive sig til *Bøn og Betragtning*. Thi det hørte til Dagsordenen paa Slottet at være tidlig paa Færde, da hele Familien daglig plejede at høre den hellige Messe i Landsbyen. Naar en af hans Elever endnu anser det for noget ganske naturligt hver Morgen at tilbringe nogen Tid i Betragtning, saa mener han selv, at det hovedsagelig er en Følge af den Sædvane, han fire Aar igennem iagttog hos sin Opdrager.

Hos alle Medlemmer af den grevelige Familie bevares derfor Erindringen om de Aar, Johannes v. Euch tilbragte i Westheim, som et velsignet Minde. Thi »*han var en meget elskværdig, meget dannet, from ung Mand, der forbandt barnlig Munterhed med høj Alvor og en Modenhed i Dømmekraft og Kundskaaber, der var langt forud for hans Alder*«. Derfor stod han ogsaa i høj Anseelse hos Grev Joseph. Endnu husker dennes Børn tydeligt, hvorledes deres Fader ofte roste Huslærerens vidtskuende Blik og apostoliske Iver, idet han samtidig udtalte det Ønske, at han engang maatte blive Biskop.

Men ogsaa for den vordende Præst og Overhyrde var Aarene i Westheim af stor Betydning. Thi i det grevelige Slot kom der til Stadighed en hel Række *udmærkede Mænd*, som spillede en stor Rolle i det politiske og kirkelige Liv. Vi vil kun nævne Brødrene Georg og Hermann von Mallinckrodt, Biskopperne Conrad Martin og Theodor Laurent, de berømte Mainzer-Professorer Heinrich og Moufang, Jesuiterne Anderledy, Zurstrassen, Hergarten, Pottgeisser, Roh og Deharbe. *At Omgangen med disse store*

Pastor Joh. v. Euch.

Mænd og de dermed følgende alvorlige Samtaler og Diskussioner maatte udøve en stor Indflydelse paa Johannes von Euch og meget bidrage til at gøre ham skikket til hans senere Stilling, behøver man næppe at fremhæve. Navnlig plejede ogsaa den rigt erfarne Greve ved Bordet og efter Bordet, hvor Familien altid blev nogen Tid sammen, at underholde sig med Huslæreren i interessante og lærerige Samtaler om Dagens Spørgsmaal og andre Begivenheder. Meget ofte dannede Missionerne, Diasporaen eller Bonifaciusforeningen Genstanden for deres Samtaler.

I høj Grad velgørende virkede især det *inderlige og ideale Familieliv i Westheim* paa den unge gejstlige. Der gives sikkert kun faa Familier, hvor der hersker saa smuk og kristelig en Aand, som Tilfældet var hos Grev Joseph.¹³ Desværre skulde dette ædle Familieliv kun altfor tidligt opløses. Paa en Rejse til Belgien blev nemlig den fortjenstfulde Greve den 5. April 1859 i Mecheln pludselig bortkaldt af Herren over Liv og Død. Stor var Sorgen hos Tysklands Katholikker, navnlig i Diasporaen; men for hans paarørende var det dog et langt tungere Slag. Overordentlig trøstende og hjælpende stod Hr. von Euch i denne Sorgens Tid ved den stakkels Grevindes og de faderløse Børns Side.

Billedet af den fromme Greve og hans ædle Hustru er aldrig udslettet hos vor Biskop. De hører begge til de Mennesker, til hvem hans kæreste og lyseste Erindringer knytter sig, Erindringer, der tillige er blevet ham en Støtte og en Opmuntring for hele Livet. Af sine grevelige Elever havde han kun Glæde. Komtesse Julie valgte den h. Franciskus's fattige Ordensdragt og døde allerede 1892 i Bielefeld i den kristelige Kærligheds Tjeneste. Og de andre har baade som mønsterværdige Familiefædre og Husmødre og ved deres fremragende Stilling i det offentlige og kirkelige Liv virket overmaade meget til Guds Ære og til Gavn for deres Medmennesker.

Derfor nærer den højærværdigste Biskop endnu i sin høje Alder *taknemmelig Hengivenhed* for Westheim og dets berømte Greveslægt. De Indtryk, han modtog i denne gamle tyske Adelsfamilie, har uudslettelig indpræget sig hos ham; han dvæler endnu gerne ved disse dyrebare Minder. Endnu forgangen Sommer havde den nuværende Herre paa Westheim, Grev Hermann von Stolberg-Stolberg, der som lille Dreng stedse havde faaet den kærligste Modtagelse paa Lærerens Værelse, den store Glæde at se Biskop Johannes som sin Gæst. Det var da omtrent halvtredsindstyve Aar, siden han forlod Westheim.

Da paa Hundredaarsdagen for den berømte Grev Friederich Leopold von Stolbergs Konversion hundrede og tyve af hans Efterkommere var forsamlet i Münster, turde naturligvis Biskop von Euch ikke mangle. I sin Festtale dvælede han i Særdeleshed ved den grevelige Families Forhold til Danmark og talte med Anerkendelse om den store Interesse, som denne Families Medlemmer stedse havde lagt for Dagen.¹⁴ Den følgende Dag fejrede Biskop Johannes derpaa i Domkirken et højtideligt Requiem for de afdøde Medlemmer af Familien, saaledes som han i oprigtig Taknemmelighed saa ofte før havde gjort det.

St. Ansgars Kirke.

III. JOHANNES VON EUCH SOM SJÆLESØRGER 1860—1884

DEN 18. Maj 1859 havde den nye Biskop af Osnabrück aabnet et Præsteseminarium i den dertil bestemte von Stael'ske Kannikegaard. I Begyndelsen kunde den nye Anstalt kun huse syv Alumner. Men takket være saavel Præsters som Lægfolks Bøn og Gavnildhed, var man endnu samme Aar i Stand til at udvide den.

Ved Reskript af 18. Maj lod Biskop Paulus bekendtgøre fra alle Prædikestole, at de Aspiranter til den gejstlige Stand, der til Efteraaret havde fuldendt deres akademiske Kursus, inden den 15. August maatte melde sig hos Generalvikariatet til Optagelse paa Præsteseminariumet.

Hermed var Afskedstimen bestemt for den unge Huslærer. I Begyndelsen af Oktober forlod han efter en næsten fireaarig, i høj Grad velsignelsesrig Virksomhed det ham saa kære Westheim og flyttede sammen med 6 Subdiakoner ind i det *nye Præsteseminarium*. Han selv havde allerede 1857 *modtaget Diakonvielsen i Paderborn*. Med Glæde, men dog ogsaa med Frygt saa den vordende Præst det alvorlige og højtidelige Øjeblik i Møde, da han skulde indlemmes i Guds Stridsmænds Skare. Den store Mangel paa Præster fremskyndede denne Naadedag. Allerede den 18. Januar 1860, paa Festen for Petri Stol i Rom, *lagde Stiftets Biskop Hænderne paa ham og indviede ham til Præst*.

Paa den følgende Dag, den hellige Kong Knuds Fest, skulde den nye Præst egentlig have læst sin første Messe; men af forskellige Grunde fandt det først Sted den 21. Januar, den h. Agnes's Fest, der tillige var hans egen Fødselsdag. Hans elskede Fader skulde ikke opleve denne Æresdag; allerede den 9. Maj 1858 havde den Alvise bortkaldt ham til et bedre Hjem. Ogsaa to af hans yngre Søskende, Sophie og Franz Heinrich, var døde i den spædeste Alder. I Himlen kunde de dele deres Moders og Søskendes Lykke og Glæde paa Jorden.

1. KAPELLAN I KØBENHAVN 1860—1864

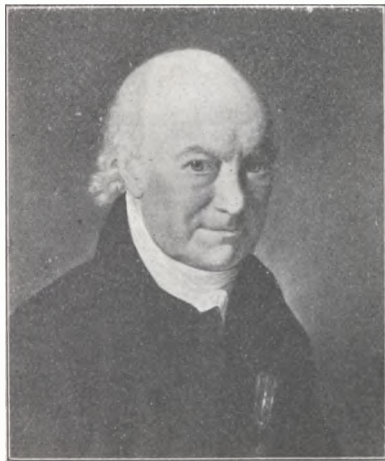
Allerede efter nogle faa Ugers Hvile blev den nyviede Præst af sin Biskop, der dengang ogsaa var apostolisk Provikar for de nordiske Missioner i Tyskland og Danmark, sendt som *Vikar* til *St. Ansgars Kirke i København*. Her i vort Fædreland skulde han efter Guds vise Raadslutning anvende de rige Gaver, som Forsynet havde udstyret ham med, til at genopvække katholsk Liv, hvor det saa længe havde ligget i Dvale.

Katholicismen, der indtil Aaret 1849 under den enevældige Statskirkes trykkende Aag kun havde ført en kummerlig Tilværelse, begyndte først nu at besinde sig paa den nyerhvervede Frihed. Det var gaaget den som den Fange, der pludselig løses af sine tunge Lænker og sættes paa fri Fod. Ved den næsten fuldstændige Undertrykkelse af enhver katholsk Livsytring og de haarde Straffe for katholsk Propaganda var ethvert rigtigt Begreb om Catholicismen forsvundet. De fejlagtige Forestillinger, der allerede var blevet udspredd af de første Reformatorer, havde fuldstændig vundet Overhaand. Saaledes var Billedet af den gamle Moderkirke ikke alene blegnet, men det var ved Aarhundreders Mistænkeliggørelse og Misforstaaelse blevet til et sandt Vrægebillede. Intet Under, at den saa meget forhaanede og saa længe bandlyste Pavekirke ikke straks havde kunnet genoptage sin gamle, vel-signelsesrige Virksomhed. Ovenikøbet var de faa Katholikker som en Følge af den sørgelige Maade, hvorpaa josefinistiske Præster havde røgtet deres Kald*), svundet ind til en lille Hob paa 550 Sjæle.¹⁵ Thi disse stakkels

*) Der gaves dog blandt disse ogsaa hæderlige Undtagelser, som f. Eks. den ærværdige Pastor Bernhard Holzførster, som i Begyndelsen af forrige Aarhundrede fungerede i Hovedstaden som Legationspræst og Sjælesørger.

Mænd understøttede, om end ubevidst, Kristian VII.s kgl. Anordning af 19. September 1766, hvorved man søgte at sikre den lutherske Kirke alle Børn af blandede Ægteskaber.¹⁶ Da saa endelig Frihedens Morgenrøde op-
 randt, rørte de to gejstlige i København sig næppe. De betragtede sig hovedsagelig som Gesandtskabspræster og havde desuden indlevet sig alt for meget i de politiske Afhængighedsforhold. Lige saa lidt formaaede Menighedens Medlemmer, der paa saa mange Maader havde følt Lovens haarde Tryk, nu pludselig at finde sig til Rette i den nye Tingenes Tilstand.

Skulde der tilføres de halvt hendøde Menigheder ny Livskraft og frisk Livsvarme, da maatte yngre Kræfter træde i Spidsen for dem. Dette var i

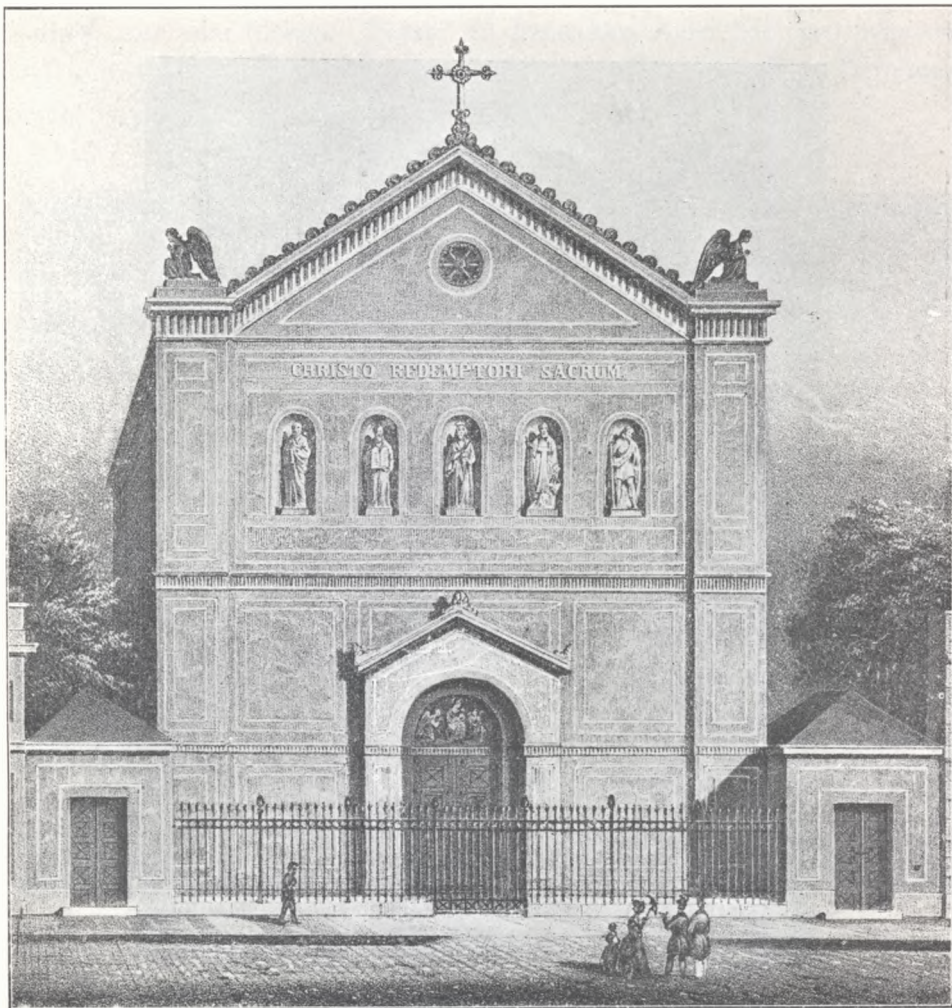

Pastor Bernhard Holzførster († 19. Jan. 1816).

Særdeleshed nødvendigt i Hovedstaden, der naturligvis dannede Midtpunktet for Katholikerne. Symbolet for et nyt religiøst Liv havde de allerede for Øje i den smukke, værdige St. Ansgars Kirke,¹⁷ der, efter at store Vanskeligheder var blevet overvundne, i Aarene 1840—42 var opført efter Prof. Hetsch's Tegning.¹⁸ Men paa Grund af den daværende enevældige Regerings Forbud fik Kirken hverken Taarn eller Klokker.

Den første Grund til nyt katolsk Menighedsliv blev lagt af den nidkære Pastor Zurstrassen.¹⁹ Til stor Sorg for Katholikerne i København afsluttede denne udmærkede Præst dog allerede i Maj 1852 sin apostoliske Virksomhed, idet han fulgte sin indre Trang til Ordensstanden og indtraadte i Jesu Selskab. Efter hans Bortrejse hvilede hele Byrden paa en ung Præst, der først et halvt Aar før var kommen som anden gejstlig til Danmark, nemlig Hermann Grüder. Under Guds Velsignelse fortsatte han dog heldigt det paabegyndte Arbejde. Den 19. September 1852 holdt han sin *første danske Prædiken*, den første katolske Prædiken i vort Modersmaal i 300 Aar.²⁰ I Maj 1853 fik H. Grüder endelig den længselsfuldt ønskede Medarbejder i Pastor Schürhoff, der allerede i 22 Aar havde virket i den nordiske Missions Tjeneste i Hamborg og Lübeck. 1855 sendte den apostoliske Provikar en tredje Præst til at være Vikar, Anton Kohues fra Telgte.

Denne blev dog allerede efter fire Aars Forløb kaldt tilbage for at lede det nyoprettede Præsteseminarium i Osnabrück.

St. Ansgars Kirke.

Ved disse tre Præsters endrægtige Samarbejde begyndte lidt efter lidt den første ungdommelige Opblomstring af det religiøse Liv, der nu var befriet for sine Lænker, den første Vaar, der ganske vist skulde hærges af kolde og barske Nordenvinde, for at det kunde vise sig, hvad af Første-

grøden der kun var golde Blomster, og hvad der havde Kraft nok til at sætte Frugt og bringe den til Modenhed.

Da Kapellan von Euch i Foraaret 1860 kom til København, var Katholikkernes Antal allerede steget til 749. Hans Opgave bestod i at udfylde Vi-

Højaltret i St. Ansgars Kirke.

kar Kohues's Plads. Paa den tredje Søndag i Fasten, den 11. Marts, holdt den nye Vikar sin *Tiltrædelsesprædiken* paa Tysk.²¹ Imidlertid var han allerede snart saa godt inde i det danske Sprog, at Pastor Grüder næsten ganske kunde overlade ham Udarbejdelsen og Ledelsen af »Skandinavisk Kirke-tidende«,²² der dengang udkom hver anden Søndag. Havde Kapellan von

Euch ikke overtaget Redaktionen, vilde Bladet sandsynligvis være gaet ind. Ligeledes foretog han ogsaa ofte Rejser i Missionens Tjeneste, f. Eks. til det bekendte Glasværk Holmegaard ved Næstved. Paa en af disse Ture blev han afhentet med to Skimler, saaledes som det ogsaa saa ofte senere er hændet ham som Biskop. Først i en fremrykket Alder har den højærværdigste Biskop genkaldt sig, hvorledes paa denne Maade hans Barndoms Drøm er gaet i Opfyldelse uden Medvirken fra hans Side.

St. Ansgars Kirke set fra Koret.

Om end Vikar von Euch maatte føle, hvad det vil sige at leve og arbejde i et protestantisk Land, og det et Land med et fremmed Sprog, saa var han dog glad i sin Gerning som Missionspræst. »Ordet Mission«, saaledes skrev han den 20. December 1860 til Caroline Grevinde von Stolberg-Stolberg, »har en vidunderlig Klang, der griber Hjertet; det fører Naade med sig, indre og ydre, rigelig strømmende Naade.« Og dog havde han vist ikke drømt om, at Danmark skulde blive hans andet Hjem, at han

skulde hellige den danske Mission hele sin Livskraft. Thi Præsterne fra Osnabrück virkede den Gang kun forbigaaende i Danmark; efter en vis Aarrække blev de kaldt tilbage af deres Biskop og som Løn for de mange Besværligheder og Savn, der fulgte med Missionslivet, betænkt med rigelige Præbender i Hjemmet.

1861 blev Vikar von Euch ved Pastor Schürhoffs Afrejse udnævnt til *Kapellan ved St. Ansgars Kirke*. I hans Sted traadte Dr. H. Niehaus, ligeledes en overordentlig nidkær Præst.

I det paafølgende Aar blev Menighedens katholske Bevidsthed i en ikke ubetydelig Grad vakt ved den store *Folkemission*, som de to Jesuitpatre Roh og Zurstrassen holdt fra Jul 1862 til Helligtrekonger 1863. Skønt Pressen i fuldstændig Tavshed forbigik denne betydningsfulde Begivenhed, voksede dog Tilhørernes Antal fra Dag til Dag. Endog mange Protestanter, der ellers kun sjælden satte deres Fod i nogen Kirke, indfandt sig daglig for at høre Prædiken og Vidnesbyrd af de Mænd, der kun var dem bekendt som Indbegrebet af al Slethed.²³ Med Beundring lyttede Folket til dem, og mange Fordomme maatte vige for Erfaringen. Med nyt Mod og ny Begejstring arbejdede derpaa ogsaa Sognepræsterne videre i deres besværlige Missionsarbejde.

2 SOGNEPRÆST I FREDERICIA 1864—1884

Den gamle St. Knuds Drengeskole i Fredericia.
Opført 1865 af Pastor von Euch; nedbrudt 1905 for at give Plads til Bygningskomplekset »St. Knudsborg«.

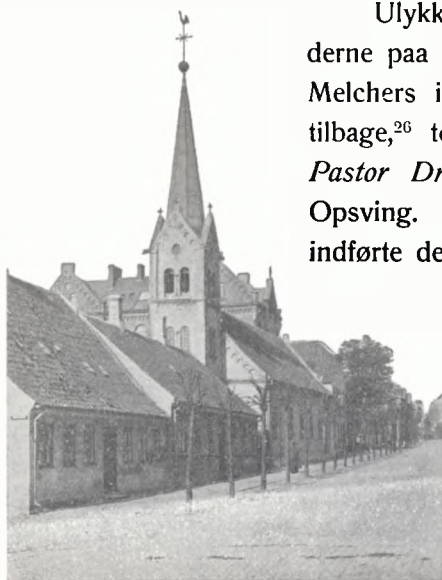
I Krigsaaret 1864 kaldte Lydigheden Kapellan von Euch saa at sige ud paa Krigsskuepladsen. Biskop Melchers havde nemlig forfremmet ham til *Sognepræst i Fredericia*.

I omtrent to Aarhundreder havde denne af Frederik III. i 1660 anlagte og rigt privilegerede By huset den eneste katholske Menighed i vort Fædreland udenfor København.

Ved en Forordning af Kristian V. var det 1683 blevet forbudt Jesuiterne, hvilke man ansaa for Pavedømmets stærkeste Støtter, at opholde sig i eller besøge de danske Stater; men desuagtet tillod den samme Fyrste 1686, at to Fædre af den nævnte Orden maatte bosætte sig i Fredericia og udføre præstelige Funktioner. I mere end hundrede Aar beklædte Jesuiterne denne vanskelige Stilling. Skønt de egentlig var Militærpræster for Hjælpetropperne, der af Fyrstbiskop Bernhard von Galen var stillet til den danske Konges Raadighed,²⁴ tog de sig dog ogsaa af de i Jylland og andre danske Provinser boende Katholikker. Efter den sidste Ex-jesuits Død begyndte der en sørgelig Tid for den katholske Menighed i Fredericia. Det var nemlig vanskeligt at finde Verdenspræster, der egnede sig til denne besværlige Stilling.²⁵

Pastor von Euch som Sognepræst.

St. Knuds Kirke i Fredericia.

Ulykkeligvis kom Sognet ovenikøbet i Hænderne paa ægte Josefinister. Først efter at Biskop Melchers i Aaret 1860 havde kaldt Pastor Meyer tilbage,²⁶ tog det kirkelige Liv under den fromme *Pastor Dr. Coppenrath* (1860—1864) igen noget Opsving. Han sørgede for Kirkens Udsmykning, indførte de i København udkomne Bønne-, Opbyggelses- og Skolebøger og vakte det religiøse Liv ved ivrig Prædiken og Katekiseren i Landets Sprog.

Belejringen af Fredericia var endnu ikke til Ende, da Dr. Coppenrath af sin Biskop blev kaldt tilbage til Tyskland, hvor han nogle Aar senere døde som Sognepræst i Lübeck.

Den 4. Oktober 1864 læste *Pastor*

Altret i St. Knuds Kirke.

von Euch for første Gang den hellige Messe i den lille St. Knuds Kirke. Men de Forhold, hvorunder den nye Sognepræst tiltraadte sin Stilling, var alt andet end opmuntrende.

Byen bar endnu mange Spor af Bombardementet, som den havde maattet udholde. Gaderne

var næsten mennesketomme, og en stor Del af Befolkningen levede endnu spredt ovre paa Fyn, hvor de under Bombardementet var flygtet hen. Samtlige Ejendomme, der tilhørte den katholske Kirke, var i en ynkelig Forfatning. Præsteboligen havde lidt meget ved den store Indkvartering, og de betydelige Haver, der omgav de forskellige Bygninger, lod kun ane, at de havde kendt bedre Tider.

Først lidt efter lidt samlede den lille, opskræmmede Hob Katholikker sig igen om deres Helligdom, der alene var bleven skaanet. I det hele udgjorde de omtrent 70 troende. Desforuden levede der omtrent 150 Katholikker spredt over Jylland og Fyn.

Men saa længe Østerrigerne endnu opholdt sig i Byen, hvilede der en trykkende Stemning over alt. Selv det kirkelige Liv blev ikke ganske uberørt deraf. Først efter at Fjenden var draget bort, aandede man igen lettere og søgte hurtigt at fjerne ethvert Spor

St. Knuds Kirkes Orgelpulpitur (udvidet 1907).

af Krigen. Men mange slette Tilstande, som hidtil ikke havde været iøjnefaldende, gjorde sig nu gældende og trængte til at afhjælpes.

Pastor von Euchs Øjne var fremfor alt rettet paa *at grunde en dansk katolsk Menighed* i den gamle Soldaterby med dens bølgende Befolkning. Hidtil havde man altid betragtet den katolske Kirke som *Udlændinges Kirke*; men efter at Religionsfriheden var sikret, kunde vor hellige Moder ikke længere betragte sig som en stakkels og hjemløs fremmed i et Rige, hvor den tidligere havde spillet saa stor en Rolle og frembragt saa mange herlige Institutioner. Den turde simpelthen ikke opgive Haabet om, at mange under de forandrede Forhold vilde gøre deres Forfædres ulykkelige Skridt godt igen og se paa deres gamle Moderkirke med andre Øjne.

Allerede Pastor von Euchs Forgænger havde med stor Vanskelighed afskaffet tysk men ogsaa mange Protestanter følte sig som af en usynlig Magt dragne til Kirken og blev helt fængslet ved Festprædikantens vægtige Ord. Mange Fordomme mod den katolske Kirke svandt, og hos talrige Lutheranere opstod der Hjemve efter den gamle Moderkirke. En Række *Konversioner*, der kort efter paafulgte, var sikkert den bedste Bønhørelse. I det hele kunde Pastor von Euch under sin Virksomhed i Fredericia føre ikke mindre end 207 Voksne med 120 Børn tilbage i Kirkens Skød. Denne Kendsgerning viser tilstrækkeligt, hvilken dybtfølt Trang den i 1849 indførte Religionsfrihed imødekom.

Pastor P. Schreiber,
Fredericias nuværende Sognepræst.

Sang og tysk Prædiken. Men Menigheden var endnu ikke blevet en dansk Menighed, Isen var endnu ikke brudt. Med stor Tillid tog Sjælesørgeren sin Tilflugt til Nordens store Apostel, den h. Ansgar. Han besluttede at fejre denne Helgens *tusindaarige Dødsdag, den 3. Februar 1865, med en højtidelig Oktav*. Hver Aften betraadte den ivrige unge Præst Prædikestolen og talte i begejstrende Ord om den h. Ansgars Værk i Fortiden og Nutiden. Ikke alene Katholikker,

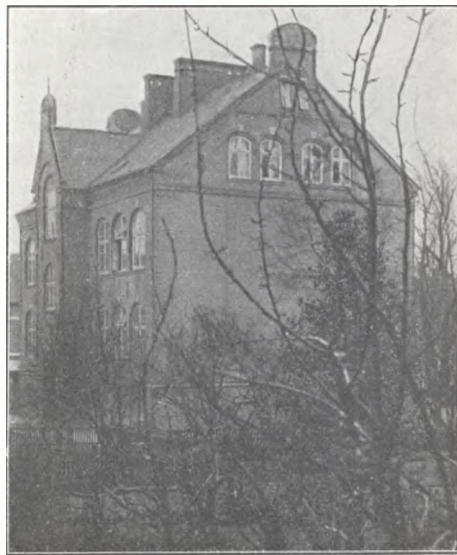
I den klare Erkendelse af, at Katholikerne i Diasporaen endog mere end andetsteds trænger til offentlig at lægge deres Tro for Dagen, holdt Pastor von Euch fra 1867 hvert Aar en højtidelig *Kristi Legemsfests-Procession* i den til Kirken stødende Have. Ligeledes indførte han i Begyndelsen af Halvfjerdserne, skønt Menigheden næppe talte 100 Sjæle, samtlige *Bededags-processioner*, der ganske særlig skulde befæste det katholske Liv i Fredericia.²⁷ Stor Yrdest vandt ogsaa de smukke *Maj-andagter* med Prædiken hver Aften. De blev afholdt første Gang i Maj Maaned 1865.

Dette Aar skulde endnu i en anden Henseende blive mindeværdigt for den katholske Menighed i Fredericia. Den 4. September stiftede den utrættelige Sjæle-

det herlige Formaal, den havde sat sig. Det lille Sennepskorn er vokset og har udviklet sig til et livskraftigt Træ, hvis Skygge og Frugter har vederkvæget og styrket mange fattige og nødlidende.

Hvor meget det religiøse Liv i Fredericia er oplomstret under Pastor von Euch, derom vidner bedre end lange Skildringer den ene Kendsgerning, at af denne lille Menighed paa knap 300 Sjæle er der i Løbet af to Aartier fremgaaet ikke mindre end 4 Præster, 3 Lærere og 5 barmhjertige Søstre.

Som Hjælper stod i disse Aar ved Pastors Side Kapellanerne Clemens Gormann (1864—67), Henrik Lammers (1867—68 og 1870—71), Frederik Brüggemann (1868—70), Aksel Whitte (1880—81) og Eduard Ortved (1881—83).²⁸

Den nye St. Knuds Skole.
Opført 1905 efter Tegning af Arkitekt Jespersen.

sørger en Forening, der for Byens Mænd og Ynglinge ligesom skulde blive en ny Surdej, nemlig *Vincentforeningen*. Biskop Melchers, der netop den Gang opholdt sig i Fredericia, bærede det første Møde med sin personlige Nærværelse og opmuntrede den lille Skare til Mod og Udholdenhed i

Ogsaa i mere udvortes Henseende gjorde den lille Menighed store Fremskridt. Det første, hvorpaa den nye Sjælesørger her rettede sin Opmærksomhed, var en værdigere Udstyrelse af den lille Kirke.²⁹⁾ Til Trods for den Frihed, Grundloven havde sikret os, hed det endnu bestandig i Folkemunde: »Katholikerne maa ikke have Taarn eller Klokker.« Sognepræsten omgikkes derfor

med den Tanke at bygge et Taarn paa Kirken. Forslaget blev modtaget med Begejstring og støttet med en saadan Offervillighed, at det nye Taarn allerede i Efteraaret 1865 stod færdigt som en sand Pryd for hele Byen, der hidtil mærkværdigt nok havde manglet det opløftende Syn af et slankt, knejseride Spir. Paa Festen for Marias ubesmittede Undfangelse 1865 kunde

to nye Klokker indvies af Pastor Grüder fra København. For første Gang siden Reformationen kaldte nu igen Klokketoner i Danmark til *katholsk* Gudstjeneste, jublende, sørgende og manende, ganske som fordem i Middelalderen. Lydeligt forkyndte de over By og Land som i den h. Remberts Tid, da de første Klokker blev ophængt i Ribe Kirkes Taarn, at den katholske Kirke i Fremtiden ikke længere blot var taalt, men havde fuld Frihed til at virke og brede sig.³⁰⁾

Om end den h. Kruds lille Kirke paa denne Maade havde faaet den nødvendige Afslutning udvendig, saa var dermed dog ikke alt

Det første St. Josefs Hospital i Fredericia. Bygningen, der tidligere var Præstegaard, er nedreven i 1905 i Anledning af Opførelsen af St. Knudsborg.

Det nye St. Josefs Hospital, opført 1885.

Komplekset »St. Knudsborg«.
Opført 1905–06 efter Tegning af Arkitekt Jespersen.

gjort. Det indre trængte ligeledes til en *gennemgribende Restauration*, og desuden maatte man tænke paa en Udvidelse. Allerede i Foraaret 1872 var det lykkedes den utrættelige Sognepræst, navnlig ved forskellige Indsamlinger i Ulandet, at skaffe de ikke ubetydelige Midler hertil. I August Maaned var Arbejderne afsluttet, saa at det værdigt restaurerede og udvidede Gudshus den 4. s. M. højtidelig kunde indvies af den apostoliske Præfekt.

Næsten hvert Aar modnedes lignende nye Værker. I Aaret 1866 var som Følge af det stadig voksende Antal af Skolebørn en ny Ordning af Skolevæsenet bleven nødvendig. Pastor von Euch bad da *St. Josefssøstrene* i København om to Lærerinder til at overtage Undervisningen af de ældre Piger samt i Pøgeskolen. Til almindelig Glæde indtraf den 21. Juni 1866 de ønskede Søstre. Højmodig var de gaaet ind paa de fattige Vilkaar. Den Nysgerrighed og Forundring, som Protestanterne, der aldrig før havde set »saadanne Væsener«, i Begyndelsen viste, blev snart afløst af almindelig Agtelse og den venligste Imødekommehed. Med stor Velsignelse og stedse voksende Anerkendelse arbejdede Søstrene videre i Skolens og den kristelige Kærligheds Tjeneste. I hvor høj Grad de ved deres uegennyttige og opofrende Færd erhvervede sig Befolkningens Yndest, viser især den Kendsgerning, at de allerede 1879 kunde virkeliggøre et inderligt Ønske, ved i den gamle Præstegaard at oprette et lille

PRO PACE ARMATUS

Fredericia Byvaaben.

Hospital, der allerede faa Aar efter maatte vige Pladsen for et større Sygehus.

Fra det Øjeblik af, at Søstrene havde overtaget Pigeskolen, var det blevet en paatrængende Nødvendighed at bygge en *ny Drengeskole*. Over al Forventning hurtigt lykkedes det at tilvejebringe den fornødne Byggesum, saa at det nye Skolelokale allerede i Begyndelsen af 1867 kunde tages i Brug.

Dette er i korte Træk Fredericias katholske Menigheds Udviklingshistorie under Pastor von Euch. Af ganske særlig Betydning for Kirkens ykkelige Fremgang var det venskabelige Forhold, der bestod mellem Præsten og den verdslige Øvrighed, navnlig den elskværdige Borgermester

Kirkegaarden i Fredericia, indviet 1896.

Jørgensen. Ved alle Foretagender mødte han derfor stedse den største Imødekommenhed og det mest velvillige Sindelag. Som en særlig Frugt af dette under Pastor von Euch opstaaede gode Forhold, der fortsattes i samme Aand, ogsaa efter at Pastor Heiden var bleven Sognepræst (1884—1906), og Carl Scharling var bleven Borgermester, kan nævnes *Afløsningen af det katholske Fattigvæsen* (1888). Saa længe Katholikerne ikke var ret talrige, kunde det naturligvis kun være til Gavn for de fattige, at den katholske Menighed havde sit eget Fattigvæsen. Men da den lille Skare øgedes, steg ogsaa de fattiges Antal, og det i den Grad, at det til sidst var umuligt for Katholikerne at sørge nogenlunde passende for dem. Det maa ikke mindst regnes for Msgr. von Euchs store Fortjeneste, at Kommunen overtog Fattigforsørgelsen ogsaa for Katholikerne, hovedsagelig som Følge af hans venskabelige Forbindelser.

Kaster vi nu et kort Tilbageblik paa alle de velsignelsesrige Institutioner, der har Pastor von Euch at takke for deres Oprettelse og Blomstring, da maa vi forbavses over, at *en fattig Missionspræst i det korte Tidsrum af to*

Fredericia gl. Sogneseegl.

Aartier har kunnet udrette saa meget. Dog er dette ikke alt, hvad Biskop Johannes har udført i den Tid, han var Sognepræst i Fredericia.

* * *

I flere Aar var Pastor von Euch *den eneste Præst i hele Jylland*, hvor han levede og virkede som en sand Missionspræst.³¹ En Missionær kender ikke et Sogns snævre Grænser; hans Hjerter omfatter alle de adspredte Faar, der er uden Hyrde. Ligesom Jesuiterne i de foregaaende Aarhundreder foretog han derfor fra Fredericia af og til lange Missionsrejser gennem hele Jylland lige til Nykøbing, Thisted, Aalborg og Grenaa og ligeledes paa Fyn indtil Odense, Svendborg og Faaborg. Overalt boede der spredt smaa Kolonier af Katholikker. Desværre stod det religiøse og kirkelige Liv de fleste Steder paa Frysepunktet.³² Pastor von Euch var snart klar over, at han ved sine enkelte og som oftest korte Besøg ikke formaaede at modarbejde den underminerende Indflydelse, som den protestantiske Befolkning havde paa disse isolerede Katholikker. Uden Kirke og Skole, uden Støtte i Troslivet, uden Hjælp i Børneopdragelsen maatte disse Familier — for det meste drejede det sig tilmed om blandede Ægteskaber — ophøre med at være katholske i andet eller tredje Slægtled.

Skulde der skaffes virksom Hjælp, da kunde det kun opnaas ved *Grundlæggelsen af nye og heldigt beliggende Missionsstationer.* Og som

Fredericias Sjælesørgere i to Aarhundreder havde bragt de over Jylland og Fyn spredte Katholikker det aandelige Brød, saaledes rakte ogsaa nu, da Frihedens Morgenrøde var oprundet, Fredericias Sognepræst glad disse forladte Trosfæller Haanden, for at de

Den gamle St. Mariæ Kirke i Odense.

kunde faa deres eget Hjem.

Til slige Missionscentre valgte Pastor von Euch først *Odense* og *Randers*. Især de mange Erindringer fra den katolske Tid maatte vække Ønsket om, at vor hellige Kirke igen skulde leve op i disse to Byer. Odense var i Middelalderen blevet Landets anden Hovedstad, i Særdeleshed efter at Knud den Hellige havde udkæmpet den sidste Kamp

med det næsten uddøde Hedenskab. Vel bukkede han legemligt under; men netop hans Martyrdød og den Ære, som man allerede kort efter viste ham, havde Kristendommens fuldstændige Gennembrud og Glansperiode til Følge. Tusinder valfartede aarlig til hans Grav, og Kongerne residerede gerne i deres Frændes og Nationalhelgens By. Endnu viser St. Knuds ærværdige Domkirke med hans Ben og Claus Bergs berømte Altertavle tillige med en hel Del andre Kirker og kirkelige Institutioner, i hvilken Blomstring det katolske Trosliv fordem stod i denne gamle Biske- og Klosterstad.³³

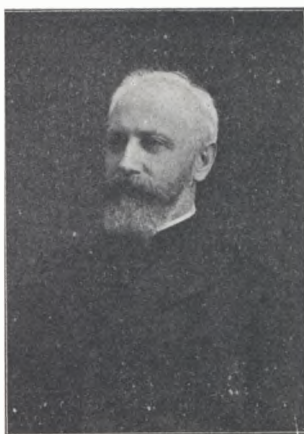

P. Jos. Resch, C. SS. R.,
nuværende Sognepræst i Odense.

Den gamle St. Mariæ Kirke i Odense.

Da Pastor von Euch første Gang kom til *Odense*, maatte han først nøjsommelig opsøge Katholikerne. Der var i det hele nitten, mest indvandrede Tyskere, der ikke endnu, som saa mange før dem, fuldstændig var gaaet op i Protestantismen. I Aaringer havde de ikke set nogen katolsk Præst og var for største Delen gift med Protestanter. Deres Børn blev døbt og opdraget i den protestantiske Kirke. Det smertede Pastor von Euch, og derfor besøgte han fra Aaret 1866 regelmæssig hver Maaned Odense for at holde Guds-tjeneste for de forladte Faar og meddele dem vor hellige Kirkes Trøst.³⁴

Pastor M. Osterhammel,
nuværende Sognepræst i Randers.

Ikke meget bedre stod det til i *Randers*, en gammel By, der tidligere ogsaa havde været rigt udstyret med Kirker og Klostre.³⁵

Med klart Blik erkendte Pastor von Euch Betydningen af at faa en Missionsstation i hver af disse Byer, og han sparede derfor ingen Møje og intet Offer, før han havde faaet sin Plan gennemført. Paa en Rejse i Tyskland skildrede han overfor velgørende Venner, under hvilke sørgelige Forhold deres Trosfæller i Danmark levede. Præsterne i de to westfalske Dekanater Beckum og Warendorf lovede ham derpaa i fem Aar at give et aarligt Bidrag til at grunde en Menighed i Odense for.³⁶ Ligeledes lovede den bekendte

Konvertit og Forfatterinde Grevinde Ida Hahn-Hahn og Baronesse Pauline von Ketteler, en Søster til Joseph Grev von Stolberg, at indsamle en aarlig Understøttelse blandt deres Venner og Bekendte. Takket være denne ædelmodige Hjælp, saa den daværende Provikar for den danske Mission, Biskop Johannes Heinrich Beckmann, sig i Stand til 1867 at ansætte en Præst i Odense og en i Randers.³⁷

En Snæs Aar var allerede gaaet siden Trosfrihedens Indførelse, før disse to nye Missionsstationer kunde føjes til de to gamle Menigheder. Dermed var det første betydningsfulde Skridt gjort, der skulde føre til den katolske Kirkes videre Udvikling og hurtigere Udbredelse i vort Fædreland.

Efter at nemlig i Aaret 1869 de danske katolske Menigheder havde ophørt at staa under Biskoppen af Osnabrück, og den danske Mission af Pius IX. var ophøjet til et selvstændigt apostolisk Præfektur, oprettedes der, hovedsagelig ved Pastor von Euchs Anstrengelse, allerede snart fire nye Missionsstationer.

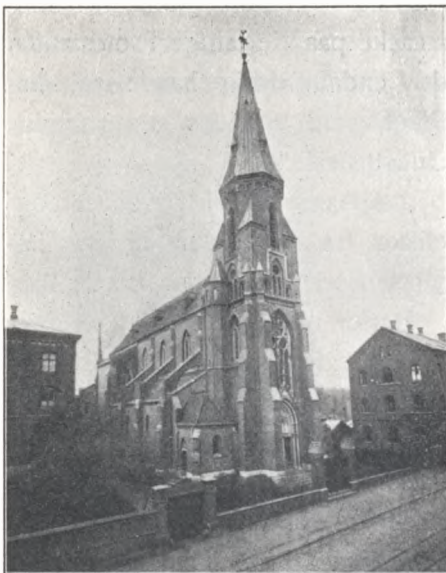
Den 15. December 1872 læste han i en lejet, fattigt udstyret Sal den første offentlige Messe i *Horsens*, hvor Danmarks katolske Bi-

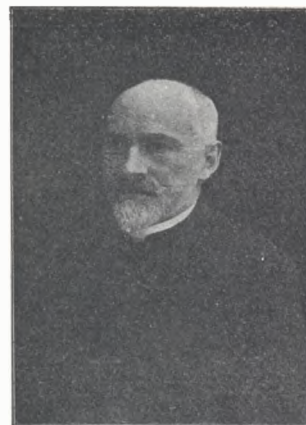
Pastor F. Kerff,
nuværende Sognepræst i Horsens.

skopper havde været forsamlede for sidste Gang den 18. August 1534, og hvor endnu den ærværdige Frelzers Kirke og den gamle Graabrødrekirke staar som Beviser paa hensovede Slægters levende Kærlighed til deres Forløser.³⁸ Her havde det allerede omtalte hollandske Kedelførerkompagni siden 1764 haft sit Hovedoplag og Midtpunkt, og her havde i August 1853 Lavets sidste Formand, Franciskus van de Rheydt, en trofast og overordentlig gavmild Katholik, løst Borger-skab.³⁹ Først den 17. December 1874 blev det uanseelige Kapel erstattet af et større, som blev højtidelig indviet af Pastor von Euch.⁴⁰

I Aaret 1873 blev Missionsstationen i Aarhus anlagt. Ikke alene Byens centrale Beliggenhed og dens store Betydning som Jyllands Hovedstad, men ogsaa de gamle katholske Minder gjorde det naturligt først og fremmest her at oprette et Centrum for Missionsvirksomheden. Her tog først Biskop Poppo sit Sæde, herfra udbredte Kristendommen og Kulturen sig, her byggedes i det tolvte Aarhundrede Landets stør-

Vor Frue Kirke i Aarhus.

P. Ign. Schmid, S. J.,
nuværende Sognepræst i Aarhus.

ste Domkirke.⁴¹ »Derfor kastede ogsaa«, saaledes skriver »Die katholischen Missionen« (1880 S. 126), »Missionspræst von Euch, som havde grundet Jyllands og Fyns Sogne, fortrinsvis sit Blik paa Aarhus, og den apostoliske Præfekt gik med Glæde ind paa denne Plan«. Netop denne Grundlæggelse skulde vise, hvilken Tiltrækningskraft det katholske Trosliv kan frembyde for Mennesker med ærlig Overbevisning. Da nemlig Pastor Straeter, S. J., kom til Aarhus, var der kun to Katholikker i Byen; men i Løbet af halvandet Aar voksede Menigheden allerede til 30 Medlemmer, saa at man den 25. Oktober

1875 kunde indrette et offentligt Kapel. I de næste 6 Aar blev over 100 voksne optaget i Kirken, og snart talte den katolske Menighed 300 Medlemmer. Da de anderledestroendes Tilstrømning stadig tiltog, maatte man tænke paa at opføre et større Gudshus. Allerede den 5. December 1880 kunde den første højtidelige Gudstjeneste holdes i den prægtige, treskibede Mariakirke. Et halvt

Vor Frue Kirke i Aarhus.

Aar senere, den 22. Maj 1881, fejrede den unge Menighed en Fest, som man ti Aar tidligere vilde have holdt for umulig i Danmark. Biskop Caspar Mermillod fra Genf foretog nemlig den højtidelige Konsekration af det skønne Gudshus med alle de herlige Ceremonier, som den katolske Kirkes vidunderlige Symbolik iklæder denne gripende Handling. Den gjorde et mægtigt Indtryk paa de Katholikker, der havde indfundet sig fra samtlige Missionsstationer i Danmark; men større Indtryk gjorde den dog maaske paa de talrige Protestanter, der endnu aldrig havde set den Pragt, som udfoldes ved katolsk Gudstjeneste.⁴²

I Aarenes Løb havde der ogsaa i *Kolding*⁴³ nedsat sig en Del Katholikker fra andre Menigheder. Pastor von Euch besøgte dem ofte. Men disse korte Besøg formaaede ikke at tilfredsstille de troendes religiøse Trang. Derfor blev den apostoliske Præfekt ofte og indtrængende opfordret til her at grunde en selvstændig Station. Den 29. December 1880 læste Pastor von Euch den første hellige Messe i en privat Bolig. To Aar senere, den 24. September 1882, havde han den store Glæde højtideligt at indvie St. Michaels Kapel.⁴⁴

Det sidste Værk, Præfekt Grüder naaede at faa paabegyndt, var den foreløbige Oprettelse af en Station i *Svendborg*. Den apostoliske Mand havde ikke kunnet modstaa de derlevende forladte Katholikkers indstændige

Bøn; thi de boede 45 Kilometer fra den nærmeste Præst.⁴⁵ Det skulde, som vi nærmere vil faa at se, være forbeholdt Msgr. von Euch at befæste og udvide denne under store Vanskeligheder paabegyndte Mission.

Pastor V. Klemp,
nuværende Sognepræst i Kolding.

Dette er i korte Træk *Biskop von Euhs Virksomhed som Præst*. Hvilken uhyre Sum af Arbejde der ligger skjult heri, formaar kun den fuldtud at danne sig et Begreb om, der har virket som katholsk Præst i et protestantisk Land og har erfaret, hvilke Vanskeligheder og Skuffelser man der kan møde.

Ikke desto mindre fandt Pastor von Euch altid Tid og Lejlighed til at tilfredsstille sin Kundskabstrang. Da dette ikke kunde opnaas i Dagens Løb, valgte han dertil de stille Aften- og Nattetimer. Derfor kunde man være sikker paa, at Lampen i hans Studerekammer ikke blev slukket før Klokken to. Uforstyrret drev han i disse Timer *sine Yndlingsstudier: Topografi, Historie og Socialøkonomi*. Stedse var en bestemt Sum af hans ringe Gage bestemt til Berigelse af hans *private Bibliothek*. Der findes derfor vist ikke mange Privatbibliotheker her i Landet, som kan staa ved Siden af dette. Saaledes tilegnede Pastor von Euch sig hin virkelig overordentlige Viden og Kendskab til Litteratur, der har forbavset saa mange.

Pastor Fr. Pohl,
nuværende Sognepræst i Svendborg.

At en saadan Sjælesørger ogsaa stod i det hjerteligste Forhold til sin Menighed, behøver næppe at fremhæves. Navnlig de fattige og syge fandt i ham en kærlig Trøster og en altid hjælpsom Støtte. Han kunde give Afkald paa de nødvendige Klædningsstykker, naar han kunde berede Kristi fattige en Glæde. At han ogsaa altid var velkommen i ikke-katholske Kredse, vil vi her kun antyde.

Det vakte derfor stor Sorg, da Pastor von

Each pludselig blev kaldt bort fra Landet. Som Følge af Kulturkampen var nemlig Domkapitlet i Osnabrück svundet ind til et eneste Medlem, Domkapitular Schade. Til stor Glæde for Stiftets Katholikker skabte Biskop Bernard 1883 igen et fuldstændigt Domkapitel. Foruden Præsterne Landwehr, Thiele, Kohues, Cosse og Meurer fik ogsaa Fredericias velfortjente Sognepræst tildelt et Kannikeembede. Ad telegrafisk Vej kaldtes Pastor von Each til Osnabrück for at modtage Investituren. Den 6. December 1883 blev han indsat i sin nye Stilling, hvori han dog aldrig skulde komme til at virke.

Fredericia St. Knuds Kirkes nærmeste Omgivelser.

IV. JOHANNES VON EUCH SOM OVERHYRDE

MEDENS den nyvalgte Domkapitular i sit gamle Hjem foretog de nødvendige Forberedelser til Flytningen, døde den 15. December den højtfortjente apostoliske Præfekt for Danmark, Island og Færøerne, Msgr. *Hermann Grüder*, i en Alder af kun 55 Aar. Dyb var de danske Katholikkers Sorg; thi denne gudfrygtige Prælat var ved sin 32-aarige, uafbrudte Virksomhed i København ikke alene vokset sammen med den katholske Menighed der, men med den katholske Sag i hele Landet. Til Trods for at han med stærk og fast Haand havde bragt mere ordnede Tilstande i de kirkelige Forhold herhjemme, havde han dog vundet mange Hjerter, og hans Bortgang følte som et smerteligt Tab af alle, der havde lært at kende og skatte denne Mand efter Guds Hjerte.⁴⁶ Den 21. December læste Domherre von Euch i København det højtidelige Requiem for den afdødes Sjælefred.

1. APOSTOLISK PRÆFEKT 1884—1892

Som det let kan forstaaes, var det ikke nemt at udfylde den hedengangne Præfekt Grüders Plads. Alles Øjne rettedes dog straks paa den Mand, der efter

en næsten 25-aarig Virksomhed her i Landet vel bedre end nogen anden kendte Sproget, de nationale Ejendommeligheder og især Missionsforholdene, den Mand, som den danske Mission just nu paa en anden Maade skulde miste, nemlig *Domkapitular von Euch*. For den unge, nu først ret opblomstrende Mission vilde det have været for haardt et Slag, hvis den paa een Gang skulde miste to saa dygtige Mænd som Msgr. Grüder og Domkapitular von Euch.

Msgr. H. Grüder, Apostolisk Præfekt.

I Rom, hvor Besættelsen af det ledige Præfektembede skulde afgøres, var man dog godt underrettet. Præfekt Grüder havde selv nogle faa Uger før sin Død truffet alle Forberedelser til, at Pastor von Euch kunde blive hans Efterfølger.⁴⁷ Den 17. Februar 1884 faldt allerede Afgørelsen, der til de danske Katholikkers Glæde gik ud paa, at *Domkapitular Johannes von Euch var bleven udnævnt til apostolisk Præfekt*.

En Korrespondent til »Nordisk Kirke-tidende« skrev paa Askeonsdag 1884 fra Rom: »Efterretningen om den højærværdige Hr. Pastor J. v. Euchs Udnævnelse til Danmarks apostoliske Præfekt er bleven mod-tagen med stor Glæde af de herboende

katholske Skandinaver; mer end eet Land har nok reklameret Pastor von Euch, og Kardinal Simeoni (den daværende Præfekt for Propagandaen) lod mig forstaa, han havde haft mange Vanskeligheder at overvinde for at opfylde det almindelige Ønske og besætte Præfektposten med den Mand, der mer end nogen anden har Krav paa alle danske Katholikkers Taknem-lighed og Kærlighed.«⁴⁸

Et lykkeligere Valg kunde i Sandhed ikke være gjort. Domkapitular von Euch var jo ikke alene den danske Missions Senior, han havde ogsaa arbejdet længst og med det største Udbytte. Hvad der var grundet i Tres-serne og Halvfjerdsene, var hovedsagelig Frugten af hans Initiativ og hans Iver. Derfor kan man heller ikke undres over, at Præfekt Grüder selv havde udpeget og ønsket Pastor von Euch til sin Efterfølger. »*Dyb sædelig Alvor, forklaret af barnlig Fromhed, strengt kirkeligt Sindelag og udpræget*

Samvittighedsfuldhed, ægte præstelig Vandel, utrættelig Pligttroskab, selvfor-glemmende Sjæleiver, vindende Nedladdenhed, der dog i Omgang med højerestillede ikke forsmæede Verdensmandens finere Former«, disse og mange andre Dyder, der udmærkede hans Forgænger,⁴⁹ gjorde ogsaa Domkapitular von Euch i særlig Grad skikket til den vanskelige Stilling i Danmarks Hovedstad.

Bedrøvet tog den nye apostoliske Præfekt Hvide Søndag 1884 Afsked med sin lille Menighed. Dog midt i deres Sorg glædede Fredericias Katholikker sig; thi, blev de end berøvet deres elskede Sognepræst, saa fik de ham ved det guddommelige Forsyns vidunderlige Førelse tilbage som deres Overhyrde.

Den 27. April 1884 holdt Msgr. von Euch sit højtidelige Indtog i St. Ansgars Kirke. Faa Dage i Forvejen var han af den hellige Fader bleven udnævnt til apostolisk Protonotar ad instar participantium.*) Med graat Haar og en mangeaarig Erfaring vendte han tilbage til den Menighed, i hvilken han for 22 Aar siden som ung Præst havde virket med en vis Ængstelighed.⁵⁰ Vel var han ogsaa nu bange for, at hans Skuldre ikke skulde kunne bære den tunge Byrde, men lydig fulgte han den hellige Faders Kaldelse og lovede efter Frelserens Eksempel at blive en god Hyrde for sin Hjord.

Det var i Virkeligheden ingen let Byrde, der blev lagt paa den netop 50-aarige Domherres Skuldre. Sjælens Antal i den til hans Ledelse betroede Hjord var ganske vist kun lille, men Missionsdistriktets Udstrækning var desto betydeligere. Administrationen medførte ved de forholdsvis ringe Midler store Vanskeligheder; thi den kirkelige Øvrighed maatte underholde

Katholsk Assistent's Kirkegaard.
(Den gamle Afdeling.)

*) Denne Udnævnelse gav ikke alene Præfekten Rang som pavelig Husprælat, men medførte desforuden flere andre Forrettigheder. Saaledes havde han Lov til ved højtidelige Messer at bære enkelte biskoppelige Værdighedstegn, som f. Eks. Dalmatika og Tunicella, Mitra, Kors og Ring samt ellers det sædvanlige Prælatornat.

næsten samtlige Stationer og udrede alle Udgifter til Skolernes Drift og Lærernes Lønning. Det var saaledes i Sandhed ingen misundelsesværdig Opgave at overtage den øverste Stilling i Missionen, og Biskop von Euch bragte et ikke ringe personligt Offer, da han ydmyg bøjede sig under den højeste kirkelige Øvrigheds Befaling. I Tillid til Guds Forsyn overtog han Ledelsen af Missionen.

2. APOSTOLISK VIKAR (FRA 1892)

Med Msgr. von Euch's Udnævnelse til apostolisk Præfekt var man dog endnu ikke naaet til at faa genoprettet den apostoliske Succession, der i syv Aarhundreder havde bestaaet i Danmark, men som ved Reformationen havde faaet saa brat en Afbrydelse. Mere end een Gang havde den romerske Kurie allerede gjort Forsøg paa igen at give Danmark en egen Biskop, men der var stedse traadt uovervindelige Vanskeligheder i Vejen.

Først i Aaret 1609 blev Nordens biskoppelige Ledelse igen til en vis Grad ordnet, idet den daværende apostoliske Nuntius i Cøln, Antonius Albergati, blev udnævnt til den første apostoliske Vikar for de nordiske Lande. Derpaa blev Vikariatet for de nordiske Missioner forvaltet af Nuntiaturet i Brüssel (1621—1624) og herefter indtil 1661 af Biskoppen af Osnabrück, Franz Wilhelm Cardinal Wartenberg. Da den westfalske Fred havde ophævet de katholske Biskoppers Jurisdiktion over de nordtyske protestantiske Lande, var Katholikerne berøvet det nødvendige kirkelige Tilsyn. For at afhjælpe dette mislige Forhold blev der 1667 oprettet et eget »Apostolisk Vikariat for de nordiske Missioner« med Valerius de Maccionis, Titularbiskop af Marocco, som den første apostoliske Vikar.⁵¹ 1670 blev ogsaa Danmark stillet under hans Jurisdiktion. Maccionis Efterfølger var den berømte Konvertit Niels Stensen,⁵² Titularbiskop af Titiopolis (1676—1686). Efter hans Død var det nordiske Vikariat en kort Tid overdraget til Biskopperne af Hildesheim. Fra Aaret 1702 af udøvede Viebiskopperne af Osnabrück Jurisdiktionen over Danmark, indtil Clemens XIII. 1761 overdrog Bestyrelsen til Viebiskoppen af Paderborn, Franz Joseph Greve Gondola.⁵³

En saadan Kasten hid og did var naturligvis ikke til Velsignelse for

Missionen. Alle, der interesserede sig for dens Vækst og Udvikling, var derfor besjælet af det levende Ønske, at Danmark maatte faa sin egen apostoliske Vikar. I Slutningen af det attende Aarhundrede henvendte derfor den tyske Præst L. S. Guilken sig til Propagandaen med en Ansøgning herom, idet han erklærede sig rede til at fundere en Kapital paa 25,000 Daler til den apostoliske Vikars Underhold. Som Pius VI. havde frygtet, strandede dog Underhandlingerne med den danske Regering, og saaledes blev den katholske Mission foreløbig udenlandske apostoliske Vikarer, der som Følge af deres udstrakte Diøceser ikke kunde tage sig meget af de nordiske Missioner.⁵⁴

»Efter den i Aaret 1833 af Propagandaen nylig indhentede Underretning kunde den hellige Fader ikke tvivle om, at disse

aldrig tiltræde sit Embede.⁵⁶ Efter Laurents eget Forslag udnævnte den hellige Stol derfor den 26. Februar 1841 Viebiskoppen i Osnabrück, Carl Anton Lüpke, til apostolisk Provikar for de nordiske Missioner.

I Slutningen af Tresserne arbejdede Msgr. B. Bernard, apostolisk Præfekt for Nordpolsmissionen, paa at faa oprettet et fælles Vikariat for de skandinaviske Riger. Præfekt Bernard residerede dengang af Hensyn til den lettere Forbindelse i København (1865—1869). De katholske Sognepræster i Danmark kendte dog ikke noget til disse Bestræbelser. Først paa særlig Opfordring af Franz Greve von Stolberg, der dengang tjente som pavelig Zuav i Rom, udarbejdede Pastor von Euch en udførlig Indberetning om de danske Missionsforhold og indsendte den til Karl August Kardinal Reisach, Medlem af Kongregationen de propaganda fide († 22. De-

Niels Stensen, Biskop af Titiopolis i. p. i.
(† 1686).

Missioners Reorganisation krævede kraftige Midler.«⁵⁵ Ved Breve af 17. Septbr. 1839 genoprettede Gregor XVI. det nordiske Vikariat med Msgr. Laurent som apostolisk Vikar. Denne modtog ogsaa Bispevielsen og skulde residere i Hamborg. Men som Følge af Regeringens Modstand kunde han

ember 1869). Som Svar herpaa fulgte de nordiske Missionsdistrikters Inddeling efter Landenes politiske Forhold og geografiske Beliggenhed. Den 29. Juli 1868 oprettede Propagandakongregationen det apostoliske Præfektur i Danmark, hvorunder efter Ophævelsen af det apostoliske Præfektur for Nordpolsmissionen ogsaa Færøerne, Grønland og Island blev henlagt.*) Den 2. Maj 1869 udnævntes Pastor H. Grüder ved St. Ansgars Kirke til den første apostoliske Præfekt. Ved apostolisk Brev af 17. August s. A. stadfæstede Pius IX. denne nye Ordning.

Som Følge af Katholicismens lykkelige Fremgang i Danmark fulgte endelig den 22. Februar 1892 ved pavelig Beslutning det apostoliske Præfekturs Ophøjelse til apostolisk Vikariat. Ved Brev af 15. Marts udnævnte Leo XIII. den velfortjente apostoliske Præfekt, Msgr. von

Pastor H. Gamél,
Biskoppens Sekretær.

i Osnabrücks Domkirke af Biskop Bernard Höting, assisteret af Biskop Hermann Dingelstadt fra Münster og den daværende Viebiskop Dr. Antonius Fischer fra Cøln.⁵⁸ To af hans Søskende havde den store Glæde at opleve denne Dag; hans gode Moder var allerede den 30. December 1881 død. Paa Grund af den Koleraepidemi, der paa den Tid herskede i Hamborg, var der fra Danmark kun een gejstlig til Stede, som netop opholdt sig i Udlandet. Men desto ivrigere blev der bedt for den nye Overhyrde, at Gud vilde beskytte og bevare ham og føre ham sund og rask tilbage til hans Hjord.

Den 20. Oktober kunde Danmarks Katholikker endelig i København hilse deres første Biskop efter Reformationen. Iført den biskoppelige Dragt

Euch, til den første apostoliske Vikar og til Biskop af Anastasiopolis.⁵⁷ Hans Prækonisation, den højtidelige Forkyndelse af Valget og Anvisning af Bispesædet, paafulgte i det offentlige Konsistorium af 11. Juli. Efter saaledes at være retmæssig kaldet blev Msgr. v. Euch den 8. September, paa Marias Fødselsfest, bispeviet

*) Det apostoliske Vikariat i Sverrig og Norge deltes i to adskilte Missioner, af hvilke den svenske forblev under den apostoliske Vikar Biskop Jacob Laurentius Studach, medens den norske underordnedes Msgr. Bernard Bernard. Jfr. Nord. Kirket. 1873, 176–178, N. U. 1895, 721–723.

holdt han om Aftenen Klokken 8 sit højtidelige Indtog i den festligt smykkede St. Ansgars Kirke og meddelte for første Gang den biskoppelige Velsegnelse til den ventende Mængde.

Efter en Afbrydelse paa halvfjerde Aarhundrede havde saaledes Danmarks Katholikker ved Guds Naade og Barmhjertighed og ved hans Stedfortræders vise Raadslutning igen deres egen Biskop, retmæssig udnævnt af Kirkens Overhoved og gyldig viet af en af Apostlenes Efterfølgere. Den

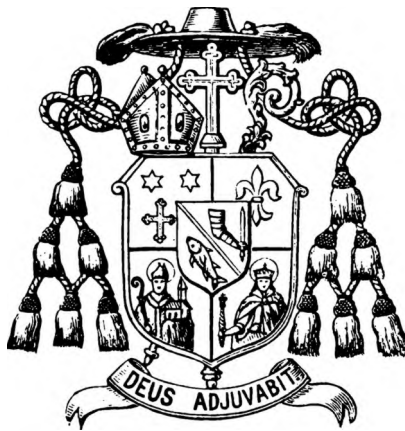
katholske Bispestav, som den h. Ansgar for tusinde Aar siden havde ført iblandt de hedenske Vikinger, løftedes nu igen af en salvet Haand. Forbindelsen med den danske Middelalders herlige Bispeskikkelser, en Vilhelm, Absalon, Anders Sunesøn og Lage

bøn. Dette fik sit Udtryk i hans Valgsprog: »Deus adjuvabit«, »Gud vil hjælpe«, saavel som i hans Vaaben, hvori han optog Danmarks to betydeligste Helgener, St. Ansgar og St. Knud.

Paa enhver Maade søgte han at fremme Andagten til disse det nye Vikariats særlige Værnehelgener for at sikre sig deres mægtige Forbøn ved Guds Trone.

Da det i Aaret 1890 var lykkedes ham fra den ærværdige Abbedikirke i Korvey at erhverve en større Relikvie af Nordens Apostel, lod han den anbringe i et kostbart Skrin. Siden Aaret 1891 udstilles det hvert Aar paa St. Ansgars Fest og bæres om Aftenen i højtidelig Procession gennem Kirken.⁵⁹

Ikke mindre fremmede Biskop Johannes Andagten til Danmarks store Nationalhelgen, St. Knud. Tusinder og atter Tusinder af troende, Biskopper og Præster, adelige og Borgere, valfartede i gamle Dage hvert Aar ved Sommertid til det Sted, hvor den ædle Konge havde udkæmpet den sidste

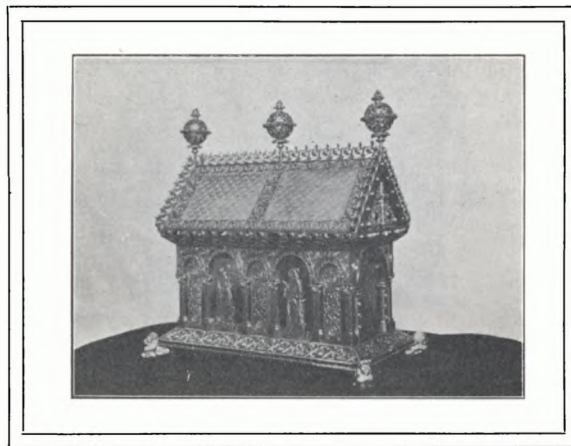
Det biskoppelige Vaaben.

Urne, var genoprettet.

Vel stod det klart for Msgr. von Euch, at en Missionsbiskops Opgave stiller ganske særlige Krav til sin Mand; men han greb dog Hyrdestaven i Tillid til Guds naadige Bistand og de nordiske Helgeners Forbøn.

Kamp med det hendøende Hedenskab.⁶⁰ Efter tre Aarhundreders Forløb er denne vore Forfædres fromme Skik endelig igen levet op. Med deres Biskop i Spidsen iler den 10. Juli katholske Mænd og Kvinder fra alle Dele af Riget til Odense for her ved den hellige Martyrkonges Grav at nedbede Guds rige Velsignelse over hans fattige Arvelod.⁶¹

I Virkeligheden har i den sidste Snes Aar Guds Velsignelse ogsaa paa en ganske særlig Maade hvilet over det danske Vikariat. Man tør vel tro, at de smukke Resultater, den danske Missionskrønike har at optegne siden 1892, for en væsentlig Del er en Følge af, at vi igen har en viet Biskop iblandt os, og at det er den Helligaand selv, der har ledet vor apostoliske

St. Ansgars Relikvieskrin.

Overhyrde i hans kloge og ihærdige Virksomhed. I hvilken Grad Biskop Johannes har gjort sig fortjent af det katholske Danmark, kom ret til Udtryk ved hans 25-aarige Jubilæum som Leder for den danske Mission. Skønt det var hans udtrykkelige Ønske, at dette Jubilæum ikke skulde fejres, kunde det naturligvis ikke forhindres, at Hjorden hyldede sin Hyrde paa en særlig Maade. Hvilke Følelser der besjælede de troende, viste sig bl. a. ved den prægtigt udstyrede Adresse, som Københavns Katholiker paa denne Dag overrakte deres Biskop.

»Naar vi ser tilbage«, saaledes hedder det i denne, »paa den lange Tid, der er forløben, siden Deres biskoppelige Højærværdighed kom til os, opfyldes vi af Tak til Gud for de Beviser paa Naade, hvormed Han i Aarenes

Række har velsignet Kirken her i Landet; men vor Erkendtlighed gælder ogsaa Dem, Monseigneur, som den Mand, gennem hvis Hænder Gud har rakt os sine Gaver.

Der er i det henrundne Kvart-Aarhundrede bleven arbejdet med Alvor og stor personlig Indsats af gejstlige og Lægmænd til Fremme af Kirkens Sag iblandt os. Hvor Arbejdernes Antal ikke slog til, indkaldtes der Hjælp fra fremmede katholske Lande. Nye Virksomheder traadte i Kraft, og Bygninger til deres Udfoldelse rejste sig i stort Antal her i Hovedstaden og ude i Provinserne. Men ved Siden af det nye, der er kommet til, har ogsaa de Institutioner, der fandtes, vundet i Omfang og Styrke. Som Følge af alt dette har Kirken her i Danmark taget til i Agtelse og Anseelse, og Gud har naadigt betjent sig af det Arbejde, der er bleven udrettet, til at kalde mange til den sande Tro. Kon-

vertiternes Antal har været større end i den forudgange Tid.

De forløbne 25 Aar har i det hele været en Opgangstid for Katholicismen i vort Land, og naar vi derfor ogsaa retter en Tak til Deres biskoppelige Højærværdighed, saa sker det, fordi det for en ganske væsentlig Del skyldes Monseigneurs Begejstring, Mod og Handlekraft, at det er gaaet saa godt fremad.

Vi takker, og vi ønsker til Lykke. Vi udtaler vor oprigtige Deltagelse i den Glæde, der sikkert besjæler Deres biskoppelige Højærværdighed i Bevidst-

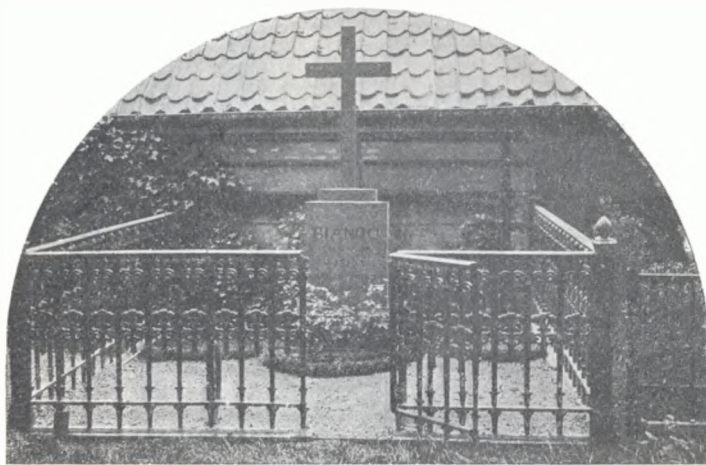
Det gamle St. Knuds Kapel i København.

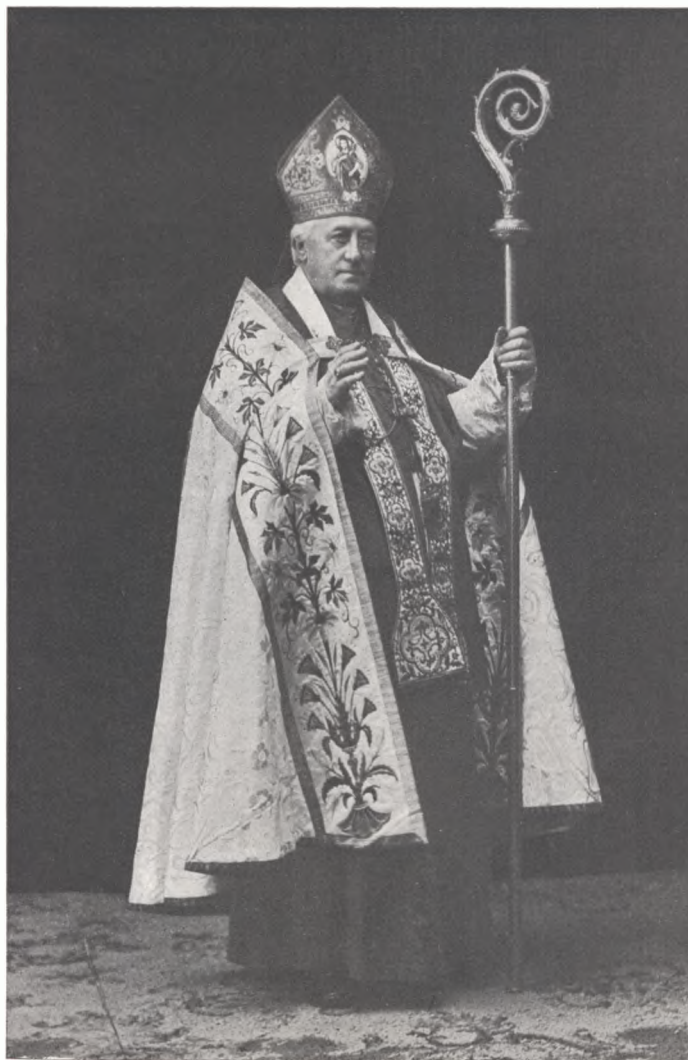
Det nye St. Knuds Kapel i København.

heden om at have været et fremragende Redskab i Guds Haand til Iværksættelse af hans Planer.«

At dette ikke var tomme Ord, vil et udførligt Billede af den danske Missions Udviklingshistorie under Biskop von Euch tydeligt vise.

Chr. P. Biancos Grav.

FOT. SCHAUMBURG

† JOHANNES VON EUCH
BISKOP AF ANASTASIOPOLIS
HS. HELLIGHEDS HUSPRÆLAT
APOSTOLISK VIKAR FOR DANMARK OG ISLAND

ANDEN DEL: DEN DANSKE
MISSIONS UDVIKLING UNDER
BISKOP JOHANNES VON EUCH

DA *Præfekt Grüder* i 1869 tiltraadte sit Embede, havde, som vi allerede har set i det enkelte, den for nylig opnaaede Trosfrihed just begyndt at fremlokke de første Spirer til et kirkeligt Liv. Naar dette ved hans Død stod i en lovende Blomstring, skyldes det ikke mindst ogsaa hans personlige Virksomhed.

Fire nye Missionsstationer i Provinserne med Kirke eller Kapel og Skole med 1—2 Lærere eller Lærerinder, Jesuiternes St. Andreaskollegium paa Ordrupshøj, St. Knuds Kapel og den højere Skole af samme Navn i Hovedstaden, Hospitalerne i København og Fredericia, de to højere Pigeskoler, et ikke ubetydeligt Antal katholske Skrifter, alt dette skylder Missionen mere eller mindre hans Initiativ, hans Virkelyst og hans Udholdenhed.

Ingen var dog mindre end Præfekt Grüder selv blind for, hvor meget der endnu stod tilbage at udrette. »Ja, ganske sikkert«, sagde han henimod Slutningen af sit Liv paa Katholikmødet i Düsseldorf, »har vi Grund til at takke Gud Herren for alt det gode, som er sket i Løbet af disse Aar; men dog er det endnu kun saare lidt, ja næsten for intet at regne i Sammenligning med det, som vi endnu har tilbage at gøre.«¹

For Msgr. von Euch gjaldt det altsaa om at bygge videre paa den Grund, som hans Forgænger havde lagt.

I. GRUNDLÆGGELSEN AF NYE MISSIONSSTATIONER

HVIS de 3000 danske Katholikker havde levet samlede paa eet Sted, saa havde der unægtelig været sørget kongeligt for dem; men de var jo spredt over Jylland og en hel Række, til Dels ret anseelige Øer. Skulde deres Tro ikke kølnes, *da maatte der nødvendigvis skabes nye Missionscentrer, og de allerede eksisterende maatte udvides.*

Pastor Joh. Braun,
nuværende Sognepræst ved
St. Ansgars Kirke.

Fremfor alt laa de utilfredsstillende Missionsforhold paa *Sjælland* som en knugende Byrde paa Msgr. von Euchs Hjerte. Hele denne Ø med sin halve Million Indbyggere havde kun een eneste Missionsstation, *København*, saa at de hellige Sakramenter ofte derfra maatte bringes til Katholikker, der boede spredt, 20—30 Mil fra Hovedstaden. Og i København selv var Forholdene endda saa ugunstige som vel muligt. Denne By, Landets Stolthed og de besøgendes Fryd, Østersøens Dronning, var en stor Afgrund, der Aar efter Aar opslugte Hundreder og atter Hundreder af katolske Indbyggere. Andre Trossamfund havde

smukke Gudshuse med Taarn og Klokker, men den katolske Kirke ikke. *St. Ansgars Sognekirke* i den østlige Udkant af Byen kunde aldeles ikke gøre Fyldest overfor Storstadens Krav. Vilde man afværge yderligere Tab, opsoge de vildfarne, styrke de svage og føre de trofaste fremad, da var det en uundgaaelig Nødvendighed, at der maatte grundlægges *to nye Sognekirker*. Med en indtrængende Bøn henvendte Msgr. von Euch sig derfor til vore Trosfæller paa de tyske Katholikkers 32. Generalforsamling i Münster 1885. Hans Ord blev ikke uden Virkning; Forsamlingen udstedte et Opraab til bedste for en *Rosenkranskirke* i København, og der kom betydelige Gaver ind.

Allerede i Aaret 1884 havde den apostoliske Præfekt paa Frederiksberg købt en stor Byggegrund, som stødte op til tre Gader, for derpaa at opføre en Bygning, der skulde rumme en Kirke og en Skole. Herom var det da Tanken, at der skulde danne sig en ny Menighed. Den 28. Maj 1885 indviede Msgr. von Euch det midlertidige Mariakapel. Allerede flere Maaneder i Forvejen var Josefssøstrene flyttet ind i en Del af Bygningerne med deres franske Skole og deres Noviciat. Desuden blev en temmelig primitiv Bindingsværks-

Pastor Ph. von der Kettenburg,
nuværende Kapellan
ved St. Ansgars Kirke.

bygning, der hidtil havde gjort Tjeneste som Hestestald og Billedhuggeratelier, indrettet til Skolebrug, og hermed blev Grunden lagt til den nu saa blomstrende *St. Mariæ Skole*. Paa Festen for Marias Optagelse i Himlen kunde den

Rosenkranskirken paa Frederiksberg.

Pastor H. Slump,
nuværende Sognepræst ved
Rosenkranskirken.

daværende Viebiskop af Mecheln, Baron Viktor Joh. van den Branden de Reeth, der dengang just opholdt sig i Norden, i den apostoliske Præfekts Nærværelse højtideligt indvie den nye Skole.

Efter otte Aars ihærdigt Arbejde kunde den apostoliske Præfekt endelig tænke paa at oprette *et nyt Sogn, det andet københavnske, for Frederiksberg og Vesterbro*. Man tog fat paa at opføre en stor og anseelig Bygning med Kapel, Skolelokaler samt Boliger for Præster og Lærere. Den 13. November 1892, kort efter sin Bispevielse, havde Msgr. von Euch den store Glæde og Tilfredsstillelse at indvie den allerede forlængst planlagte Rosenkranskirke. Det var sikkert i enhver Henseende rimeligt og billigt, at denne Helligdom blev indviet til den hellige Gudsmoder som en ringe Erstatning for Københavns gamle Hovedkirke, den prægtige Frue Kirke, der ved Reformationen blev taget fra Katholikerne.

Den 11. Juni 1893 udskilte den højærværdigste Biskop Frederiksberg (med en Del af Vesterbro), Kristianshavn og Sundbyerne fra St. Ansgars Sogn og oprettede *det nye Missionsogn St. Maria*. Biskop von Euch foretog selv Indførelsen af den nye Sognepræst; det var første Gang siden Reformationen, at en katholsk Biskop foretog denne Højtidelighed i Danmark.²

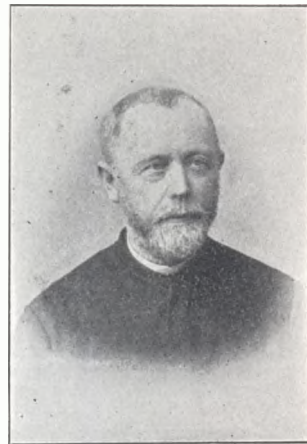
Den 3. November 1895 havde han den Glæde højtideligt at kunne indvie Jesuiternes smukke *Jesu Hjertes Kirke* paa Vesterbro, et prægtigt Vidne om de tyske Katholikkers Offervillighed.³

Hermed var imidlertid Kirkenøden i København paa ingen Maade afhjulpen. I Aarenes Løb havde der ogsaa i Sundbyerne og i Kastrup bosat sig et ikke ringe Antal katholske Familier. Ganske vist fik disse jævnlig Besøg af Præster fra København, men for øvrigt

Pastor Fr. Ronge,
nuværende Kapellan ved
Rosenkranskirken.

maatte de — baade hvad angaar Kirke og Skole — selv søge til Hovedstaden. Hvad dette imidlertid betød, kan man slutte sig til af den Kendsgerning, at Børnene tit havde halvanden Times Vej til den nærmeste katolske Skole. I August Maaned 1897 blev disse uheldige Forhold endelig nogenlunde afhjulpet, idet der i en lejet Villa i Sundby blev indrettet et midlertidigt Kapel med en Skole. Af denne Sag har især den nu afdøde P. A. v. Geyr, S. J., gjort sig meget fortjent; saa længe Benene kunde bære ham, slæbte han sig ud til Sundby for at bringe de forladte Faar Livets Brød. Som Lærer ved Skolen i Sundby ansatte Biskoppen en forhenværende Præst i Folkekirken, cand. theol. & mag. Niels Hansen. I Aaret 1902 overtog Redemptoristerne i Ordensprovinzen Wien Sjælesorgen paa *Amager*. Deres utrættelige Iver kan Katholikerne takke for den smukke nye *St. Annæ Kirke* (indviet 22. Marts 1903) med Skole samt Præste- og Lærerbolig.⁴ Nu danner denne Mission et eget Sogn, det tredje i København, med omtrent 500 Sjæle.

P. Albert v. Geyr-Schweppenburg, S. J.,
(† 8. Marts 1902).

Ogsaa paa Nørrebro er Katholikerne taget betydeligt til i Tal i Løbet

af de sidste ti Aar. Som Kirke for denne Bydel tjener foreløbig den i 1901 fuldendte smukke *Kirke i Josefs-søstrenes Hospital*, som er blevet et sandt Arnested for den opblomstrende Menighed. Om nogle Aar skal der dog ogsaa her

St. Annæ Kirke i Sundby.

Pastor G. Schmiderer, C. SS. R.,
nuværende Sognepræst
ved St. Annæ Kirke.

opføres en stor Sognekirke; den nye og tidsvarende Skolebygning staar allerede færdig paa en centralt beliggende Plads.⁵

For Katholikerne i den yderste Del af Østerbro og i Hellerup var det en stor Glæde, da *Immaculatakirken* ved Josefssøstrenes Noviciat og Lærerindeseminarium paa Strandvejen blev indviet den 5. December 1905; thi derved blev det betydelig lettere for dem at opfylde deres religiøse Pligter, især Søndagspligten.⁶

Som Sognepræst for de i Ordrup og Charlottenlund boende Katholikker fungerer en af Præsterne ved *St. Andreaskollegiet*, hvis Kirke betragtes som Filialkirke til St. Ansgar i København.

Man vilde dog tage meget fejl, om man troede, at Msgr. von Euchs Arbejde i Hovedstaden kun havde bestaaet i det hidtil nævnte.

I Aarene 1887—88 blev der i Hovedsognet opført to store Bygninger i Bredgade, som bl. a. navnlig afgiver Lokaler for *St. Ansgars Dreng- og Pigeskole*. Den ærværdige Moderkirke *St. Ansgar* blev i Aaret 1898 underkastet *en grundig Restauration*, hvorved dens Indre blev malet i lyse og tiltalende Farver.

Ganske vist havde den bekendte tyske Kunstner Jos. Settegast i 1863—65 smykket dens Apsis med prægtige Freskomalerier; men med Undtagelse af Glas-malerierne og den nye Korsvej, som blev anbragt i Firserne og Halvfemserne, havde

St. Josefs Kirke paa Nørrebro.

denne Vikariatets Hovedkirke hidtil omtrent savnet enhver Prydelse.⁷ En Nyerhvervelse, som er værd at nævne, er ogsaa den i 1887 anlagte *katholske Vestre Kirkegaard*. 1888—89 blev der her bygget et Kapel, som i 1904 og 1908 er blevet betydelig udvidet og restaureret. Et ægte katolsk Præg faar denne Kirkegaard især ved det prægtige Sandstenskrucifiks, som den apostoliske Præfekt skænkede i Aaret 1890.⁸

Af Hensyn til Stoffets systematiske Ordning kan vi her endnu ikke gaa ind paa de mangfoldige velgørende Institutioner, hvormed Msgr. von Euch har beriget København, og det fremgaar vel ogsaa allerede af den her givne korte Fremstilling ganske klart, hvilket fremragende Arbejde den apostoliske Vikar har ydet i Hovedstaden. For dog straks her at give et lille Billede af den katolske Menigheds Udvikling i København vil vi blot i al Korthed anføre følgende Fakta. Da Msgr. von Euch 1884 tiltraadte sit Embede som apostolisk Præfekt, fandtes der i København følgende katolske Institutioner: St. Ansgars Kirke med 1 Dreng- og 1 Pigeskole, 2 Klostre for Josefssøstre med 2 Smaakapeller, 2 højere Pigeskoler, St. Josefs Hospital med et midlertidigt Kapel, det gamle St. Knuds Kapel med St. Knuds Skole og endelig Jesuiternes St. Andreas Kollegium i Ordrup. Nu, et kvart Aarhundrede senere, vidner desuden følgende Institutioner om Byens katolske Trosliv: 5 nye Sogne- eller Ordenskirker, 3 nye Sogneskoler, 1 ny Realskole, 2 nye højere Pigeskoler, 1 Tjenstepigeskole, 1 nyt Hospital, 1 Lærerindeseminarium og 3 nye Klostre.

At disse Resultater ogsaa maatte tildrage sig anderledestroendes Opmærksomhed, er let at forstaa. Et af de største Dagblade regner saaledes Katholikkernes Bygninger til de mest monumentale i Hovedstaden.⁹

Pastor A. Neuvel,
nuværende Præst ved
St. Josefs Kirke.

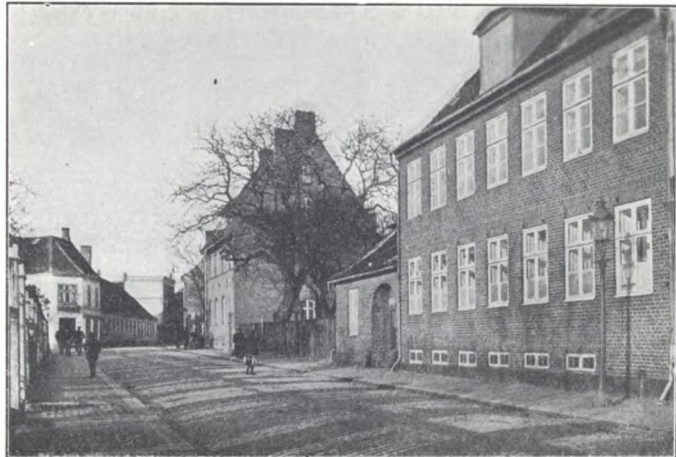
Pastor J. Desno,
nuværende Præst
ved Immaculatakirken.

P. F. Evers, S. J.,
nuværende Præst
ved St. Andreas Kirke, Ordrup.

Med de forbedrede Missionsforhold i København var der imidlertid paa ingen Maade sørgt tilfredsstillende for de Katholikker, som levede spredt over *det øvrige Sjælland*. Skulde disse ikke med temmelig stor Sikkerhed gaa tabt for Kirken, da maatte der ogsaa her grundlægges i hvert Fald nogle nye Missionsstationer.*) Den salige Biskop Simar af Paderborn sagde engang, at, hvis han havde de nødvendige Midler, vilde han sende en Præst til ethvert Sted, hvor der boede, om det saa kun var 50 Katholikker samlet. Biskop von Euch krævede ikke engang saa højt et Tal, og Resultaterne har fuldtud bevist, at han har gjort Ret heri.

Først rettede Biskop Johannes sit Blik paa *Helsingør*, som havde udviklet sig til Sjællands næststørste Købstad. Allerede i det 17. og 18. Aarhundrede havde gentagne Gange baade Verdens- og Ordenspræster slaet sig ned i denne By,¹⁰ hvor den gamle Kirke i sin Tid længst holdt Stand mod den fremtrængende Storm fra Syd; deres Ophold fik dog ingen større eller varig Betydning. Efter Msgr. von Euchs Tilskyndelse besøgte den nidkære Sjælesørger P. Albert von Geyr-Schweppenburg, S. J., fra 1894 af oftere de isolerede Katholikker her og fik indrettet et midlertidigt Kapel. I Aaret 1901 blev en forhenværende Præst i Folkekirken, M. C. Jensen,

Præsteboligen samt Kapellet i Helsingør.

*) Ved en Station forstaar man et Sted, hvor der findes en Kirke, et Kapel eller en anden Bygning, som der kan holdes Gudstjeneste i; hertil hører der saa et som oftest meget udstrakt Distrikt, der omfatter flere Byer og Landsbyer.

udnævnt til Lærer og Kateket. Foruden at røgte sin Gerning i Skolen samlede denne ædle Konvertit hver Søn- og Helligdag, naar der ingen Præst kunde komme til Stede, Byens Katholikker til en lille Fællesandagt med et belærende eller opbyggeligt Foredrag. Den 2. Marts 1904 overtog Lazaristfædrene Sjælesorgen paa denne lovende Missionsstation i en By, hvor det med Pietet restaurerede Helligaandshospital med sin St. Mariakirke, sin rosenbeplantede Klostergaard og yndige Klosterhave endnu minder den besøgende om den velsignelsesrige Virksomhed, som Karmeliterne i sin

Tid udfoldede der.¹¹ Den regelmæssige Gudstjeneste, som hermed indførtes, blev hilst med Glæde og flittigt besøgt, i Særdeleshed ogsaa af de katholske Kurgæster. Paa det europæiske Badested Marienlyst og i Villabyerne Skotterup, Hellebæk, Hornbæk o. s. v. opholder sig nemlig i Sommermaanederne ikke saa faa Katholikker. Ogsaa nogle Trosfæller fra Helsingborg overværer Gudstjenesten her, da de har betydelig længere til de nærmeste svenske Missionsstationer i Malmø og Gøteborg. 1907 købte Grev Leon Moltke Hvitfeldt en smukt og heldigt beliggende Byggeplads til Boliger for Lazaristerne og Vincentssøstrene; imellem disse Bygninger skal der senere opføres et værdigt Gudshus.¹²

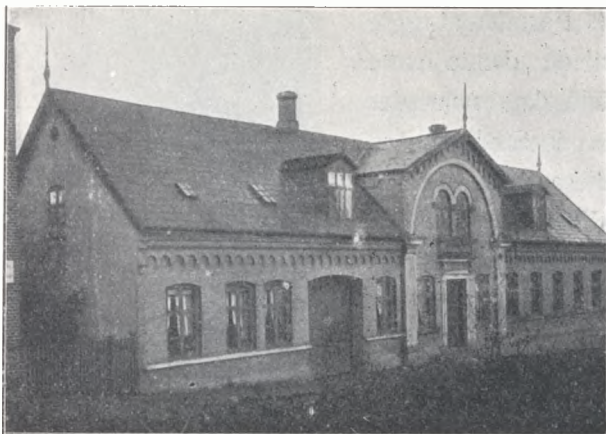
P. A. M. Wattiez, Congr. Miss.,
nuværende Sognepræst i Helsingør.

Pastor Dr. B. Hansen,
nuværende Præst i Næstved.

I Aaret 1899 bosatte der sig ogsaa i *Næstved* en katholsk Præst, Dr. theol. B. Hansen, der nyder en saadan Anseelse i den protestantiske By, at han allerede gentagne Gange har været valgt ind i Byraadet. Den 15. November 1903 blev St. Katharinakapellet med hele Inventaret desværre et Bytte for Luerne; i dets Sted er der indrettet et andet, mere beskedent Kapel.

I Aaret 1901 kunde der endelig ogsaa oprettes en Station i *Roskilde*, Sjællands gamle Konge- og Bispestad. Der begyndtes under meget beskedne Forhold i denne By, hvor

Præsteboligen »St. Marias Høj« og Indgangen til Kapellet i Roskilde.

engang Klokkerne i 13 Taarne kaldte de troende til Helligdommen, og hvor den katolske Liturgis Skønhed kunde udfolde sig i 14 Kirker og 6 Klostre.¹³ Klostrene er forsvundne, og Kirkerne ligesaa med Undtagelse af St. Laurentius's Taarn og den ærværdige Domkirke; kunde Stræder, som ud-

gaar fra Hovedgaden, minder ved deres Navne endnu om de gamle Kirker og Ordenshuse og om disses Patroner. Siden den 8. Juli 1901 frembæres det hellige Messeoffer atter der i Byen som i gamle Dage af to Missionspræster af Marias Selskab.¹⁴ Det lille St. Laurentius-kapel (1902) er blevet Midtpunktet for en blomstrende katolsk Menighed.

Ogsaa i Vestsjælland var det imidlertid blevet nødvendigt at grundlægge en særlig Missionsstation. Biskop Johannes valgte som Centrum *Slagelse*, denne gamle og mindeværdige By, hvor St. Peters og St. Mikæls Kirker ligesom de nærliggende Ruiner af det erengang saa mægtige Kloster Antvorskov endnu vidner om hin Tid, da Egnen var helt gennemsyret af den sande Kristendoms Aand og Kraft.¹⁵ Allerede fra Aaret 1903

St. Laurentii Kapel i Roskilde.

havde Præster fra København afholdt periodisk Gudstjeneste her, og den 20. Oktober 1907 kunde Frelseren endelig tage fast Bo i det nye, hyggelige Kapel.

Omtrent samtidig fik ogsaa Østsjælland en egen Missionsstation i *Køge*. Denne idylliske lille By har endnu bevaret sit gamle Præg, og den rigt smykkede St. Nikolajkirke kan endnu fortælle den besøgende, at vore katholske Forfædre i Begyndelsen af det 14. Aarhundrede har bygget denne Helligdom til Ære for Sømændenes Patron.¹⁷ Den 10. Oktober 1909 kunde det nye, smukke St. Hans Kapel højtidelig indvies i en Bygning, hvor Byens Museum tidligere havde haft Lokaler,

efter at der siden den 18. November 1906 havde været afholdt regelmæssig Gudstjeneste i et midlertidigt Kapel.¹⁸ Herfra besøges ogsaa Katholikerne paa *Holmegaard*. Allerede i den første Halvdel af forrige Aarhundrede havde et betydeligt Antal katholske Arbejdere fra Bøhmen og Rhingegnene bosat sig der paa Grev Danneskjold-Samsøes Glasværk. Ifølge en Overenskomst, som i Halvtredserne blev sluttet med Ejeren, faar disse

flere Gange om Aaret Besøg af en katholsk Præst. Takket være Grevens Imødekommenhed, har der kunnet indrettes et smukt Kapel, som er indviet til den hellige Frants af Assisi, og som blev benediceret den 6. Oktober 1896.¹⁹

Paa den hellige Ansgars Fest 1899 blev i *Ringsted*, den gamle, berømte Kongestad, der rummer saa mange historiske og katholske Minder, efter 360 Aars Forløb det hellige Offer igen frembaaret for første Gang i et lejet Lokale. Ogsaa her tog især P. A. v. Geyr, S. J., sig i mange Aar med stor Kærlighed og Opofrelse af Katholikerne. Af Hensyn til de mange Polakker, som opholdt sig i Omegnen,

P. A. Kerckhoffs, S. M.,
nuværende Sognepræst i Roskilde.

P. Fr. Blois, S. M.,
nuværende Sognepræst i Slagelse.

Pastor Fr. Fr. Maurer,
nuværende Sognepræst i Køge.

maatte man dog, straks da den nye Station blev aabnet, tænke paa at faa bygget en egen lille Kirke. I Marts 1907 kunde den overgives til Menighedens Brug; den er indviet til den hellige Knud Lavard, Sjællands og særlig Ringstedes Værnehelgen, der fordem æredes saa højt her.²⁰ Ikke langt herfra i Haraldsted kan man endnu se Ruinerne af det engang saa navnkundige Valfartskapel. Ligesom i Slagelse udøves ogsaa i Ringsted Sjælesorgen af en Præst af Marias Selskab.

* * *

Betydelig bedre end for Katholikerne paa Sjælland var der, da Msgr. von Euch tiltraadte sit Embede som Præfekt, sørget for dem i *Jylland*. Ikke des mindre er der ogsaa her baade nogle nygrundlagte Stationer og nogle betydelige Udvidelser af de allerede bestaaende at nævne.

I *Fredericia*, Biskoppens gamle Sogn, gennemgik St. Knuds Kirke atter en grundig Restauration. 1896 erhvervede Menigheden en egen Kirkegaard. Den gamle Skolebygning veg Pladsen for den nye og tidsvarende St. Knuds Skole (1906), og de gamle Huse i Nærheden af Kirken for den imponerende St. Knudsborg. I to og tyve Aar udfoldede Pastor Ferdinand Heiden († 19. Maj 1906) en velsignelsesrig Virksomhed her i Byen. — Menigheden i *Randers*

St. Hans Kapel i Køge.

blomstrede rask op under den utrættelige Pastor Dr. Niehaus og hans Efterfølger. — *Aarhus* vilde i Stedet for c. 500 Katholikker nu sikkert tælle 1000, hvis ikke Katholikkernes Vandredrift havde været saa stærk.²² — I *Kolding* byggede Pastor Clemens Storp, en værdig Søn af Münsterlandet, for sine egne Midler den smukke St. Mikaelsskirke med tilhørende Skole, som siden den 10. Maj 1885 forkynder vidt ud over Landet, at Katholikerne der i Byen glæder sig ved at staa under en mægtig Himmelfyrstes Beskyttelse.²³ — I *Horsens* kunde den senere P. Fr. Brüggemann, S. J., der som verdensgejstlig var denne Menigheds første Sognepræst, som Følge af den raske Udvikling den 26.

April 1896 lægge Grundstenen til den prægtige St. Josefs Kirke, som allerede paa St. Ansgars Fest 1897 blev taget i Brug.²⁴ Desuden har Søstrene af

P. J. Wijnen, S. M.,
nuværende Sognepræst i Ringsted.

den kristelige Kærlighed 1901 betydelig udvidet deres gamle Skolebygning. 1909 blev et nyt Præstehus opført bag den gamle Ejendom.

De hidtil nævnte Missionsstationer i Jylland eksisterede allerede ved Præfekt Grüders Død; deres Virksomhed er nu bleven betydelig lettet, idet der under Msgr. von Euch er oprettet fire nye, lovende Stationer. I Aaret 1895 opsøgte for første Gang en katholsk Præst Katholikerne i *Silkeborg*, der engang i Midlaldren var som et Centrum for Klostrene i Allingsø, Øm, Venge, Tvilum og Voer. I al Stilhed lød nu igen de latinske Messebønner som fordem i Biskop Peders Borgkapel.²⁵ En

St. Knuds Kirke i Ringsted.

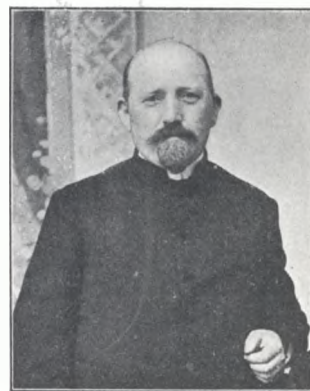

St. Kauds Kirke i Ringsted.

Lejlighed til at modtage de hellige Sakramenter. Især i *Viborg*²⁸ og i *Aalborg*, en By, som paa Grund af Fabrik anlæg og Handel var i stærk Opkomst, havde der i Tidens Løb bosat sig en Del Katholikker fra forskellige Lande, og disse var i religiøs Henseende ilde stede; thi de havde ingen regelmæssig Guds-tjeneste, ingen Religionsundervisning, ingen til at staa dem bi i Dødstimen, kort sagt, ingen til at vise dem Vej gennem Tiden til Evigheden. Ogsaa de Katholikker, som boede spredt i det 150 Kvadratmil store Landdistrikt, var temmelig isoleret og næsten berøvet enhver katholsk Paavirkning. For at afhjælpe dette Onde indkaldte Biskop Johannes 1898 nogle Præster af Kamillianernes nyoprettede tyske Ordenspro-

Bygning, der tidligere havde tjent som Hjem for den menneskelige Retfærdighed, er siden 1898 den guddommelige Kærligheds Boli-g.²⁶ Som et Minde om den nærliggende gamle Valfartskirke i Karup, hvor forud saa mange syge og lidende fandt Trøst og Helbredelse, blev det nye Kapel indviet til Vor Frue.²⁷

Som overalt i Landet steg ogsaa i det nordlige Jylland, særlig i Byerne, Katholikkernes Tal fra Aar til Aar. Efter at der var grundlagt en Missionsstation i Randers, maatte derfor hvert Aar en Præst herfra foretage flere lange og ofte besværlige Rejser for at give de Katholikker, der levede spredt over hele Egnen,

P. M. Meulenbergh, S. M., nuværende Sognepræst i Reykjavik.

vins. Disse besluttede at nedsætte sig i *Aalborg*. Her fandt de kun nogle fattige Katholikker og mødte hos anderledestroende de største Fordomme. I en Ejendom, de havde købt, indviedes der den 7. Maj 1899 et midlertidigt Kapel. Ikke to Aar efter stod den venlige lille Kirke »Maria de syges Hjælp« allerede færdig, og den 25. November 1900 blev den højtideligt indviet af Biskop Johannes i hele Byraadets Nærværelse. Kamillianernes Omsorg indskrænker sig ikke til Byen Aalborg, men omfatter alle de Katholikker, der lever spredt i den nordligste Del af Jylland, helt op til Skagen.²⁹

P. C. Ikenmeyer, O. S. Cam.,
nuværende Sognepræst i Aalborg.

Som ved det guddommelige Forsyns Indgriben lykkedes det at aabne en Missionsstation i *Esbjerg*, en af Danmarks alleryngste Byer og dog allerede den syvendestørste. I Ribe Amt var Hospitalsspørgsmaalet nemlig blevet brændende. Byrådet i Esbjerg havde gentagne Gange forhandlet om Opførelsen af et Hospital, men uden at naa til noget Resultat, især paa Grund af de store Krav, som stilledes til Stadens Kasse. Under disse For-

hold henvendte flere for Sagen interesserede Borgere sig til Biskop von Euch. Da imidlertid de Søstre, der skulde overtage Hospitalet, under deres opofrende Virksomhed ikke kunde undvære en regelmæssig Guds-tjeneste og en Sjælesørger, besluttede den højærværdigste Herre at oprette en egen Station for Byens 20 Katholikker, som hidtil var bleven besøgt fra Kolding. Der blev erhvervet en passende Grund, og allerede den 1. September 1904 kunde det med Præsteboligen forbundne Kapel højtideligt indvies.³⁰ Nu er den lille Menighed allerede vokset til det seksdobbelte.

Pastor Fr. Verhein,
nuværende Sognepræst i Esbjerg.

Den sidste nye Station, som Msgr. von Euch har grundlagt i Jylland, er *Vejle*. Paa

Pastor J. Quelen,
Præst i Spangsbjerg ved Esbjerg.

Julefesten 1904 steg vor Frelser ned og tog Bo i en forhenværende Stald, hvor det hellige Offer blev frembaaret for de forsamlede Katholikker. Sjælesorgen overtoges af to Præmonstratensere fra Averbode i Belgien, de efter deres Ordensdragt tidligere saakaldte »hvide Brødre«, som i Middelalderen ejede det navnkundige Børglum Kloster i Vendsyssel³¹ og havde en særlig Velynder i Ærkebiskop Eskil. Den 15. Oktober 1908 kunde den nye, moderne Skolebygning overgives til Menighedens Brug, og den vil inden længe faa en værdig Nabo i en smuk Kirke.³²

Paa Fyn kender vi to Stationer, Odense og Svendborg. Om der end ikke i de sidste 25 Aar er føjet nogen ny Station til, saa er der dog ogsaa her udrettet et ikke ubetydeligt Arbejde. Den sidste nye Mission, Præfekt Grüder anlagde, var nemlig kun tænkt som en midlertidig Station. Msgr. von Euch betragtede derimod sin Forgængers sidste Værk som en dyrebar Arv og gjorde derfor alt for til Trods for de mange Vanskeligheder at bevare *Svendborg* som en selvstændig Missionsstation. Allerede 1884 lod han derfor en lille Skole aabne. 1887 blev det fattige Kapel afløst af den anseligere St. Knuds Kirke, det første katholske Gudshus, hvori Knud den Helliges fromme Søn, den salige Grev Karl den Gode af Flandern, igen blev Genstand for Dyrkelse.³³

Stor Glæde havde Biskop Johannes af den Station, han selv havde grundlagt i *Odense*. Baade ved Familiernes naturlige Vækst og ved Konversioner steg de troendes Tal stadig; ogsaa de polske Arbejdere tog betydeligt til i Antal. For at gøre det muligt for Menigheden at opnaa yder-

Pastor J. Brems, Ord. Præm.,
nuværende Sognepræst i Vejle.

ligere Fremskridt var det nødvendigt at bygge en anselig Kirke i denne Danmarks tredjestørste By; kun derved kunde vore fraskilte Brøders Opmærksomhed henledes paa den katholske Gudstjeneste. Det var da intet Under, at Redemptoristerne, som i 1899 overtog Sjælesorgen, betragtede det som en af deres vigtigste Opgaver saa snart som muligt at bygge en smuk ny Kirke i Stedet for den tarvelige Mariakirke. Nu fængsles den besøgendes Blik af den prægtige, i 1908 fuldendte St. Albani Kirke i Byens Centrum, lige overfor den gamle, fordem katholske Domkirke.³⁴ De 19 Katholikker er i Løbet af fire Aar tier blevet til 500, og den katholske Menighed indtager en agtet Stilling i Byen. 1907 grundede Redemptoristpaterne fra Odense en Filial i *Nyborg*, som giver gode Forhaabninger,³⁵ og 1909 en Filial i *Assens*.

Franciskanerkonventet i Maribo.
(Sognepræst: P. E. Wasserman.)

Desuden besøger de Gudstjenesten i Kirken paa den grevelige Familie Moltke-Hvitfeldts Herresæde *Glorup*.³⁶

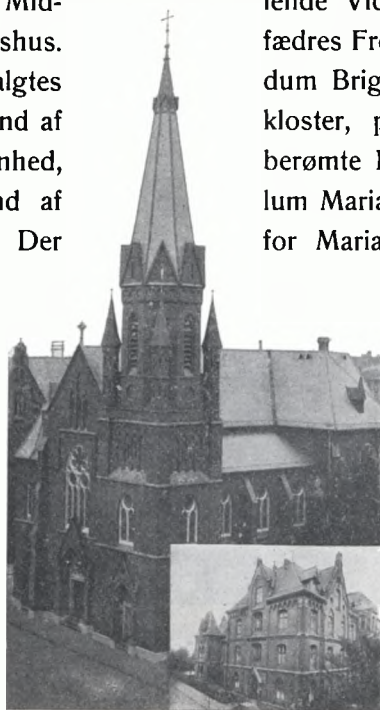
* * *

Imidlertid var det ogsaa blevet i høj Grad nødvendigt at grundlægge et Missionscentrum paa *Lolland*. Da nemlig i Løbet af

den sidste Snes Aar den danske Sukkerindustri og som Følge deraf ogsaa Dyrkningen af Sukkerroer antog et større og større Omfang, blev der fra Aar til Aar stadig større Mangel paa dygtige Landarbejdere. Den danske Landbefolkning foretrak det lettere og som Regel bedre betalte Arbejde i Fabrikkerne i Byerne, saa at Godsejerne blev nødt til at indkalde udenlandsk Arbejdskraft. Med svenske Arbejdere gjorde man gennemgaaende ingen gode Erfaringer, og derfor henvendte man til sidst sin Opmærksomhed paa Polen. 1893 indkaldtes der for første Gang polske Arbejdere i større Mængde. Største Delen af disse kom til Lolland, hvis Jordbund egner sig fortrinligt til Roeavl. Fra Aar til Aar voksede Polakkernes Tal.

Da de imidlertid er et meget religiøst Folk, var det et tungt Savn for dem, at de hverken havde Kirke eller Præst blot nogenlunde nær. København var det nærmeste Sted, hvor de kunde opfylde deres religiøse Pligter, og det var følgelig umuligt, at der kunde trives noget kirkeligt Liv imellem dem. Ogsaa de faa indfødte Katholikker var naturligvis stærkt udsatte for at kølnes i Troen, hvis de skulde vedblive at være i den Grad isolerede. Ved gentagne Indsamlinger, især i selve Polen, lykkedes det omsider at tilvejebringe de nødvendige Midler til at bygge et Gudshus. Til Missionsstation valgtes *Maribo*, dels paa Grund af dets centrale Beliggenhed, dels ogsaa paa Grund af dets historiske Minder. Der gives kun faa Byer i Danmark, der ved deres Navn, deres kirkelige Fortid og de endnu synlige Levninger fra denne gør saa dybt et Indtryk paa et katholsk Hjerte som netop *Maribo*. Paa den ene Side af den prægtige Klosterkirke, der endnu staar tilbage som et ta-

lig den eneste Kirke i Danmark, som Msgr. von Euch har konsekreret*). Gamle Minder kaldtes atter til Live, da polske Franciskanere den 29. Maj 1907 bosatte sig i den gamle Klosterby for at vie sig til Sjælesorgen blandt deres talrige Landsmænd. I Middelalderen ejede Graabrødrene — som de kaldtes paa Grund af deres askegraa Ordensdragt — ikke mindre end 22 Klostre i Danmark.³⁹

Jesu Hjertes Kirke med Præstebolig i København.

lende Vidnesbyrd om vore Forfædres Fromhed, hævdede sig for- dum Brigittinernes store Munkekloster, paa den anden deres berømte Nonnekloster, Habitaculum Mariæ, *Maribo*.³⁷ Paa Festen for Marias Optagelse i Himlen 1897 havde Biskop Johannes den store Glæde at kunne konsekkrere den nye katholske St. Birgittes Kirke.³⁸ Aftenen i Forvejen lod de prægtige Klokker for første Gang deres Malmrøst lyde for højtideligt at ringe den betydningsfulde Dag ind. St. Birgitte er nem-

*) St. Ansgars Kirke i København er konsekreret af Biskop Melchers, og Vor Frue Kirke i Aarhus af Biskop Mermilod; de øvrige Kirker i Vikariatet er kun benedicerede.

Hermed var der dog endnu langt fra draget *tilstrækkelig kirkelig Om-
sorg for Polakkerne*. Da de viste sig at være meget brugbare Arbej-
dere, voksede deres Tal fra Aar til Aar. Ligesom Trækfuglene kommer
de om Foraaret i store Skarer fra Posen, Galizien og Russisk Polen for
om Efteraaret atter at søge hjem. Nu anvendes de paa en Mængde Ejen-
domme i alle Dele af Landet; i Fjor skal deres Antal lavt regnet have be-
løbet sig til 10—12000. Man kan let tænke sig, at det medfører store
Vanskeligheder og betydelige Ud-
gifter at øve Sjælesorg blandt en
saa stor Mængde Arbejdere, der
i større og mindre Grupper bor
spredt over hele Landet. Dette
var naturligvis især Tilfældet, saa
længe der kun fandtes een Præst,
som beherskede det polske Sprog.
Det var saa meget nødvendigere
at tage kraftigt fat, som de uheldige
Følger af den mangelfulde
Sjælesorg allerede tydeligt be-
gyndte at vise sig. De mange
Godsejere, som ligefrem var hen-
vist til at benytte polsk Arbejds-
kraft, kunde ikke lukke Øjnene
for, at den væsentligste Grund
til disse mislige Forhold laa i, at
Polakkerne var aldeles forsømte
i kirkelig Henseende. De satte
sig derfor i Forbindelse med Msgr. von Euch og lovede indtil videre at
yde en bestemt Pengesum, saafremt Biskoppen vilde sørge for, at nogle
dertil skikkede Præster øvede en passende Sjælesorg blandt de fattige Ar-
bejdere. Som Følge af denne Overenskomst er de polske Arbejders kirke-
lige Vilkaar bleven betydelig forbedret. For Tiden er foruden Franciska-
nerne endnu tre andre Ordenspræster udelukkende optaget af at tilse
Polakkerne paa Sjælland og Fyn og i Jylland. Da de katholske Præster har
stor Indflydelse paa de polske Arbejdere, og de protestantiske Arbejds-
givere paa enhver mulig Maade søger at støtte dem i deres Virksomhed,

Jesu Hjerter Kirke i København.

er det lykkedes at opklare mange Misforstaaelser og afværge megen Ufred. En rørende Taknemmelighed viser Polakkerne ogsaa imod de Præster, der tager sig af dem, og deres Offervillighed er næsten grænseløs. Milevidt kommer de gaaende paa fastende Hjerter for at tage Del i det himmelske Gæstebud, som snart fejres i Arbejderkasernernes Spise- eller Sovesal, snart ogsaa i en af de bedste Stuer hos den protestantiske Arbejdsgiver.⁴⁰

*

*

*

St. Johannes's Kapel i Slagelse.

I Aaret 1544 havde Kristian III. sendt 500 Soldater til *Island* for med væbnet Magt at kue den Modstand, som denne Øs Katholikker gjorde mod det Voldsherredømme, der vilde røve dem deres gamle Tro. Ni prægtige Klostre blev tillige med

deres blomstrende Skoler jævned med Jorden. Jón Arason, den lærde og stridbare Bisp paa Hólar, lagde den 7. November 1550 glad sit Hoved paa Blokken, dømt som Oprører og Fjende af »Guds rene Ord«, og døde som en trofast Bekender af den katholske Tro.⁴¹ I samfulde tre Aarhundreder er nu den gamle Sagø fuldstændig afspærret for al katholsk Gudsdyrkelse. Først den 5. Januar 1874 blev den Religionsfrihed, der havde bestaaet i Danmark siden 1849, udvidet til ogsaa at omfatte Island.⁴² Allerede ved Midten af forrige Aarhundrede havde den katholske Kirke dog banet sig Vej derop. Da Island og Færøerne nemlig 1855 blev lagt ind under det nyoprettede apostoliske Præfektur for Nordpolsmissionen, rejste to franske Missionærer, Abbéerne B. Bernard og J. B. Baudoin til Island. Ikke uden alvorlige Vanskeligheder grundlagde de 1857 en Missionsstation i *Grønnefjord* og senere i *Reykjavik*; men paa Grund af de intolerante Love maatte

de snart indskrænke sig til at øve Sjælesorg blandt de franske Fiskere fra Normandiet og Bretagne, som i Sommermaanederne gæstede de nordiske Farvande. Abbé Bernard drog derfor snart bort igen, medens Abbé Baudoin holdt ud til Aaret 1876, da Sygdom tvang ham til at vende hjem. Desværre fandtes der efter hans Død ingen, som havde Evne og Vilje til at overtage den vanskelige Post.⁴³

I Aaret 1857 bosatte der sig ogsaa to Missionærer paa Færøerne, Bajreren G. Bauer og Italieneren Moussa. Med praktisk Kunstsans byggede den førstnævnte 1859 en lille Trækirke med Præstebolig ved *Thorshavn*. Til Trods for sine betydelige Evner til at omgaas Folket kunde han dog i Løbet af sit trettenaarige Ophold kun føre syv Personer tilbage i den katolske Kirkes Skød. Dette ringe Resultat og især den Tanke, at Kendskabet til den Sandhed, som de dog ikke vilde følge, for mange snarere blev til Dom end til Frelse, bevægede den fromme Præst til at forlade sin Arbejds-mark. Da senere to Jesuiterpatre, Joh. B. Lohmann og Aug. Brinkmann, som prøvede at fortsætte hans Gerning, gjorde den samme Erfaring, ophævede Præfekt Grüder med den hellige Stols Samtykke Missionen paa Færøerne. Det blev dog fra Rom udtrykkelig paalagt den danske Mission hvert Aar at sende en Præst op for at bringe de derboende Katholikker vor hellige Kirkes Naademidler. P. Albert von Geyr, S. J., har ikke mindre end syv Gange besøgt vore Trosfæller deroppe, som imellem den ellers fuldstændig protestantiske Befolkning var endnu mere ensomme end Klippeøerne selv midt i Nordhavet.⁴⁴

Først i 1895 kunde Biskop v. Euch paany sende to Præster til *Island* for at genoptage den katolske Mission. I Julen 1897 indviedes en tiltalende lille Kirke med et smukt Taarn.⁴⁵ Siden den 25. November 1903 har denne Station været i Hænderne paa Missionspræster af Marias Selskab, som tillige besørger Sjæleplejen blandt de talrige franske Fiskere.

*

*

*

»Det maa være med ret ejendommelige Følelser, at Romerkirkens Mænd ser Lutheranerne staa for Altret i de Kirker, som de har bygget, som endnu til Dels bærer de gamle katolske Helgennavne. Det maa være noget lignende, som en gammel Adelslægt maa føle, der har maattet overlade sin Fædrenegaard til en bondefødt Æt«. Saaledes

skrev for nogle Aar siden et københavnsk Ugeblad.⁴⁶ Biskop Johannes var imidlertid ikke den Mand, der hengav sig til ørkesløs Sorg over saadanne Tilstande. De mangfoldige Minder om Landets katholske Fortid vakte tværtimod i ham et levende Ønske om, at de, i hvert Fald til Dels, en Gang med Tiden maatte blive til Virkelighed igen. Al sin Kraft og Energi satte han ind paa at føre dette Ønske ud i Livet, og saaledes har der da i Løbet af de sidste halvtredsindstyve Aar omkring den ærværdige Moderkirke St. Ansgar rejst sig en hel Række af andre Gudshuse for at hjælpe til at løse den vanskelige Opgave. Dengang Kapellan v. Euch kom til Danmark, fandtes der kun to Menigheder, hver med een Kirke. Ved Msgr. Grüders Død talte Danmark 8 næsten udelukkende af Konvertiter bestaaende Menigheder med 16 hyggelige Gudshuse. Nu, efter endnu et kvart Aarhundredes Forløb, gives der i alt 24 Missionsstationer med 36 Kirker og Kapeller. Er det end ikke faldet i Biskop von Euchs Lod at konsekreere saadanne imponerende Domkirker, som vore katholske Forfædre i sin Tid skabte her i Landet, saa har han dog haft den Glæde at kunne indvie en Række smukke og værdige Gudshuse. Fra de nærmeste Stationer sendes der endvidere Præster for at holde Gudstjeneste i en halv Snes Filialkapeller, saaledes Ledreborg og Holmegaard paa Sjælland, Glorup, Nyborg og Assens paa Fyn, Grenaa, Struer, Thisted og Viborg i Jylland. Alt efter de enkelte Steders Behov og Afstand fra Stationen besøges de derboende Katholikker en Gang hver Uge, hver Maaned, hvert Fjerdingaar eller endogsaa blot hvert Aar, som f. Eks. de italienske Stenhuggere paa Bornholm.⁴⁷

Seksten nye Missionsstationer — hvilken Sum af Arbejde og Energi der rummes i disse Ord, det er kun den i Stand til at forestille sig, der ved, hvor mange alvorlige Overvejelser og Raadslagninger der maa gaa forud for Anlæggelsen af eet eneste nyt Missionscentrum, hvor mange Hensyn der er at tage, hvor mange Aftaler der maa træffes. At Grundlæggelsen selv af de mindste Stationer var af stor Betydning, det har Resultaterne tydelig nok vist. De udvikler sig stadig, ja ikke sjælden er deres Vækst rentud overraskende, og fremfor alt byder de som aandelige Oaser de omboende Katholikker Trøst og Vederkvægelse under deres jordiske Pilegrimsvandring.

Mange har sikkert ved at læse dette Afsnit gentagne Gange tænkt: »Biskop von Euch maa dog have haft uhyre Pengemidler til sin Raadighed,

siden han har kunnet opføre saa mange Bygninger«. Især udenforstaaende og anderledestroende, som ikke har noget Kendskab til katholsk Missionsarbejde, drager gerne denne fejlagtige Slutning. Desværre er Forholdet ganske modsat. Kun faa aner, hvilken Gæld der endnu hviler paa mange Stationer, og hvilket Mod der skal til for stadig at tage nye Byrder paa sig, naar Nødvendigheden kræver det. De Hjælpebidler, som den apostoliske Vikar har at raade over, er nemlig ret smaa, og, naar de kan synes udtømmelige, er det kun, fordi Tilliden til Gud, Nøjsomhed og Offervillighed aldrig uddør i Kristi Kirke. Bortset fra et lille Antal private Velgørere, som især gennem personlig Forbindelse med Msgr. von Euch har fattet Interesse for Danmark, beror Missionens Udvikling væsentlig paa Understøttelse fra Bonifaciusforeningen, som med Rette kan kaldes dens største Velgører. Disse Forhold skal vi senere gaa nærmere ind paa.

Det gamle
St. Katharinakapel
i Næstved.

II. MISSIONENS YDRE VÆKST

OMTRENT i tre Hundrede Aar laa den h. Ansgars engang saa rigt velsignede Missionsmark hen som død og uopdyrket for den katholske Kirke. Alt katholsk Liv var udslukket. Som kolde Legemer uden Liv laa de gamle Kirker der endnu som prægtige Minder om Middelalderens Bygningskunst, Domkirkerne i Aarhus, Roskilde, Odense, Viborg og Ribe, Klosterkirkerne i Ringsted og Sorø og saa mange andre. I de sidste Aartier er der hos vore fraskilte Brødre dog igen vaagnet en levende Sans og Begejstring for disse herlige Bygningers oprindelige Skønhed, og man har søgt at føre dem tilbage til deres gamle Stil baade i Form og i Farve, saa at de kunde genopstaa i deres middelalderlige Skikkelse og Pragt.

Ligesom disse gamle katholske Stenkirker er bleven fornyet, saaledes er ogsaa den katholske Kirkes aandelige Bygning rejst igen i Danmark. Den Vækst, som vor hellige Kirke har at opvise herhjemme i det sidste halve Aarhundrede, er ligefrem overraskende.

1860 gaves der blandt Danmarks 1.608.362 Indbyggere kun 1.240 Katholikker; nu findes der blandt 2.588.919 Indbyggere 7.871 Katholikker. Medens den samlede Befolkning i de sidste 60 Aar er steget med 61 %, har Katholikkerne — helt bortset fra de mange polske Indvandrere — haft en Tilvækst paa 535 %. I 1860 kom der paa 1000 Indbyggere kun 0,77 Katho-

likker, nu 3,04. Relativt er Katholikkernes Tal altsaa steget til det firdobbelte, absolut endogsaa til over det sekstobbelte.

Disse Tal viser jo et betydeligt Fremskridt for Kirken, især naar man tager i Betragtning, at denne Tilvækst ikke skyldes Indvandring af udenlandske Katholikker — vi ser, som ovenfor bemærket, helt bort fra Polakkerne —, men *indfødte Danskes Overgang til Moderkirken*.

Det er endnu ikke saa længe siden, at man i Danmark blev straffet med Landsforvisning og Tabet af sin Arveret, hvis man vendte tilbage til den katholske Kirke. Endnu for kun lidt over 60 Aar siden gjaldt Kristian V.s drakoniske Love imod Kirken, saa at mange af Danmarks bedste Sønner blev fordrevet fra deres Hjem. Og hvorfor? De var sig ingen anden Forbrydelse bevidst, end at de

Mère Genéviève,
Provincialforstanderinde for St. Josefssøstre.

havde fulgt Samvitighedens Røst, da den bød dem at søge Sandheden i den Kirke, som alene ejer de Kendetegn, der skal findes hos den Kirke, som Jesus Kristus har stiftet. Vi behøver kun at nævne Mænd som Biskop Niels Stensen,⁴⁸ en af Verdens allerstørste Anotomere og Naturforskere († i Schwerin d. 26. Nov. 1686),

den berømte Læge og Anatom Jacob Benignus Winsløw († i Paris d. 3. April 1760),⁴⁹ den ansete Oldtidsforsker og Numismatiker Jørgen Zoëga († i Rom d. 10. Febr. 1809).⁵⁰ Endnu i 1839 maatte den betydelige protestantiske Kirkehistoriker, senere Universitetsbibliothekar i Würzburg, Carl Høffding Muus forlade Landet af samme Grund.⁵¹ Særlig Grund er der til at omtale de Vanskeligheder, en fattig Tjenestepiges Konversion voldte Missionen. Efter at være undervist af Jesuiterne i Fredericia blev hun 1747 i Hamborg optaget i den katholske Kirke. Man forstaar først rigtigt, hvad et saadant Skridt kan føre til, naar man af Akterne i Byens Arkiv ser, at Himmel og Jord blev sat i Bevægelse for saa nøjagtigt som muligt at konstatere, hvorledes det hele var gaaet til; 2270 — siger og skriver 2270 — Foliosider

St. Josefsøstrenes Seminarium og Immaculatakirken
i København.

maatte skrives fulde for at faa Begivenheden oplyst, Patrene blev idømt en klækkelig Bøde, og deres Kirke blev lukket for længere Tid med Trusel om, at den i Gentagelsestilfælde vilde blive lukket for bestandig.⁵²

Nu har Forholdene heldigvis forbedret sig. Gennemsnitlig gaar der hvert Aar omtrent 200 Personer over til den katholske Kirke. Ikke faa maa bringe betydelige Ofre for at kunne følge Guds Kaldelse, en Mængde Legater er jo f. Eks. af konfessionel Art; men ikke des mindre fortsættes Bevægelsen stadig.

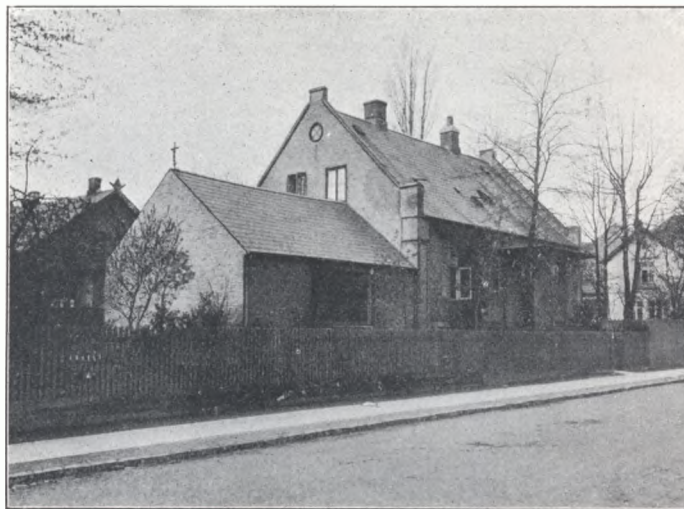
Vel blev Evangeliet her som overalt i Verden fremfor alt prædikeret for de fattige; men der findes dog ogsaa blandt Konvertiterne ikke saa faa Mænd og Kvinder, som i Kraft af deres sociale Stilling eller deres Dannelse indtager en fremragende Plads. Saaledes er henved 40 Medlemmer af den danske Adel vendt tilbage i den katholske Kirkes Skød, deriblandt Lensgreve J. L. Holstein-Ledreborg, som i sin Tid spillede en betydelig Rolle i det politiske Liv og i Sommeren 1909 som 70-aarig Olding maatte overtage Stillingen som Konsejlspræsident; endvidere Grev Gebhard v. Moltke Hvitfeldt⁵³ og hans to Sønner samt Baron

Immaculatakirkens Indre.

Stampe-Charisius til Nysø og hans — allerede tidligere optagne — Hustru, hvilke Familier har virket meget til Gavn for Kirken. Af Pengearistokratiet er der særlig Grund til at nævne Kammerherreinde Polly Berling,⁵⁴ en af Missionens største Velgørere. Fra Kunstnerkredse nævner vi den ansete Maler Albert Kùchler, død i Rom 1886 som Fra Pietro i Franciskanerklosteret St. Bonaventura,⁵⁵ Billedhuggeren og Kunstkritikeren Karl Hartmann, Kunstmaler Mogens Ballin⁵⁶ og Forfatteren Johannes Jørgensen, der i den

katholske Kirke med dens rige Naadeskatte har genfundet sin Sjælefred.⁵⁷ Endvidere har fem Præster i Folkekirken fundet Vejen tilbage til Moderkirken, der iblandt den ogsaa som Forfatter ansete forhenværende Stiftsprovst over Lolland-Falster H. P. Kofoed-Hansen.⁵⁸

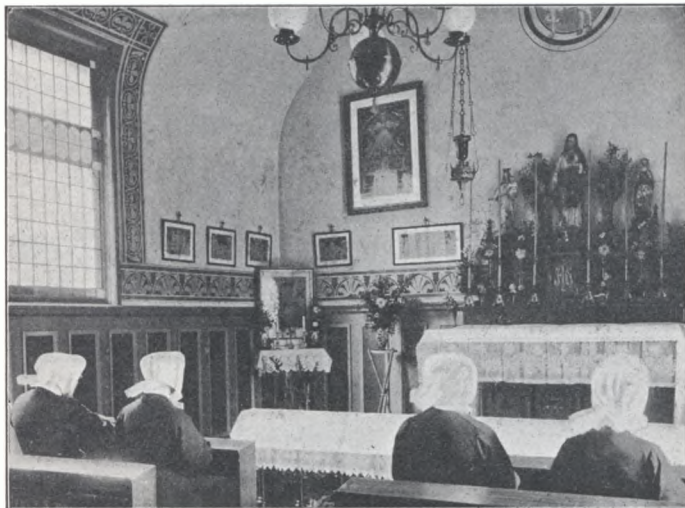
Elisabethsøstrenes Kloster i København, Kastanievej 6.

Disse tidligere Præster hører vel gennemgaaende til dem, der har maattet bringe de største personlige Ofre for at kunne følge deres Hjertes Overbevisning.⁵⁹ Til de mere bekendte Konvertiter hører endnu Politikerens Jens Busk,⁶⁰ og endelig kunde der nævnes en hel Række Akademikere af de forskellige Fag.⁶¹

I Aaret 1908 blev 115 Voksne med 68 Børn optaget i Kirken. Mange vil maaske finde dette Tal lille; men dem vil vi lægge Dr. Krogh Tonnings rammende Ord paa Hjerte: »Utaalmodige Ivrrere har ondt for at finde sig i Guds Riges langsomme Vækst overhoved. Saaledes ogsaa med Hensyn til de frafaldnes Tilbagevenden til Moderkirken. Man har sat store Forhaabninger til sine Bestræbelser for Konversion og Union, og man har ventet paa Massekonversioner, men er som oftest bleven skuffet. Det synes

snarere at være en Regel, at Guds Møller maler langsomt. Men just under dette langsomme Arbejde males der *fint*. Eller for at bruge et andet Billede. Frugten falder om Høsten af Træet en for en, efterhvert som den er moden. Dette er Naturens Orden. Rystes derimod Træet for stærkt for at høste i Hast og i Masse, da bliver Høsten ikke saa god. Den *umodne* Frugt falder med den modne.«⁶²

* * *

Elisabethsøstrenes Kapel, Kastanievej 6.

At den *gejstlige Ledelse* af et Missionsomraade, der strækker sig over saa mange større og mindre Øer, maa frembyde ikke smaa Vanskeligheder, er let at indse. Men bortset herfra er ogsaa *Ledelsen og Sjælesorgen i de enkelte Sogne* besværlig. Tit er

det næppe muligt overhovedet at opspore det lille Antal Katholikker, der næsten forsvinder mellem de protestantiske Omgivelser. Fattige Kaar og falsk Undseelse afholder ikke sjælden adskillige fra at vove sig aabent frem med deres Bekendelse. Arbejdernes stadige Vandring gør ogsaa Sagen vanskeligere, idet de opslaar deres Bolig snart her, snart der. Hertil kommer de lange Veje, som Missionærene til Stadighed maa tilbagelægge for at besøge de troende, der bor yderst i deres Distrikt. Kort sagt, der gives mangfoldige Vanskeligheder, som de, der ikke kender Forholdene af Erfaring, ingen Anelse har om.

I alt virker der for Tiden i det apostoliske Vikariat *71 Verdens- og Ordenspræster*. Mange, der ikke kender Forholdene, vil sikkert forbavses over dette høje Tal; men, naar man betænker, at henimod Halvdelen heraf er Jesu-

iter, som er fuldt optaget i Skolernes Tjeneste, saa bliver der ingenlunde for mange tilbage til den egentlige Præstegering. De Præster, der i Øjeblikket virker som Sjælesørgere, er i Virkeligheden saa absolut nødvendige, at blot en enkelts Sygdom eller Død straks vilde sætte den højværdigste Biskop i den største Forlegenhed. Paa Grund af det forholdsvis store Antal Præster, et Missionsland som Danmark altsaa behøver, har det hidtil været ganske uundgaaeligt at kalde udenlandske Kræfter til Hjælp; men der findes dog blandt de tyve Verdenspræster allerede et glædeligt Antal indfødte Danske.

De kirkelige Ordener og ordenslignende Samfund er forholdsvis meget stærkt repræsenteret i Vikariatet. Af mandlige Ordener fandtes der, da Msgr. von Euch tiltraadte sit Embede, kun Jesuiter i Danmark; nu virker der rundt om i Landet ikke mindre end 8 forskellige mandlige Ordener og Kongregationer.

Antal af Medlemmer i de mandlige Ordener i Vikariatet.

	Ordens- huse	Præster	Schola- stikere	Lægbrø- dre
1. Franciskanere	1	3	—	1
2. Jesuiter	3	27	11	32
3. Kamillianere	1	3	—	7
4. Lazarister	1	2	—	1
5. Marister	4	7	—	4
6. Præmonstratensere	1	2	—	4
7. Redemptorister	2	7	—	6
8. Skolebrødre	1	—	—	7
Tilsammen	14	51	11	62

En Faktor af ganske særlig Betydning for Missionens Fremgang er *de kvindelige Ordenssamfund*. Msgr. von Euch havde et klart Blik for, hvad disse kunde udrette, og med stor Dygtighed forstod han stadig at tilkalde nye Kongregationer af Søstre og skabe stedse større Virkefelt for dem.

De første her i Landet var *St. Josefsøstre*. Da de er den eneste Kongregation, som har en egen dansk Ordensprovins, kan der vel være Grund til her at give nogle faa historiske Oplysninger om dem. St. Josefs-

søstrenes Ordenssamfund er stiftet 1650 af Msgr. de Maupas og P. Médaille, S. J., i Puy en Velay i Frankrig. Under den franske Revolution blev Søstrene fordrevet 1792, men 1808 genoprettede Kardinal-Ærkebiskop Fesch af Lyon Ordenssamfundet. Nu bestaar det af 7 Provinser: Chambéry, Rom, Cusset (Departement Allier), Danmark, Norge og Sverrig, Nordamerika, Brasilien. Som efter det guddommelige Forsyns Styrelse ankom den 11. Maj 1856 de første Søstre fra Moderhuset i Chambéry til København for at træde i Missionens Tjeneste og øve de Kærlighedsgerninger, som deres Ordensregel særlig foreskriver, Sygepleje og Børneopdragelse.⁶³ Store Værker plejer Gud gerne at opbygge paa Lidelsernes og Selvfornægtelsens Grundvold. Denne Erfaring maatte ogsaa de fattige Søstre gøre; men som stærke og heltmodige Kvinder holdt de standhaftigt ud i alle Savn og Prøvelser, og Gud velsignede deres Taalmodighed og Tro. Snart fik de saa stærk Tilgang fra Danmark og især fra Tyskland, at der i 1868 kunde oprettes en særlig dansk Ordensprovins. Allerede 1871 blev det nødvendigt at indrette et eget Noviciat i Danmark. Især som Følge af den store Tilgang fra Tyskland kunde Søstrene udvide deres Virksomhed mere og mere. Overalt, hvor det gjaldt om at aftørre Taarer, lindre Nød og øve Kærlighedsgerninger, var de rede. Saaledes opstod, som vi i det følgende Afsnit skal se, alle de Institutioner, hvor deres Fromhed og selvfornægtende Kærlighed Dag for Dag bærer rige Frugter.

For Tiden virker der i Vikariatet i alt 7 *forskellige kvindelige Kongregationer*, der for største Delen, ligesom St. Josefssøstrene, er optaget af Skolevirksomhed og Udøvelsen af kristelige Kærlighedsgerninger. Kun een Kongregation danner til en vis Grad en Undtagelse, de franske *Assumptio-nistinder*, som kom til Danmark i Oktober 1908. Deres Hovedvirksomhed bestaar nemlig ifølge deres Ordensregler i fælles Korbøn og daglig Tilbedelse af det allerhelligste Sakrament. Siden den Tid, da Reformationens Storm fordrev alle kirkelige Ordener fra Danmark, havde der indtil da ikke været noget Sted i Landet, hvor Breviaret regelmæssigt blev bedet i Fællesskab. Vi tør sikkert vente, at netop denne Kongregation vil blive til særlig Velsignelse for Vikariatet; ingen Bøn er jo forgæves, allermindst den fælles, regelmæssige og andægtige Bøn foran det udstillede allerhelligste Sakrament.

Antal af Medlemmer i de kvindelige Ordener i Vikariatet.

	Ordens- huse	Medlem- mer
1. Assumptionistinder	1	11
2. Elisabethssøstre	2	33
3. Hedvigssøstre	3	26
4. Josefssøstre	24	321
5. Den kristelige Kærligheds Søstre	3	18
6. Filles de la Sagesse («Den gud- dommelige Visdoms Døtre»)	1	25
7. Vincentssøstre	1	6
Tilsammen	35	440

Desuden ejer den evige Tilbedelses Orden, der er stiftet i Rom af Katharina Sordini 1807 og højtideligt approberet som Orden 1818, allerede en Byggeplads i København, hvor der i de nærmeste Aar skal opføres et Kloster.⁶⁴

For Tiden er altsaa ikke mindre end 15 kirkelige Ordener og Kongregationer repræsenteret i det apostoliske Vikariat Danmark. Nedenstaaende Tabel giver Oplysning om Medlemmernes væsentligste Virksomhed.

Ordenshuse og Ordensmedlemmer i Danmark i Aaret 1909.

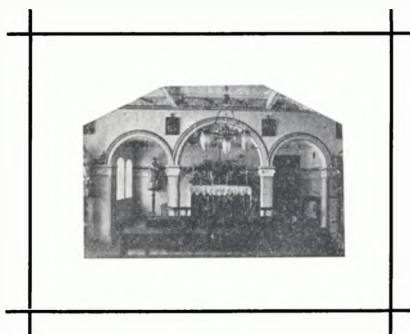
I. <i>Almindelige Opgivelser.</i>	Mandlige Ordener	Kvindelige Ordener
1. Ordenshuse	14	35
2. Ordensmedlemmer	124	440
II. <i>Hovedvirksomhed.</i>	Ordens- mænd	Ordens- kvinder
1. Sygepleje	8	238
2. Undervisning og Opdragelse	45	99
3. Kærlighedsgerninger	—	29
4. Betragtende Liv	—	11
5. Sjælesorg	27	—
6. Novicer, Lægbrødre og Læg- søstre hos de med Sjælesorg og Undervisning beskæftige- de Præster og Søstre	44	63

Assumptionistindernes Kloster i København, Amalievej 16.

Som overalt paa Jorden har det ogsaa i de nordiske Lande vist sig, hvor stor Betydning Ordenssamfundene har for at berede Vejen for en Udsoning med den katholske Kirke. Især har de barmhjertige Søstre ved deres stille og uegennyttige Virken bidraget mere til at gendrive de falske Beskyldninger mod Kirken, end selv de klareste Beviser vilde

kunne udrette. Navnlig ved deres Arbejde paa Skolevæsenets og Sygeplejens Omraade har de været en fortrinlig Støtte for Præsternes Forkyndelse. Vi vil derfor i de følgende Afsnit betragte disse Virksomheder lidt nærmere.

St. Josefs Hospitalskapel i Esbjerg.

III. DET KATHOLSKE SKOLEVÆSENS UDVIKLING

WED Grundloven blev der i 1849 ogsaa for Skolernes Vedkommende indført fuldstændig Religionsfrihed. Det staar i Danmark enhver frit for at oprette en Skole og at give lavere eller højere Undervisning; kun i København findes der enkelte Indskrænkninger, som dog ikke er af stor Betydning. Ligeledes har enhver fri Ret til at lade sine Børn undervise, hvor han vil, og som han vil. Staten forlanger kun, at de skolepligtige Børn, som ikke besøger offentlige eller offentligt kontrollerede Skoler, en Gang om Aaret skal møde til en Prøve, for at den saaledes kan sikre sig, at alle Børn virkelig faar en fyldestgørende Undervisning. Denne Forholdsregel gennemføres af de paagældende Embedsmænd som Regel paa en imødekommende og human Maade og føles derfor kun i ringe Grad som noget tyngende.

Takket være disse frisindede Bestemmelser, kunde det katholske Skolevæsen udvikle sig uhindret; thi der kunde overalt uden videre Vanskelighed fra Myndighedernes Side aabnes *katholske Almueskoler*. En hel Række Missionsstationer har derfor deres egne, katholske Skoler*), som naturligvis

*) Fredericia 1686, København (St. Ansgar) 1813, Randers 1867, Odense 1869, Horsens 1872, Aarhus 1875, Kolding 1882, Svendborg 1884, Frederiksberg 1885, Ordrup 1891, Reykjavik 1896, Amager 1897, Silkeborg 1898, Aalborg 1899, Helsingør 1901, Vejle 1905, Roskilde 1905, Esbjerg 1905, København (Nørrebro) 1906 og Nyborg 1908.

St. Ansgars Menigheds Ejendomme,
Bredgade 67 og 69 (heri findes Kirkeskolerne).

er af den allerstørste Betydning for Missionens Udvikling; det er jo især ved deres Hjælp, den opvoksende Slægt skal bevares for Kirken.

Langt de fleste Missionsskoler ledes af Præster og Ordensfolk; som Lærere og Lærerinder ved katholske Folkeskoler virker der i hele Vikariatet kun 7 andre Mænd og Kvinder.

St. Josefssøstre afgiver de fleste Lærerkrafter. I selve Danmark underviser de i 11 Folkeskoler (»Kirkeskoler«), nemlig 4 i København med Ordrup og een i hver af Byerne Fredericia, Randers,

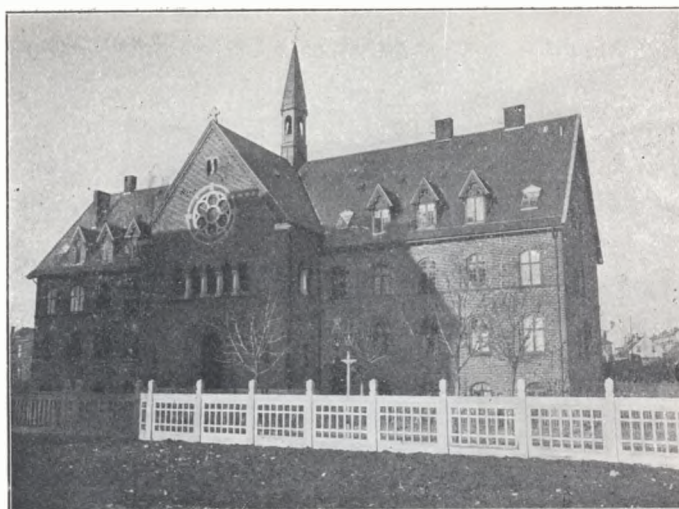
Odense, Aarhus, Aalborg, Vejle og Esbjerg. Endvidere har de udvidet deres Lærervirksomhed til Island, hvor deres Skole i Reykjavik besøges af Børn fra de bedste protestantiske Familier. — Siden 1904 har de paa Strandvejen ved København deres eget Seminarium, hvorfra allerede flere Søstre har taget Lærerindeeksamen med godt Resultat.⁶⁵

Foruden *St. Josefssøstre* har siden 1882 ogsaa *Den kristelige Kærligheds Søstre* fra Paderborn virket i Missionens Skoler.⁶⁶ For Tiden leder de Pigeskolerne i Horsens, Kolding og Silkeborg. Uforstyrret kan de i disse tre Byer udøve den vigtige Del af deres Virksomhed, hvorved de i fremmede Lande har opnaaet saa udmærkede Resultater, men som i Preussen endnu er spærret for dem: Ungdommens Undervisning og Opdragelse.

Skole og Præstebolig i Reykjavik.

1907 aabnede *Hedvigssøstrene* fra Breslau, der har Haandarbejdsskoler i Odense og Nyborg, ogsaa en Elementarskole i sidstnævnte By. Ligeledes vier *Vincentssøstrene* i Helsingør og *Den guddommelige Visdoms Døtre* i Roskilde sig ved Siden af

St. Annæ Kirke og Skole i Sundby.

deres Hovedvirksomhed ogsaa til de katolske Børns Undervisning.

Selvølgelig lægger Søstrene stor Vægt paa den religiøse Side af Opdragelsen, saa at mange af deres Elever endnu som voksne vel mindes, hvad der er nedlagt i dem som Børn. De er ogsaa stedse rede til at hjælpe fattige og ulykkelige Børn, saa vidt deres Kræfter og Midler strækker.

St. Mariæ Kirke og Skole paa Frederiksberg.

Foruden de forskellige Sognepræster og Kapellaner, som næsten overalt ogsaa virker mere eller mindre i Skolens Tjeneste, maa vi endnu nævne *Skolebrødrene af Marias Selskab*, der har en smuk Opdragelsesanstalt og Skole paa Frederiksberg.⁶⁷

Der gøres alt, hvad der under vore smaa Forhold er muligt, for at fremme og hæve de ka-

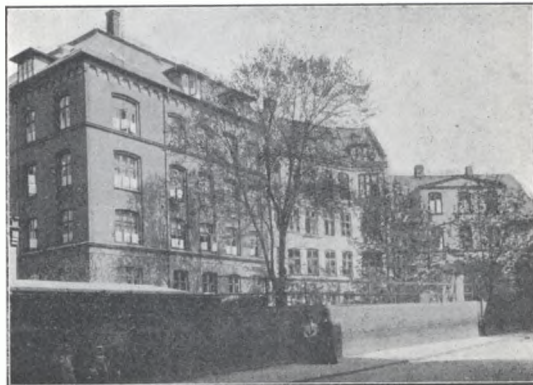

St. Josefssøstrenes højere Pigeskole i København,
Toldbodvej 12 og 14.

tholske Børns Undervisning og Opdragelse, og der er da ogsaa i Løbet af de sidste Aartier udgaaet mange dygtige Mænd og Kvinder fra de katolske Folkeskoler. Ser man dem i Sammenligning med de offentlige Skoler, lader de ganske vist paa mange Omraader meget tilbage at ønske. De offentlige Skoler har jo for en stor Del betydelige Samlinger, Skolehaver, Skolekøkkener o. s. v. og kan til Dels byde Børnene varm Mad og varme Bade, og alt det gives gratis. Saa vidt er vi endnu langt fra naaet med vore Skoler. Her er jo meget at stræbe efter; men fremfor alt maa man arbejde henimod, at det betydelige Underskud, som forskellige Skoler arbejder med, kunde blive dækket. Netop denne stadig tilbagevendende Udgift er en meget trykkende Byrde for Biskoppen. Da Missionens Fremtid især beror paa Skolerne, er det en moralsk Pligt at bringe personlige Ofre, for at de kan blive saa gode som muligt. Vel har i de sidste Aar flere Skoler i Provinserne faaet et lille Tilskud baade fra Stat og fra Kommune; men de fleste af vore Folkeskoler, særlig de københavnske, maa endnu ganske undvære en saadan Hjælp.

* * *

Ogsaa *det højere Skolevæsens* Udvikling har været af stor Betydning for hele Missionens Fremgang. Allerede 1858 aabnede *St. Josefssøstrene* en *højere Pigeskole* i København. Imidlertid var Fordommene mod alt katolsk dengang saa stærke, at Skolen ikke rig-

St. Josefssøstrenes højere Pigeskole paa Frederiksberg,
Frederiksberg Alle 15 og 17.

St. Andreas Kirke og Kollegium.

tig kunde trives. Først efter at St. Josefs Hospital var opstaaet, og Søstrene der havde faaet Lejlighed til at virke i Kristenkærlighedens Tjeneste, forandrede den offentlige Mening sig saaledes, at de 1879 kunde aabne deres anden højere Pigeskole paa Frederiksberg og 1898 en tredje i Ordrup.

Ikke blot Katholikker, men ogsaa anderledestroende forstaar at skatte Søstrenes flittige og samvittighedsfulde Arbejde i disse saakaldte *Écoles françaises*. For Tiden tæller de tre højere Pigeskoler tilsammen 319 Elever, deraf 115 Katholikker og 204 Ikke-Katholikker. Dette sidste Tal siger mere end lange Lovtaler.

Endelig maa endnu nævnes den Pigeskole for de højere Samfundslag, som *Assumptionistinderne* for nylig har aabnet i København, og som baade modtager Pensionærer og skole-søgende Elever.

St. Andreas Kirke i Ordrup.

P. M. Hausmann, S. J.,
Rektor for St. Andreaskollegiet.

Godt besøgte er ogsaa de Sprogkursus, som de forskellige kvindelige Kongregationer har indrettet i flere Byer, og som bringer Søstrene i nærmere Berøring med Damer og unge Piger af de bedre Klasser.

* * *

Allerede længe havde man i Danmark saavel som i de andre nordiske Lande følt Savnet af en *højere Drengeskole*, hvor den katholske Ungdom kunde uddannes til de højere Stillinger i Samfundet. Guds Forsyn havde bestemt de fra Tyskland fordrevne *Jesuitter* til at afhjælpe dette Savn.

Den 30. August 1873 aabnede de et lille Kollegium ved den hyggelige Andreaskirke paa *Ordrupshøj*. I lang Tid havde dette mange Vanskeligheder af forskellig Art at kæmpe med; men Patrene holdt tappert ud. Efterhaanden som Kollegiet blev bedre kendt, steg ogsaa Elevernes Tal, saa at der allerede flere Gange har maattet foretages betydelige Tilbygninger. Den 20. April 1906 fik Patrene efter deres Ansøgning Ministeriets Tilladelse til selv at afholde Eksamen. Ogsaa efter det højere Skolevæsens Omordning her i Landet har Kollegiet ved ministeriel Skrivelse af 25. Marts 1908 faaet Ret til at afholde Mellemskole-, Real- og Studentereksamen. Hermed er dets Blomstringstid først ret begyndt. For Tiden besøges *Andreaskollegiet* af 238 Elever, 51 i den tyske Skole (48 i Kostskolen og 3 skolesøgende, 48 Katholikker og 3 Ikke-Katholikker) og 187 i den danske Skole (40 i Kostskolen og 147 skolesøgende, 56 Katholikker og 131 Ikke-Katholikker). Med Rette er Kollegiet Msgr. von Euchs Stolthed; thi denne Institution har sikkert sin ikke ringe Del af Æren for, at den katholske Kirke er steget ret

P. L. Günther, S. J.,
Bestyrer af St. Andreaskollegiets
højere Almenskole.

betydeligt i det almindelige Om-dømme. At den lille Flok Katholikker i Danmark har deres eget Gymnasium, det er en Kendsger-ning, som virke- lig maa indgyde Respekt, og som derfor ogsaa bi- drager til at hæve deres egen Selv- følelse. Hvor- somhelst i Lan-

det det gælder om at sætte et katolsk Foretagende i Gang, der gaar An- dreaskollegiets gamle Fosterbørn i Spidsen. Endskønt Forholdene endnu ikke er saadan, at man kan vente, der skal fremgaa mange Præster af de — væsentlig af Konvertiter bestaaende — danske Menigheder, er der dog

fra Kollegiet foruden 15 tyske ogsaa udgaaet 13 danske Verdens- og Ordenspræster, som dog til Dels virker i Udlandet.⁶⁸

I Hovedstaden havde Dr. H. Niehaus allerede i Aaret 1869 begyndt en højere Borger- skole for Drengene. 1883 overtog Jesuiterne, som allerede siden 1875 havde haft et Ordens- hus i København,⁶⁹ ogsaa Ledelsen af denne Skole og arbejdede fra nu af med stor Iver for at udvide den og føre den fremad. Der oprettedes nogle Realklasser, saa at Eleverne kunde tage Almindelig Forberedelseseksamen, foreløbig dog som Privatister ved Universitetet. Efter nogle Smaaavanskeligheder opnaaede og- saa *St. Knuds Skole* offentlig Anerkendelse. Da det højere Skolevæsen i Danmark omord-

St. Knuds Skole i København (Stenosgade).

P. U. Sialm, S. J.,
Rektor for St. Knuds Kollegium.

P. Cl. Bannwart, S. J.,
Bestyrer af St. Knuds Skole.

nedes i 1903, gik denne Skole ogsaa over til den nye Undervisningsplan, og ved ministeriel Skrivelse af 26. Februar 1909 fik den Dimissionsret.

Dette er i korte Træk det katholske Skolevæsens Udvikling under Msgr. von Euch. 1860 fandtes der i hele Landet kun to Skoler. Ved Msgr. Grüders Død ledede Josefssøstrene 6 Folkeskoler og 2 højere Pigeskoler, Jesuiterne 1 højere Borgerskole og 1 Latin- og Realskole. Nu gives der i det apostoliske Vikariat 20 Folkeskoler, 4 højere Pigeskoler, 1 Mellem- og Realskole og 1 fuldstændig højere Almenskole (Mellem-skole, Realskole og Gymnasium).

St. Norberts Skole i Vejle.
(Set fra Haven.)

IV. VELGØRENHED OG SYGEPLEJE

DEN levende Tro maa give sig Udslag i Kærlighed, og Kærligheden i Gerning. Fra de ældste Tider har derfor den katholske Kirke betragtet Udøvelsen af Barmhjertigheds-gerninger som en vigtig Del af sin Opgave. Tro mod sin Mesters Kærlighedsbud sendte den sine ædlestes Sønner og Døtre omkring i de fattiges og de syges Boliger. For at lindre deres Nød anlagde den Hospitaler og bød dem Hjælp og Bistand i talrige Stiftelser og Klostre. Endnu vidner mange Ruiner om, hvor rigt det katholske Danmark fordem var paa saadanne Institutioner. I Morkær, Præstø og København virkede d. h. Antons Hospitalsbrødre; Fædrene og Brødrene af Helligaandsordenen havde Hospitaler i Faaborg, Randers, Aalborg og København; Johanniterne i Antvorskov, Odense, Viborg, Ribe, Horsens og Dueholm. St. Jørgensgaardene i København, Svendborg, Aalborg, Aarhus og Randers ydede de fattige, syge og spedalske enhver mulig Hjælp.⁷⁰

Men alle disse herlige Blomster dræbtes i Reformationens haarde Vinterstorm.

Er den nyopblomstrende katholske Kirke i Danmark end fattig, saa lever Kærlighedens Aand dog i den, og saaledes har der da under Msgr. von Euchs Episkopat rejst sig en Række af karitative Institutioner, saa betydelig, at maaske intet andet Sted en Flok paa kun ti Tusind Katholikker

St. Hedvigssøstrenes Børnehave i Nyborg.

har Mage dertil. Med klogt Fremsyn forstod Biskop Johannes at drage en hel Række af kirkelige Ordenssamfund til Landet for saaledes efter henved fire Hundrede Aars Forløb igen at knytte de brudte Traade. Uden Hensyn til Trosbekendelse tager disse Ordensfolk sig med den mest uegennyttige Kærlighed af de smaa og svage, de fattige og syge, de nødlidende og forladte.

1. OMSORG FOR BØRN OG UNGE PIGER

Efter gentagne Opfordringer besluttede Generalforstanderinden for Hedvigssøstrene i Breslau endelig i 1906 at sende nogle af Ordenens Søstre til Danmark. Denne Kongregations Hovedopgave er at tage sig af og opdrage forældreløse og forladte Børn eller saadanne, der er udsatte for at gaa til Grunde. I Maj 1906 erhvervede de det prægtige tidligere Benediktinerindekloster *Dalum* ved Odense. Herfra oprettede de først to *Vuggestuer*, hvor spæde Børn kan finde Optagelse og Pleje, enten fast eller kun om Dagen, naar Mødrene gaar ud at arbejde. Med disse to Institutioner i Odense (1906) og Nyborg (1907) er der ogsaa forbundet to *Børnehaver*, hvor Børn i en Alder af 2—6 Aar i Formid-

St. Hedvigssøstrenes Vuggestue i Odense.

dags- og Eftermiddagstimerne beskæftiges med Leg og Sang, med at lære smaa Bønner og Smaavers o. l. Alle disse Anstalter er altid overfyldte, et Bevis for, at de virkelig afhjælper et Savn.⁷¹

Ogsaa *Omsorgen for forældreløse Børn*, der gaar tilbage til den ældste kristne Tid, er i Vikariatet bleven ordnet i faste Former.

Medens det indtil 1889 stadig var vanskeligt at faa de forældreløse Drengene anbragt, blev dette Spørgsmaal løst, da Skolebrødrene kom her til Landet; siden 1892 har *Vajsenhuset for Drengene* været anbragt i deres Ordenshus paa Frederiksberg.⁷² *Vajsenhuse for Piger* findes hos Josefssøstrene paa Frederiksberg og i Randers og hos Hedvigssøstrene i Dalum Kloster. — Som saa mange Steder i Diasporaen maa disse Huse ogsaa tjene som *Kommunikanthjem*, d. v. s. saadanne Børn, som gaar i protestantisk Skole, og hvis Hjem ligger langt fra en katolsk Kirke, kan optages her for eet eller flere Aar for at blive forberedt til den første hellige Kommunion og grundig undervist i Troens Sandheder.

St. Hedvigssøstrenes Hvilehjem og Pensionat i Dalum.
(Façaden set fra Vejen.)

St. Hedvigssøstrenes Hvilehjem og Pensionat i Dalum.
(Façaden set fra Haven.)

En Perle blandt Missionens velgørende Anstalter er *Mariahjemmet*, en Husholdningsskole for katolske unge Piger af de mindre bemidlede Klasser. Med klart Blik saa to høj-sindede Konvertiter, Lensbaron Stampe-Charisius og hans Hustru, at en af de væsentligste Kræftskader, som mange af vor Tids Tjenestepiger og unge Hus-

Mariahjemmet i København.
(Vesterhus.)

mødre lider af, er Mangel paa Dygtighed i Husgerningen. Derfor oprettede de i Aarene 1901—02 denne overordentlig tidssvarende Institution. Ubemidlede unge Piger paa 15—18 Aar bliver her i et toaarigt Kursus undervist i enhver Art af

Husgerning og samtidig vejledet til Gudsfrygt og from Vandel. At der til Mariahjemmet knyttedes et Pensionat, Vesterhus, laa i Sagens Natur; thi paa denne Maade faar de unge Piger netop Lejlighed til — naturligvis under kyndig Vejledning og samvittighedsfuldt Opsyn — at lære alt, hvad man senere hen i Livet kræver af dem, at gøre rent, vaske, stryge, sy, lappe, lave Mad, bage, varte op o. s. v. At »Bøn og Arbejde« danner Grundtonen i hele Hjemmet, fremgaar af det smukke lille St. Knuds Kapel, som er indrettet i Bygningen. Med den mest uforbeholdne Anerkendelse hilste ogsaa den ikke-katholske Presse denne sociale og karitative Institution, hvis Proktektor den til enhver Tid fungerende apostoliske Vikar er, idet man kun beklagede, at den udelukkende var bestemt for katholske Piger.⁷³

St. Josefs Hospital i Reykjavik.

2. FATTIG- OG SYGEPLEJE

Det største Antal af velgørende Institutioner er viet til Omsorgen for syge og svagelige Mennesker. Allerede i Midaldderen fandtes der en bety-

delig Mængde Sygehuse; men deres Udstyrelse og den Behandling, der blev de syge til Del, svarede kun i ringe Grad til Nutidens Krav. Lægekunstens og Hygiejnens umaadelige Fremskridt har i de sidste Aartier medført en fuldstændig Omvæltning paa Hospitalsvæsenets og Sygeplejens Omraade. I Danmark har den katholske Kirke indlagt sig ikke ringe Fortjeneste i denne Henseende, idet dens Ordenssamfund med stor Opofrelse og Forstaaelse har arbejdet med paa dette Punkt.

Hvad *St. Josefsøstrene* har ydet paa dette Omraade, er virkelig beundringsværdigt. Over deres Skolegerning glemte de ikke deres Opgave som Sygeplejersker.

St. Elisabeths Hospital i Sundby.

St. Josefs Hospital i København (1873—1904).

Just da Mangelen paa Hospitaler gjorde sig stærkt gældende i Danmark, byggede de 1873 *St. Josefs Hospital* i København, som allerede gentagne Gange har maattet udvides. Endskønt det ved den sidste Udvidelse i 1900

St. Mariae Hospital i Roskilde.

og 1901 blev bragt op fra 150 til 400 Senge, er der dog endnu næsten altid Pladsmangel. I Aaret 1908 har Søstrene plejet ikke mindre end 2.972 syge i 117.349 Plejedage. Af de syge var kun 78 Katholikker, 2.894

anderledestroende. Efter dette sidste Tal behøves der næppe yderligere Lovprisninger af Søstrenes Arbejde. I alt har indtil den 1. November 1909 34.883 syge fundet Optagelse og kærlig Pleje paa St. Josefs Hospital.⁷⁴

Med store Ofre har St. Josefssøstrene endvidere oprettet en Række *Hospitaler i Provinserne*, saaledes 1885 i Fredericia, 1900 i Aarhus, Horsens og Randers, 1901 i Odense og 1904 i Esbjerg. Desuden leder de en Klinik i Aalborg (1902) og Sanatoriet Spangsbjerg ved Esbjerg (1908). Et herligt Vidnesbyrd om deres Kærlighed til de syge har Søstrene ogsaa givet paa *Island*. Ved en Visitatsrejse til den fjerne Ø havde Biskop Johannes selv indledet Forhandlingerne, og den 16. Oktober 1903 kunde det nye Hospital højtideligt indvies i Nærværelse af bl. a. den lutherske Biskop.⁷⁵ Tilsammen rummer St. Josefssøstrenes 10 Hospitaler 906 Senge.

Et værdigt Led i den Række af Foretagender, som Søstrene har kaldt til Live i Kirkens Aand og under dens Beskyttelse, udgør det i 1891 oprettede *St. Mariae Hospitium*, et Hjem for

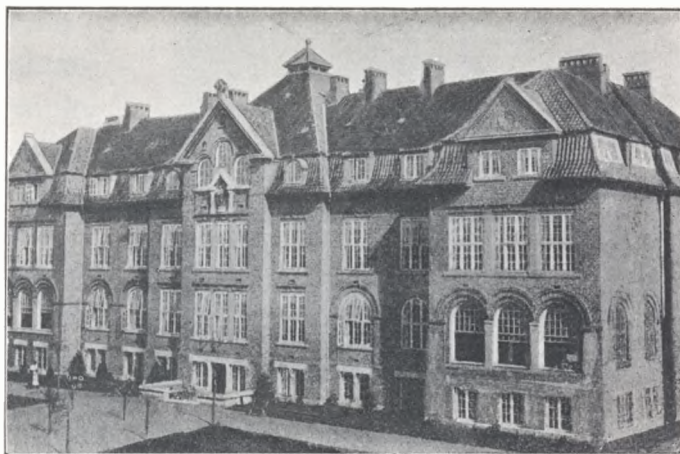
Kamillianernes Klinik og Tuberkulosehospital i Aalborg.

gamle Mænd og Kvinder, som i Aaret 1900 blev forenet med St. Josefs Hospital.⁷⁶

St. Josefs-søstrene kunde sikkert umuligt have gengældt den Ærbødighed og Kærlighed, man viser dem, paa en bedre og smukkere Maade

end ved at skabe disse elleve Institutioner.

Ved deres Side staar i København *Elisabethssøstrene*. Ved deres Sygepleje omkring i Hjemmene havde ogsaa disse hurtigt vundet Agtelse, Kærlighed og Taknemmelighed hos alle, som de kom i Berøring med. Intet Under, at Lægerne paa Kristianshavn og Amager gentagne Gange ytrede et Ønske om, at Søstrene vilde hjælpe til at løse Hospitalsspørgsmaalet, som var blevet brændende derude. Den 30. Oktober 1905 stod St. Elisabeths Hospital i Sundby færdigt med 80 Senge, til Guds Ære og til Hjælp for de syge.⁷⁷

St. Josefs Hospital i Aarhus.

St. Josefs Hospital i Horsens.

Den 14. Marts samme Aar aabnede St. Mariæ Hospital i Roskilde sine Porte for de syge. Dette tilhører de i Udlandet, især i Frankrig tidligere saa bekendte og ansete *Filles de la Sagesse, Den guddommelige Visdoms Døtre*. Deres Orden er stiftet 1703 af den salige Grignon de Montfort, Frankrigs anden Vincents af Paul; Kongregationen ud-

St. Josefs Hospital i Randers.

bredte sig hurtigt og tæller nu langt over 6000 Søstre.⁷⁸

Til disse Sygehuse, som ledes af de forskellige kvindelige Ordenssamfund, slutter sig paa en værdig Maade *Kamillianernes* i 1901 oprettede Klinik i Aalborg og deres i 1907 fuldførte, statsanerkendte Tuberkulosesanatorium sammesteds. Just i vor Tid, da Tuberkulosen anretter saa frygtelige

Ødelæggelser, og Tusinder af Familier maa kæmpe mod denne lumske Fjende — alene i Danmark er der for Tiden c. 20.000 brystsyge —, kunde deres Kristenkærlighed ikke have rejst sig noget smukkere Minde.⁷⁹

Det apostoliske Vikariat tæller altsaa i Øjeblikket ikke mindre end 14 Sygehuse med tilsammen 1124 Senge.

Alle de katolske Sygehuse er en Pryd for de paagældende Byer, og deres Indretning svarer fuldtud til Nutidens Krav. Videnskaben arbejder her Haand i Haand med den Næstekærlighed, Søstrene har faaet i Vugge-gave, og som yderligere er bleven forøget og forklaret ved deres fromme Tro. Med Forkærlighed benyttes de katolske Hospitaler derfor selv af anderledestroende, paa hvem den religiøse Aand, som hersker i dem, øver en velgørende Indflydelse.⁸⁰

Der findes i Vikariatet ogsaa flere Stationer for *Sygepleje i Hjemmene*, denne forholdsvis nye Gren af de kristelige Kærlighedsgerninger, som Middelalderen næsten slet ikke kendte. I København overtog de baade i Sverrig og Norge allerede forlængst kendte *Elisabethssøstre* eller *Graa Søstre* 1895 denne ambulante

St. Josefs Hospital i Odense.

Sygepleje, som indtil da med stor Iver og beundringsværdig Selvopofrelse var bleven besørget af Josefsøstrene. I Aaret 1908 plejede de i 1995 Dag- og 1591 Nattevagter 141 syge: 43 Katholikker, 96 Protestanter og 2 Jøder. — Endvidere har *Vincentssøstrene* i Helsingør (1904) og *Hedvigsøstrene* i Nyborg (1907) Stationer for ambulans Sygepleje.

St. Josefs Hospital i Esbjerg.

*

*

Paa alle de her nævnte, til Dels store Anstalter — med Undtagelse af Mariahemmet — besørger Plejen udelukkende af Ordensfolk, for største Delens Vedkommende af barmhjertige Søstre. Det er intet Under, at man over hele Landet taler med Beundring om disse Barmhjertighedens Engle. De drager jo kærlig Omsorg for de forældrelose smaa, trøster de fattige og hjælper de svage. Med Omhu vaager de ved de syges Leje og rækker dem Læskedrikken; blidt tørrer de Sveden af den døendes Pande og trykker hans matte Øjne til, naar han har udstridt.

Søstrene har derfor ofte høstet fortjent Ros for deres Kærlighed, Selvopofrelse og Omhu.⁸¹ Ogsaa Dagbladene omtaler deres Virksomhed med den største Velvilje. De anbefaler Søstrenes Basarer, og der strømmer Gaver ind fra høje og lave. Selv Kongehuset har ydet Søstrene sin Anerkendelse ved at besøge disse Basarer og gøre store Indkøb. Næsten til Stadighed overtog Hds. kgl. Højhed Prinsesse Marie Protektoratet og bidrog med velvillig Assistance af Damer fra den danske Adel, de forskellige Gesandtskaber og Københavns mest

St. Josefsøstrenes Klinik i Aalborg.

ansete Familier ikke lidt til at understøtte Søstrenes velsignelsesrige Virksomhed.

Mange Steder blev Katholikerne fra først af modtaget med Mistillid, men Søstrene vandt efterhaanden mere og mere Befolkningens Sympathi; den virksomme Kærlighed er og bliver jo den mest overbevisende Prædiken. Lige saa sandt som smukt sagde derfor Protestanten Grev Tramp i en

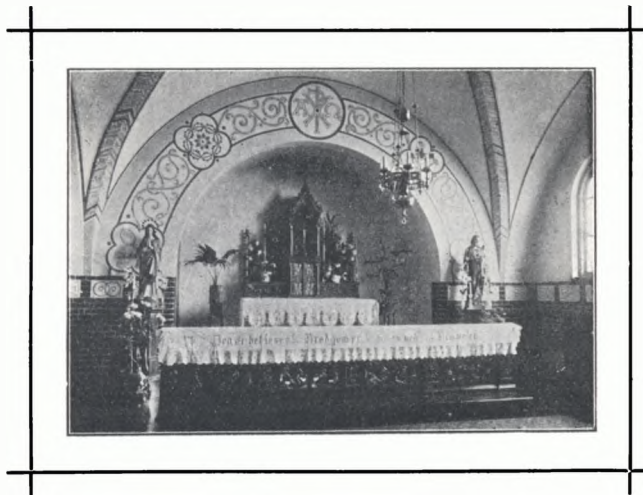

St. Josefssøstrenes Sanatorium i Spangsbjerg.

Tale: »Det Arbejde, som er skattet over hele Verden, det er Kærlighedsarbejdet, det største af alle. Hvem kan her maale sig med den katolske Kirke! Jeg tænker her paa den katolske Kirkes Nonner, Barmhjertighedens milde Døtre. Hvor er det ikke rørende at se de yndigste katolske Kvinder, selv fra Sydens sollyse Lande, paa den kristelige Næstekærligheds Bud drage til Nordens kolde Egne, ja selv til Island og sige: Her skal vi virke! — deres Kristendom er saa kærlig.«⁸²

Man begriber da let, at de barmhjertige Søstres Virksomhed allerede flere Gange af Protestanter er bleven betegnet som »en stadig og stille Propaganda for Pavekirken«.⁸³ At det ophøjede Eksempel, Søstrene giver paa Næstekærlighed, Selvfornægtelse og Taalmodighed, kaster Glans over den Kirke, i hvis Tjeneste de virker, det indrømmer vi gerne; men de driver ingen anden Propaganda end Eksemplets, den samme, som de Munke

og Nonner, der allerede før Luthers Tid øvede Samaritergerning i Danmark. Vore Søstre higer kun efter at naa de ældste kristne Tiders Forbillede; derfor maa ogsaa mange anderledestroende med Forbavselse og Beundring udbryde: »Se, hvor de elsker hverandre!« Paa dem opfyldes saaledes Herrens Ord: »Salige ere de barmhjertige, thi dem skal vederfares Barmhjerlighed«.

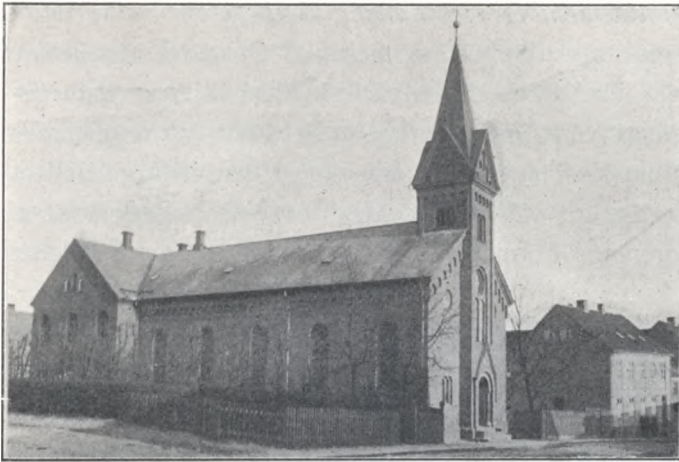
St. Josefs Hospitals Kapel i Aarhus.

V. FORENINGSLIVET

WOR Tid er i ganske særlig Grad Foreningernes Tidsalder. Overalt, hvor flere Menneskers Ønsker og Bestræbelser gaar i samme Retning, dannes der Foreninger, for at man saaledes ved fælles Hjælp saa meget des lettere og bedre kan naa det tilsigtede Maal. Paa ethvert Omraade er Sammenslutning og fast Sammenhold af den største Betydning for at løse de mangfoldige Opgaver, som den enkelte ikke kan magte; men paa intet Punkt gælder dette mere end for religiøse Samfund. Naar Foreningerne blomstrer, da blomstrer ogsaa selve Menigheden; Foreningernes Fremgang betyder Menighedens Fremgang.

»Foreningslivet«, saaledes udtalte Biskop Johannes sig derfor ved en Sammenkomst i December 1908, »er af den største Betydning i vor Tid med dens nedbrydende og opløsende Tendenser. Det er derfor glædeligt, naar der findes ligesindede Personer, som slutter sig sammen, for at den enkelte kan finde Støtte i religiøs og moralsk Henseende, og for at alle i Fællesskab skal medvirke til at fremme Kirkens og Samfundets aandelige og materielle Interesser.«⁸⁴

Msgr. von Euch har derfor til enhver Tid vist den største Interesse for en god og sund Udvikling af Foreningslivet. Hvor ofte har han ikke gjort de enkelte Foreninger den Ære at komme til Stede ved deres Møder

Jesu Hjertes Kirke i Randers.

og Aftenunderholdninger. Hvor tit har han da ikke rettet begejstrede og tændende Ord til Medlemmerne, i det han stadig opmuntrede og ansporede dem til nyt Arbejde.

Derfor begyndte ogsaa det storartede og

mangesidede Foreningsliv, som hidtil havde været ret ukendt i de danske Menigheder, under Biskop Johannes's Episkopat at udfolde sig kraftigt.

1. FORENINGER TIL UNDERSTØTTELSE AF KIRKELIGE INSTITUTIONER

Skønt Danmark jo er et rent Missionsland, og de smaa katolske Menigheder for en stor Del kun kan holdes i Live ved fremmed Hjælp, findes der dog her i Vikariatet flere blomstrende Foreninger, hvis Formaal er at understøtte de kirkelige Institutioner.

Her maa først og fremmest

Jesu Hjertes Kirke i Randers.

nævnes *Ansgarius-Bonifaciusforeningen*, en særlig Gren af den tyske Bonifaciusforening, der allerede har udrettet saa meget til Gavn for vor hellige Kirke. Paa Grund af det ikke saa helt ubetydelige Antal af tyske Katholiker i Danmark havde Msgr. von Euch, allerede medens han var Sognepræst i Fredericia, faaet Bonifaciusforeningen til at tage sig af den danske Mission, noget, som tidligere to Gange var mislykkedes for Biskop Beckmann af Osnabrück. Denne Forenings Formaal er jo at komme saadanne stakkels

forladte Katholiker til Hjælp, der bor mellem anderledestroende Omgivelser og har saa langt til et katholsk Gudshus, at det er næsten umuligt for dem at opfylde deres kirkelige Pligter og at skaffe deres Børn katholsk Undervisning og Opdragelse. Paa denne Maade har Bonifaciusforeningen ogsaa virket uhyre meget til Gavn

deres Forpligtelse til efter Evne at bidrage til Sjælesørgernes, Kirkens og Skolens Underhold. Fire Gange om Aaret lader han derfor afholde den saakaldte *Ansgarius-Bonifacius-Kollekt* til Bedste for de mest trængende kirkelige Anstalter i Vikariatet. For yderligere at anspore de troende til Selvhjælp stiftedes den 7. September 1902 efter Biskoppens Opfordring og under hans Protektion Ansgarius-Bonifaciusforeningen som en særlig dansk Filial af det store tyske Forbund. Den har hidtil indsamlet følgende Summer: i 1903: 1937,53 Kr., 1904: 2260,38 Kr., 1905: 2345,74 Kr., 1906:

St. Michaels Kirke i Kolding.

for Missionen i Danmark; de fleste Stationer skylder i højere eller ringere Grad denne af Grev Joseph v. Stolberg stiftede Forening, at de har set sig i Stand til at bygge Kirke og Skole. De danske Katholiker har imidlertid heller ikke selv lagt Hænderne i Skødet. Atter og atter har Biskop Johannes indskærpet de troende i Vikariatet

2502,23 Kr., 1907: 2741,61 Kr., 1908: 3069,85 Kr. Siden Foreningen fik sin endelige Organisation, har Indtægterne altsaa været i en stadig Stigen. Staar disse Tal end betydeligt tilbage for, hvad der er kommet ind i de andre 26 Stiftsforeninger, saa er det dog en ganske respektabel Sum for Vikariatets 8000 — for største Delen ubemidlede — Katholikker og et tydeligt Bevis for, at de paa ingen Maade blot vil nyde, men ogsaa gerne yde deres fattige Skærv.⁸⁵

Ligesom i Tyskland danndes der ogsaa i Danmark i Tilslutning til Ansgarius - Bonifaciusforeningen en *Samlerforening*. Denne traadte under Msgr. von Euchs særlige Beskyttelse i Virksomhed i Aaret 1903 og satte sig til Opgave at indsamle brugte Penne, Frimærker, Propper, Vinkapsler, Tænd-

St. Michaels Kirke i Kolding.

stikæsker, Cigarspidser, Cigarbaand, Staniol, Aviser, gamle Mønter, Segl, Autografer o. l. for ved de paa denne Maade indkomne Penge at understøtte Ansgarius - Bonifaciusforeningen.

Har end Udbyttet hidtil kun været ringe, saa er noget dog bedre end intet, og de mange Bække smaa danner jo

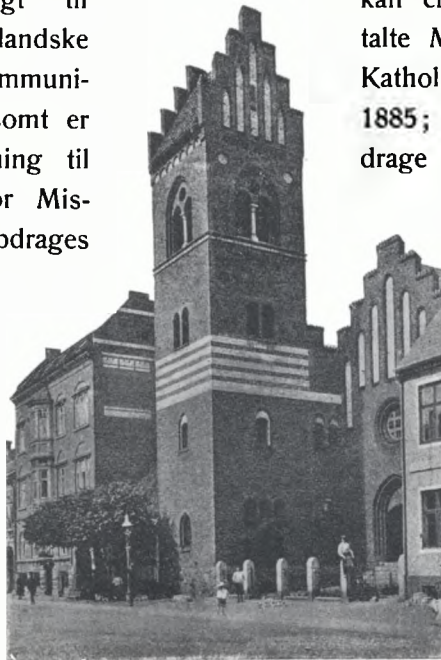
Paramentforeningen, som er stiftet den 4. Maj 1887,⁸⁷ og Sangforeningen *Crescendo* gaar ud paa at tilfredsstille rent lokale Krav. Den sidstnævnte har nemlig sat det som sin Hovedopgave ved Koncerter og dramatiske Aftenunderholdninger at tilvejebringe Bidrag til Afbetalingen af den store Gæld, der hviler paa Rosenkranskirkens og St. Annæ Sogne i København.

Ganske vist er det betydelige Summer, de danske Katholikker behøver for at bestride deres egne kirkelige Fornødenheder, og den apostoliske Vikar har stadig store Pengesorger at kæmpe med for at skaffe Landets

egne katolske Børn en kristelig Opdragelse i Skoler, Vajsenhuse og Kommunikanthjem; men dog er Hedningemissionen ikke helt glemt herhjemme. Særlig er det Børnene, der som Medlemmer af *Jesu Barndoms Forening* — oprettet her i Vikariatet den 3. Februar 1881 — øver den virksomme Kærlighed til Gavn for de stakkels Hedningebørn. En Gang om Aaret udsendes der gratis til Medlemmerne et Aarskrift. I Regnskabsaaret 1907—08 beløb Indtægterne sig til 543,27 Kr.; siden 1894 er det tilladt at anvende Halvdelen af den aarlige Nettoindtægt til Bedste for de indenlandske Vajsenhuse og Kommunikanthjem.⁸⁸ Utvivlsomt er netop denne Forening til stor Velsignelse for Missionen; thi herved opdrages allerede Børnene til Offervillighed, og deres aandelige Synskreds udvides ved, at de lærer at omfatte Guds Riges Fremgang med Interesse.

»Vi er endnu ikke naaet videre end et Barn, der har

nødvendige til sig selv og sine Børn; endnu bestandig er de danske Katholikker henvist til fremmed Hjælp.

St. Josefs Kirke i Horsens.

lært at gaa, men endnu ikke kan ernære sig selv«, udtalte Msgr. von Euch paa Katholikmødet i Münster 1885; »vilde man nu unddrage os sin Hjælp, da maatte vi faktisk bukke under for Hungersdøden«. ⁸⁹ I de sidste 25 Aar er dette Barn vel taget til i Størrelse og Kræfter og har dog til en vis Grad lært at sørge for sig selv; men det er endnu ikke blevet til en Mand, der kan skaffe det

2. FORENINGER TIL UNDERSTØTTELSE AF FATTIGE OG SYGE

Da Kærlighedsgerninger udgør en af de allervæsentligste og uundværligste Bestanddele af Kristendommen, og først den personlige Deltagelse

giver dem deres fulde Værd, maa *Vincents-* og *Elisabethkonferenserne* her som de betydningsfuldste Foreninger nævnes først. Den første *Vincentskonferens* i København (St. Ansgar) stiftedes allerede den 19. Februar 1855; to Aar efter blev den af Generalraadet i Paris optaget i Verdensforeningen. 1882 dannedes den anden Konferens i København, nemlig paa Frederiksberg (St. Maria), og 1885 udskilte der sig efter den apostoliske Præfekts Opfordring en særlig Konferens for Nørrebro (St. Josef); endelig oprettedes 1906 St. Andreas's Konferens i Ordrup. Desuden findes der Konferenser i Fredericia (1865), Randers (1890) og

Odense (1900).⁹⁰ I Aaret 1886 oprettedes der et Lokalraad i København; dets Opgave er at varetage Konferensernes fælles Anliggender, at yde de enkelte Konferenser Hjælp, naar de trænger dertil, og at vedligeholde den danske Forenings Forbindelse med Verdensforeningen. I Spidsen for Lokalraadet staar siden 1886 Msgr. von Euch selv. Ingen Kærlighedsgerning er fremmed for Foreningen; men Medlemmernes Hovedopgave er dog at besøge de fattige i deres Hjem og samtidig bringe dem en Gave. Denne kan bestaa i rede Penge som Hjælp til Husleje, ved Sygdom eller Begravelse, til Indløsning af pantsatte Ejendele o. l.; men fuldt saa tit gives den dog i Form af Anvisninger paa Fødevarer, Brændsel o. l. Foreningen tager sig ogsaa af de unge, idet den understøtter Vajsen-

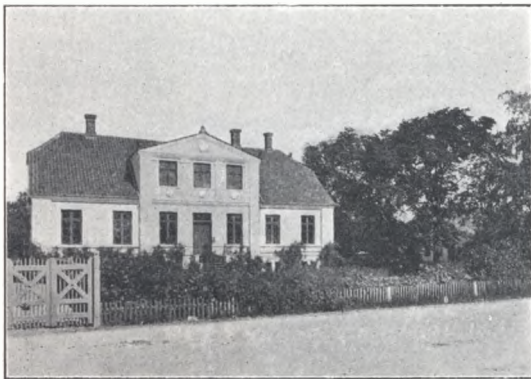
St. Josefs Kirke i Horsens.

Pastor Joh. Frederiksen,
nuværende Sognepræst i Silkeborg.

husene og sørger for Lærlinge uden Familie. Fremdeles virker den for at udbrede god Læsning. Alene i de københavnske Konferenser udgjorde Indtægterne i 1908: 1971 Kr. Der er indtil nu i alt uddelt ca. 38.000 Kr. Det er derfor intet Under, at selv Protestanterne, der dog er betydeligt bedre stillede, ikke kan nægte Foreningen deres Anerkendelse.⁹¹

Længe savnede man en tilsvarende velgørende Forening for Kvinder. Til manges Glæde blev der i 1889 raadet Bod paa denne Mangel ved Oprettelsen af en *Elisabeth-Vincentiskonferens*. Nu tæller København allerede fire saadanne; ligeledes har Odense sin egen Elisabeth-Vincentiskonferens. De vil vejlede Menighedernes Damer og unge Piger til for Kristi Kærligheds Skyld at gøre vel

Søstrenes Ejendom med Vor Frue Kapel i Silkeborg.

mod de fattige og syge. De er ordnet paa lignende Maade som Vincentsforeningerne, har aktive og bidragydende Medlemmer og giver sig i første Række af med Husbesøg og Omsorg for Børnene; dog mangler de endnu den faste ydre Organisation.⁹²

I Tilslutning til Elisabeth-Vincentiskonferenserne udfolder ogsaa *Syforeningerne*

en ret betydelig Virksomhed ved at forfærdige nye Klædningsstykker og sy brugte om til fattige Børn.⁹³

En Virksomhed, der heller ikke bør lades uomtalt, er de *Juleindsamlinger*, der hvert Aar finder Sted til Bedste for fattige Familier. 1908 indbragte de alene i København 1054,50 Kr.

En af de ældste velgørende katholske Foreninger i København er *Mariaforeningen*. Allerede 1855 sluttede en Del Damer sig sammen i en Forening af dette Navn for at understøtte fattige og syge. Da Foreningens Midler efterhaanden viste sig alt for smaa til at fyldestgøre de stadig stigende Krav, der rettedes til den, maatte man beslutte sig til at drage snævrere Grænser for dens Virksomhed, og den indskrænkede sig derfor væsentligt til at hjælpe trængende Førstekommunikanter og Konfirmander. Til

Gengæld har Foreningen i det halve Aarhundrede, den har bestaaet, paa dette særlige Omraade virkelig kunnet udrette noget, som fortjener vor Beundring.⁹⁴

Det samme kan siges om *Elisabethforeningen*. Denne har sat som sit Formaal at yde virksom Hjælp til den katholske Børneopdragelses store og hellige Opgave. Medens imidlertid i Elisabeth-Vincentiskonferenserne de enkelte Medlemmer træder i direkte personlig Forbindelse med de trængende, virker denne Forening væsentlig gennem sin Bestyrelse; Medlemmernes Deltagelse i Arbejdet bestaar hovedsagelig i at yde et aarligt Bidrag (2—4 Kroner). Overalt, hvor Opdragelsen i Hjemmet er umuliggjort eller meget mangelfuld, træder Foreningen til. Den tager sig derfor især af Børn, som har mistet Forældrene eller paa anden Maade er udsatte for at gaa til Grunde, og drager Ommed et rundt Tal 40.000 Kr. En meget betydelig Hjælp til sin velsignelsesrige Virksomhed har Foreningen i Udbyttet af sin aarlige Basar.⁹⁵

Vor Frue Kapel i Silkeborg.

sorg for deres Underhold og Opdragelse, for at disse Livets Stifbørn kan vokse op til at blive gode katholske Kristne og nyttige Medlemmer af Samfundet. Sine Plejebørn anbringer den dels i Vajsenhusene, dels, naar de er for smaa til at optages her, hos katholske Familier. Hidtil har Foreningen i dette Øjemed udgivet

Endelig maa her endnu nævnes *den katholske Syge- og Ligkasse*, der søger saa vidt muligt at sikre sine Medlemmer mod Nød i Tilfælde af Sygdom og Dødsfald. Den Tilslutning, som denne Forening fandt straks efter sin Oprettelse i 1867, syntes at spaa den en smuk Fremtid, og Forhaabningerne blev ikke skuffede. I de forløbne to Snese Aar har den udfoldet en stille, men betydningsfuld Virksomhed. Dens Medlemmer besøger de syge, følger de døde til Graven, beder og lader holde Bøn for de hedengangnes Sjæle. Kassen giver fri Læge og i Sygdomstilfælde en daglig Pengehjælp af 1,50 Kr. for Mænd, 1 Kr. for Kvinder i Løbet af 20 Uger. I Stedet for

at faa denne Pengehjælp kan Medlemmerne ogsaa lade sig indlægge paa et Hospital. Ved Dødsfald udbetales en Begravelseshjælp paa indtil 80 Kr. Ægtefolk faar desuden ved et Barns Død — alt efter dettes Alder — 8 indtil 14 Kr.⁹⁶

3. FORENINGER FOR BESTEMTE KREDSE I MENIGHEDEN

Ganske forbavsende er det Opsving, som de for visse Kredse bestemte

St. Mariæ Kirke i Aalborg.

Foreninger har taget under Biskop v. Euchs Episkopat. Naar vi først betragter de Foreninger, som væsentlig er af direkte religiøs Art, maa vi fremfor alt nævne *Mariakongregationerne*. Den lille danske Mission har ikke mindre end 7 saadanne, nemlig en Kongregation for Mænd i København (oprettet 1877) og i Aarhus (1881), en Kongregation for Ynglinge i hver af de samme

Byer (1878 og 1887), to Kongregationer for Elever paa St. Andreaskollegiet i Ordrup (1877 og 1909) og endelig en Kongregation for unge Piger i København (1904), som er knyttet til Mariahemmet, den saakaldte Mariabørnernes Forening.⁹⁷ Hvad disse Kongregationer, især de københavnske, har udrettet, kan vanskelig vurderes for højt. De danner ligesom Surdejgen i det religiøse Liv. Med fuld Ret kan man paa dem anvende de Ord, som for nylig Præses for en Kongregation i Svejts skrev: »Kongregationen er det frugtbare Træ, hvoraf andre Foreninger skyder frem som stærke Grene, hver mod sit Maal; men i Kongregationen mødes de alle som Grenene i Stammen og danner saaledes et stort og prægtigt Træ, der staar i vor Menighed, saa meget rigere paa Blomster og Frugter.«⁹⁸ Biskop Johannes har derfor allerede gentagne Gange kaldt Kongregationerne for Perlerne blandt

Københavns Foreninger. Saa tit det paa nogen Maade er ham muligt, leder han derfor ogsaa selv den højtidelige Optagelse af nye Medlemmer, rækker Kongreganisterne Livets Brød og opflammer deres Kærlighed til Kongregationen ved sine apostoliske Ord.⁹⁹

Mødreforeningen har som sit Formaal at vejlede Mødrene til en god Børneopdragelse. Den er stiftet den 19. Oktober 1880 af Pastor Bøhmer ved St. Ansgars Kirke som en Filial af det store Ærkebroderskab.

Fremdeles hører hid alle de *Foreninger og Broderskaber, som gaar ud paa at fremme Medlemmernes egen Helliggørelse*, saaledes Broderskabet for Marias hellige og ubesmitte Hjerter, Dødsangstbroderskabet, Jesu guddommelige Hjertes Broderskab (indført 29. Juni 1862), d. h. Franciskus's tredje Orden (4. Oktober 1887), den levende Rosenkrans (1888), Rosenkransbroderskabet (2. November 1890), »Ut omnes unum« (1895), den hellige Families Forening (1897), den eukaristiske Forening for Kvinder (1896), Bønnens Apostolat (9. Oktober 1898) og Ærkebroderskabet til Jesu helligste Hjertes Æresvagt (26. November 1905).

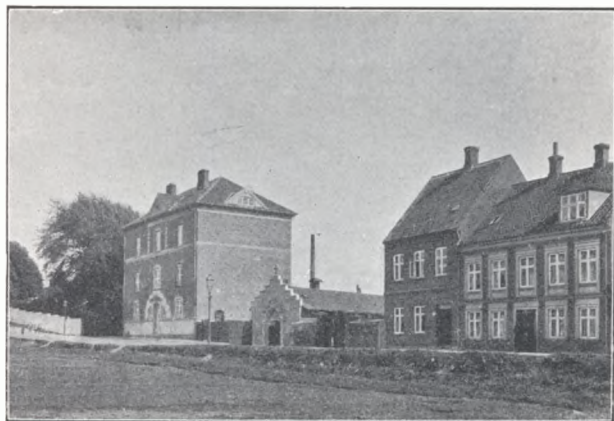

St. Nikolai Kapel i Esbjerg.

En særlig Interesse har Msgr. von Euch altid vist *Ynglingeforeningerne*; men just paa dette vigtige Omraade har hans Anstrengelser hidtil ikke været kronet med Held. Man prøvede vel gentagne Gange at samle de unge i Ynglinge-, Lærlinge- og Svendeforeninger; men det viste sig umuligt at holde disse i Live.¹⁰⁰ Nutidens Ungdom er jo i høj Grad fordringsfuld, og en Missionsbiskop ser sig desværre med sine smaa Pengemidler langt fra i Stand til at yde noget saadant, som kan bydes i en væsentligt katolsk Storstad. Ikke des mindre blev der i Aaret 1908 gjort et nyt Forsøg paa at løse denne Opgave. Gid det katolske Ungdomsforbund nu endelig engang maatte gaa en lysere Fremtid i Møde, og gid det snart maatte lykkes at organisere alle Vikariatets Ynglingeforeninger i eet stort Forbund.

Ogsaa for det andet Køn er der dannet tilsvarende Foreninger, som — i Modsætning til hvad der er Tilfældet i Tyskland — omfattes med varm Interesse.¹⁰¹ Der er saaledes i Aarenes Løb oprettet en Række *Foreninger for unge Piger*, som ved ugentlige Møder, dels af selskabelig, dels af velgørende Natur, virker for trofast Sammenhold og til Fremme af det religiøse Liv.

Den ældste er den af St. Josefssøstrene 1877 stiftede *Nothburgaforening*. Dens Formaal var væsentlig — ligesom *Agnesforeningen* paa Frederiksberg

St. Norberts Kapel med Skole og Præstebolig i Vejle.

— ved ugentlige Møder at give unge Piger i tjenende Stilling Lejlighed til at hente Raad, Oplysning og Hjælp i de mangfoldige Vanskeligheder og Farer, der ofte kan true dem. Under Navnet *Fidelitas* virker Foreningen endnu til Velsignelse for noget videre Kredse, idet den ogsaa har optaget velgørende Formaal paa sit Program.¹⁰²

Næsten overalt, hvor St. Josefssøstrene har nedsat sig, øver de den saakaldte *Nothburgagerning til Værn for Tjenestepiger*.

Den i 1905 stiftede Forening *Lætitia* har til Formaal dels ved nogle i uskyldig Glæde tilbragte Aftentimer at danne et varigt Bindeled mellem gamle Skolekammerater og dels at lindre trængende Medmenneskers Fattigdom og Nød. Derfor bruger Lætitanerne, lutter tidligere Elever fra Josefssøstrenes *Écoles françaises*, flittigt deres Hænder ved Møderne og forfærdiger en Mængde baade smukke og nyttige Beklædningsgenstande.

Gensidig Underholdning og Venskab i Forbindelse med Kærlighed til de fattige og nødlidende er ogsaa det Baand, der sammenknytter Foreningen *Charitas* i St. Annæ Sogn (stiftet 1907).

En meget heldbringende Virksomhed kan *St. Josefs Gilde* se tilbage

paa. Denne Forening, som væsentlig bestaar af Haandværkere, blev oprettet den 28. Oktober 1885 efter Msgr. von Euchs særlige Tilskyndelse. Den betragter det som sin Hovedopgave ved gensidig Hjælp at yde Medlemmerne en Haandsrækning baade i aandelige og timelige Sager. Gildet støtter den unge Haandværksmester med Raad og Daad, saa at han kan komme frem til Gavn for sit Hjem, sin Kirke og sit Fædreland; og for den gamle er det en trofast Hjælp, naar han ikke længere er i Stand til at arbejde for sig selv og sin Familie. Det tager sig ogsaa af ham i Sygdom og uforskyldt Nød og yder en fast Understøttelse til de afdøde Brødres efterladte. Møderne indledes med Bøn og Sang, og Medlemmerne gaar i Fællesskab til Herrens Bord.¹⁰³

Saaledes er St. Josefsgildet paa en Maade en Fornyelse af de berømte katolske Gilder, der i Mid-

delalderen havde saa stor Udbredelse og virkede saa meget til Gavn for det kirkelige og sociale Liv, idet de paa saa smuk en Maade forenede Religionen med Arbejdet, de aandelige og evige Interesser med de materielle og timelige.¹⁰⁴

Den 27. Maj 1896 samledes en Del ligesindede Akademikere og stiftede Studenterforeningen *Academicum catholicum* (A. C.). En Gang om Maanedn samler den de katolske Akademikere i København og Omegn, Studenter saavel som ældre, til et Foredrag med paafølgende Diskussion. Det er fortrinnsvis apologetiske Æmner, der behandles; men for øvrigt spænder de Spørgsmaal, der drøftes, over alle mulige Omraader. I vor Tid, hvor de nedbrydende Kræfter er i uafbrudt Virksomhed, er det sikkert af stor Betydning, at der saaledes bydes de unge katolske Akademikere Lej-

St. Norberts Kapel i Vejle.

lighed til at faa Vejledning og Oplysning overfor de mange Angreb fra de protestantiske og for en stor Del tilmed vantro Omgivelser. Saaledes vedbliver de at føle sig som Katholikker og faar stadig nye Impulser og gode Vaaben imod Fritænkeriets og Vantroens Indvendinger. I Betragtning af den store Trang til Oplysning, der i Nutiden findes overalt, har Foreningen siden 1904 hvert Aar i Vintermaanederne ladet afholde en Række populærvidenskabelige Foredrag for videre Kredse (*A. C.s Foredragsrækker*); disse har ogsaa fundet stor Tilslutning. For nylig har A. C.s Medlemmer ogsaa tilbudt at hjælpe de andre katholske Foreninger for unge Mænd og for unge Kvinder ved Foredrag o. l.¹⁰⁵

Sammenhold mellem gamle Skolekammerater er Formaalet med *Foreningerne af tidligere Elever paa St. Andreaskollegiet* (1908) og *i St. Knuds Skole* (1909).

En rent lokal Trang imødekommer den i 1885 stiftede selskabelige Forening *Unio*. Da nemlig den katholske Menighed i København efterhaanden voksede, følte man mere og mere Savnet af en Forening til Pleje og Fremme af det indbyrdes Sammenhold. Især manglede de talrige Konvertiter Lejlighed til at stifte Bekendtskab med Trosfæller og saaledes leve sig ind i katholsk Tænkemaade. Denne Opgave søger Foreningen *Unio* at løse, idet den gaar ud paa at tilvejebringe en nærmere Sammenslutning mellem Hovedstadens Katholikker ved et selskabeligt Liv med Oplæsninger, dramatiske Underholdninger og andre Fornøjelser saavelsom ved Foredrag til Fremme baade af almennyttige og af særlig katholske Interesser. Overalt, hvor det gjaldt om at samle Menigheden til fælles Optræden, f. Eks. naar der skulde afholdes større katholske Festligheder, var *Unio* villig til at stille sig i Spidsen. — Ved flere Missionsstationer i Provinsbyerne er der allerede dannet lignende Foreninger.

4. FORENINGER TIL FREMME AF KULTUR OG FOLKEVEL

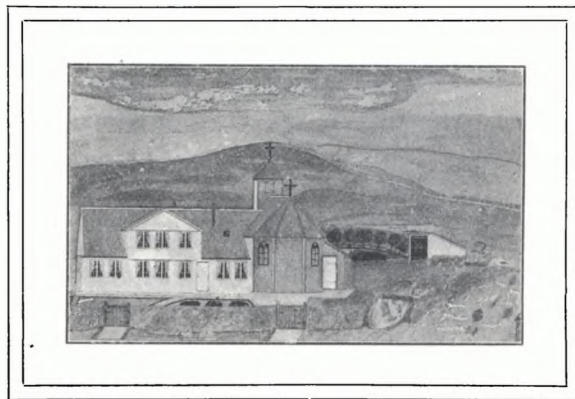
Ogsaa paa disse Omraader maa man sige, at den lille Flok Katholikker i Danmark gør, hvad den formaar, for at skaffe den katholske Del af Befolkningen Del i Kulturens Goder og skærme den mod de Farer, Kultu-

ren kan medføre. Der er særlig to Foreninger, som her fortjener at omtales, Ansgariusforeningen og Afholdsforeningen.

Ansgariusforeningen blev stiftet i Aaret 1853 af Sognepræsterne Schürhoff og Grüder med Støtte af Jesuiterpateren Depozzo, som dengang — i Koleratiden — opholdt sig i København for at hjælpe til med Sjælesorgen blandt de syge. Foreningens Formaal er at fremme den kristelige Oplysning i de nordiske Lande ved at bekoste Udgivelsen af »Nordisk Ugeblad for katholske Kristne«, som stadig giver et betydeligt Underskud, og ved at tilvejebringe og udbrede andre gode Skrifter og Bøger. I vor Tid, hvor der i Aviser og Tidsskrifter, Brochurer og store Bøger fremføres en saa uhyre Masse Vrægebilleder af Kirken, dens Lære og Institutioner, er en saadan Forening sikkert af stor Betydning, og den har derfor ogsaa altid fundet en varm Ven og Velynder i Biskop Johannes. I de godt halvhundrede Aar, den har bestaaet, har Ansgariusforeningen da ogsaa udfoldet en Virksomhed, som vel fortjener Anerkendelse. Ved Hjælp af det aarlige Kontingent (2 Kr.) og større Bidrag fra enkelte har det været muligt for Foreningen at udgive ikke blot Nordisk Ugeblad, men ogsaa en hel Række Andagts- og Skolebøger og et ikke saa helt lille Antal mindre og større Skrifter, baade af opbyggeligt, belærende og underholdende Indhold.¹⁰⁶

Arbejdet for Folkets Vel maa fremfor alt tage Kampen op imod den Last, der mere end nogen anden tærer paa det danske Folks Marv. Det lyder utroligt, men er statistisk godtgjort, at hver syvende — i nogle Landsdele endog hver fjerde — Mand i Danmark dør af Følgerne af Drikfældighed. Blandt de ca. 100.000 Mennesker, der staar under det offentlige Fattigvæsens Forsørgelse, er 70 % kommet i denne Stilling ved Drukken-skab. Føres end Kampen mod Misbrugen af de stærke Drikke maaske nok med endnu større Kraft fra andre Sider, saa har det katholske Danmark dog ogsaa allerede en hel Skare af organiserede Stridsmænd. Da Katholikkerne ikke var i Stand til at samvirke med anderledestroende paa dette Omraade paa Grund af den i de fleste Afholdsforeninger fremherskende religiøse Indifferentisme — de fleste er endog hemmelige Selskaber —, dannedes der ved Nytaar 1891 en katholsk Forening under Navn af *Catholic Temperance Union*. Efter nogle Aars Forløb maatte den dog indstille sin Virksomhed. Ikke des mindre gjorde man allerede den 11. December 1896 et nyt Forsøg, idet fem Mænd stiftede *St. Knuds Broderskab* som en katholsk Afdeling indenfor det store »Afholdssamfund«. Af forskellige

Grunde syntes det imidlertid ønskeligt at faa en uafhængig katolsk Afholdsforening. Ved Udgangen af 1901 meldte St. Knuds Broderskab sig derfor ud af Afholdssamfundet og forandrede samtidig sit Navn til *St. Johannes's Broderskab*. Som det især skyldes den apostoliske Vikars Bestræbelser, at denne Forening opnaaede at blive selvstændig, saaledes har den ogsaa altid i ham fundet en velvillig Protektor. St. Johannes's Broderskab har jo til Opgave at bekæmpe Misbrugen af de stærke Drikke og de dermed følgende betydelige Farer baade i religiøs, moralsk og økonomisk Henseende. De selskabelige Sammenkomster skal kun være et Middel til at naa dette Maal. I Provinserne tæller Foreningen følgende stedlige Afdelinger: St. Knuds Broderskab i Svendborg — stiftet allerede 1889, men først 1905 ind-

Det gamle katolske Kapel i Thorshavn.

traadt i den katolske Organisation¹⁰⁷ —, Røde Kors i Aalborg, St. Ignatius i Aarhus og St. Alban i Odense.¹⁰⁸

Der kunde ogsaa være god Grund til at optage en *Kamp mod Usædeligheden*, denne anden Kræftskade, som hærger Folkets Liv. Der er ogsaa her nok at tage fat paa; men her gælder det i særlig Grad, at Enighed gør stærk, og det vil derfor være bedst efter Msgr. von Euchs Eksempel at støtte de interkonfessionelle Bestræbelser, som f. Eks. Kampen imod Smudspressen.

Paa alle Omraader af Foreningslivet ser vi altsaa en stadig fremadskridende Udvikling i det katholske Danmark. At adskillige Foreninger kun har et ringe Medlemstal at opvise, ligger jo i Sagens Natur som en nødvendig Følge af det lille Antal Katholikker og det store Antal Foreninger. Det er ikke enhver, der passer i enhver Forening, og ikke alle, der kan deltage i alle Møder. Der turde vel ogsaa være Grund til at advare mod at splitte Kræfterne ved uklog Iver for at oprette nye Foreninger. Det bedste Middel til at fremme Foreningslivet er netop at ofre sine egne smaa Særinteresser og uegennyttigt indordne sig i de bestaaende Rammer.

Ansgariusforeningens Segl.

VI. PRESSENS OG LITTERATURENS OPSVING

I ET protestantisk Land er det af dobbelt Vigtighed at have en god *katholsk Presse* til at føre Forsvaret mod de mangfoldige Angreb, der rettes imod vor hellige Tro og vor Kirke. Atter og atter har derfor Biskop Johannes — snart personlig, snart gennem Præsterne — lagt de troende paa Hjerte, at det var deres moralske Pligt at understøtte den gode Presse, fremfor alt vort eget Blad, *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne*, hvis Udgivelse desværre bestandig indtil den Dag i Dag har været forbunden med et ret betydeligt Underskud.¹⁰⁹ Dette Blad blev grundlagt i Efteraaret 1853 under Navnet »Skandinavisk Kirketidende for katholske Kristne«. Dets Formaal var at give Katholikerne Oplysning om alt, hvad der kunde være af Betydning for dem paa det religiøse og kirkelige Livs Omraade, og at give anderledestroende Lejlighed til at gøre sig bekendt med Kirkens Lære, gudstjenstlige Skikke og andre Indretninger for saaledes at berigtige deres hidtidige Fordomme og forkerte Anskuelser. Fra 1864 af hed Bladet »Katholsk Kirketidende«, men allerede i 1873 lod det sig paa ny døbe om til »Nordisk Kirketidende for katholske Kristne«. Da Ordet »Kirketidende« imidlertid paalagde Redaktionen for mange Indskrænkninger i Valget af Artikler, fik Bladet 1885 sit nuværende Navn: »Nordisk Ugeblad f. kath. Kr.« Med sine 57 Aargange er det nu vokset til et anseligt Værk, der foruden de stadige

kirkelige Efterretninger fra næsten alle Lande i den katholske Verden bringer den fuldstændige Tekst af de pavelige Rundskrivelser og de biskoppelige Hyrdebrev. Fremdeles indeholder det mange ledende Artikler om Kontroverspunkter i Tros- og Sædelæren, Afhandlinger fra Kirkehistorien, interessante Meddelelser fra den opblomstrende Missions Liv, opbyggelige Betragtninger og andre Artikler af Betydning for det praktiske religiøse Liv. Medens Ugebladet i 1880 kun udsendtes i 150 Eksemplarer, trykkes det nu i et ugentligt Opplag af 1000 Eksemplarer. Den første Redaktør var Lærer Konrad Sander (1853—56). Derefter maatte Præsterne ved St. Ansgars Kirke en Tid (1857—64) lede Bladte; ogsaa Biskop von Euch har som Kapellan i København været dets Redaktørne Andreas Johansen (1883—1904) og F. V. J. Ronge (1904—09) paa den mest uegennyttige Maade som Redaktører. Under deres Hænder er »Nordisk Ugeblad« blevet til et ganske uundværligt Bindeled mellem de danske Katholikker.¹¹⁰

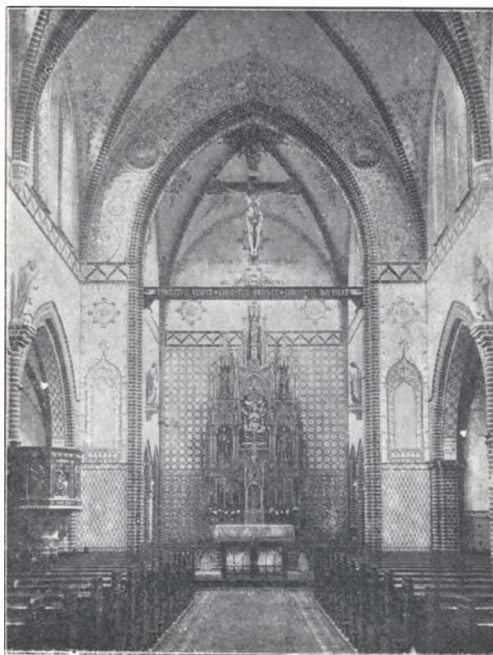
St. Albani Kirke i Odense.

tør. (Se ovenfor S. 22). Blandt Redaktørerne maa dog fremfor alt nævnes den tidligere protestantiske Præst J. L. V. Hansen, som i næsten tyve Aar (1864—83) uden Afbrydelse og med stor Opofrelse redigerede Bladet og selv skrev mange værdifulde Artikler dertil, især om de kirkelige Forhold i Danmark. Efter ham virkede Pastorerne

Katholikker, »som lever midt i det moderne Livs Fristelser og daglig færdes i Nutidsverdenens Travlhed, staar i Fare for ganske ubevidst at modtage Præg af Omgivelserne, at lade sig paavirke af den vantro Tids-Atmosfære, at lade sig føre med af de gængse Meningers Strøm og saaledes, uden at vide af det, at fjerne sig mere og mere fra al kristelig og kirkelig Aand.

De vedbliver ganske vist at være Katholikker, men deres Overbevisninger paa alle andre Omraader end det religiøse er ofte i den beklageligste Samstemning med den »fremskredne« Opinion. At en saadan Tilstand ikke er uden Fare, saavel for den enkelte som for det katholske Menighedsliv, turde være letforstaaeligt.«¹¹¹ Dobbelt sørgeligt maa det naturligvis i denne Henseende staa til med Katholikker, der lever i næsten udelukkende protestantiske Omgivelser.

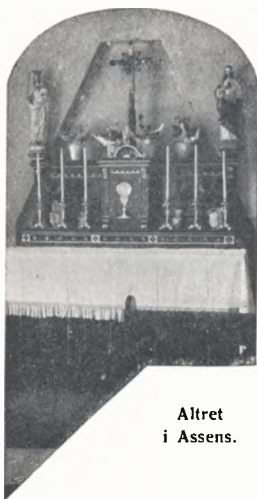
Efter særlig Tilskyndelse af Msgr. von Euch begyndte Johannes Jørgensen derfor i Juni 1898 at udgive et nyt Ugeblad: »Katholiken«. Dets Program var i alle Ting, overfor alle Spørgsmaal at udtrykke det katholske Standpunkt og at fastholde og hævde dette klart og uden Men endnu har mange af Bidragene i de fem smaa Bind deres Værdi og Interesse.

St. Albani Kirke i Odense.

Biskop Johannes lagde ogsaa den mest levende Interesse for Dagen ved Grundlæggelsen af det katholske Maanedsskrift *Varden* (1903), der satte det som sin Opgave at varetage de katholske Interesser paa alle de Omraader, som Nordisk Ugeblad ikke var i Stand til at omspænde. Omendskønt Foretagendet ikke stod i noget Afhængighedsforhold til den apostoliske Vikar, anbefalede han dog paa det varmeste det nye Tidsskrift, hvis Redaktion frembød fuld Garanti for, at dets Indhold og hele Retning vilde være i nøje Overensstemmelse med Kirkens Lære og moralske Prin-

Forbehold. — Overfor Litteratur, Kunst, sociale Forhold, offentlige Stemninger og Tilstande vilde »Katholiken« se Tingene saaledes, som de maa se ud i en Kristens Øjne. I Løbet af 4^{1/2} Aar udkom »Katholiken« hver Uge, stadig tro mod sit Program, indtil det af forskellige Grunde gik ind.

Altret
i Assens.

cipper.¹¹² Fra Nytaar 1907 bortfaldt vel Undertitelen »Katholsk Maanedsskrift«; men Varden vedblev dog at være tro mod sine katholske Grundsætninger. Udgiveren, Oskar V. Andersen, forstod at knytte en Kreds af dygtige Medarbejdere til sig, og navnlig har han selv i mønstergyldige Oversættelser givet et Udvalg af det smukkeste og bedste, som udenlandske katholske Forfattere, især Provençalere, har skrevet. Ogsaa hans Litteratur- og Theateranmeldelser fortjener at nævnes med Ros for deres sunde, af den offentlige Mening uafhængige Dom. Ved sit indre Værd og sin fornemme Udstyrelse hører Varden, der nu udkommer to Gange om Maaned, til de »allerfortrinligste Fremtoninger« i vor periodiske Litteratur.¹¹³

Ligesom den katholske Presse har ogsaa den øvrige *katholske Litteratur* i Løbet af de sidste tyve—tredivte Aar taget et betydeligt Opsving. 1850 gaves der ikke en eneste katholsk Bønebog, endsige da en Skolebog paa Dansk, naar undtages en Oversættelse af den lille Katekismus. »Nu«, kunde Præfekt Grüder kort før sin Død sige med berettiget Stolthed, »nu er det lykkedes os at skabe en forholdsvis ganske anselig katholsk Litteratur paa Dansk, deriblandt et Magasin for populær Dogmatik, Apologetik og Liturgik, hvoraf allerede 30 tykke Oktavbind har set Lyset; og dette er ingenlunde noget let Arbejde

St. Knuds Kirke i Svendborg.

St. Knuds Kirke i Svendborg.

midt i en saa højt dannet Nation, som det danske Folk ubestrideligt er, hvor alle vore Værker, alt, hvad vi udgiver i Trykken, kan vente at blive underkastet en streng litterær Kritik fra mange Sider.«¹¹⁴

Særlig Fortjeneste af den katolske Litteratur har den allerede ovenfor nævnte Konvertit, fhv. protestantisk Sognepræst *J. L. V. Hansen* indlagt sig. Med sjælden Iver og stor Udholdenhed har han dels oversat, dels selv forfattet en Række nyttige Bøger. Hans Hovedværk er *Oversættelsen af det nye Testamente*, som først naaede at udkomme i 1893, efter hans Død. Hans sidste større Arbejde var »Luther og Grundtvig, en katolsk Udtalelse i Anledning af Luther-Jubilæet

1883«. — Værdifulde kirkehistoriske Værker og Oversættelser af Kirkefædrenes Skrifter kan Missionen takke den lige saa fromme som lærde Universitetsbibliothekar i Würzburg *Carl Aug. Høffding Muus* for. — Under Fællestitelen »Til Forsvar for Sandheden« har *P. Aug. Perger, S. J.*, udgivet 21 Smaaskrifter af apologetisk Indhold, en rig Kilde til Belæring og Oplysning ikke blot for Katholikker, men ogsaa for anderledes-troende og en paalidelig Fører paa de vildsomme Veje gennem de mangfoldige Angreb og Bagvaskelser, der rettes mod vor hellige Kirke, dens Lære og dens Institutioner. — *P. Fritz Esser, S. J.*, har paa samme Maade offentliggjort 12 Brochurer under Fællestitelen »Til den religiøse Oplysnings Fremme« og har derved vundet Navn af en »utrættelig og grundig Apologet«. Disse Smaaskrifter er, i Forbindelse med P. Pergers, især en

Kapellet paa Glorup.

uvurderlig Vejleder for Konvertiter og har derfor blivende Værd for den danske Mission. — *P. Amandus Breitung, S. J.*, har ved sine naturvidenskabelige Skrifter og sine religiøs-videnskabelige Foredrag vundet stor Anerkendelse i akademiske — ogsaa ikke-katholske — Kredse. Andre større og mindre Skrifter af asketisk eller videnskabeligt Indhold skyldes Oskar V. Andersen, Cl. Bannwart, S. J., Aug. Brinkmann, S. J., L. Günther, S. J., Dr. Bernh. Hansen, Niels Hansen, Grev J. L. Holstein-Ledreborg, M. C. Jensen, Joh. Johnsen, F. Kerff, H. P. Kofoed-Hansen, A. U. Ramsing, Ign. Schmid, S. J., Ludv. Schmitt, S. J., W. Schmitz, S. J., Jön Svensson, S. J., o. fl. Disse Forfatteres Virksomhed fortjener saa meget større Anerkendelse, som de saa at sige kun arbejder »for Guds Løn«, som man siger paa Tysk.

Af den allerstørste Betydning blev *Johannes Jørgensens* Konversion i 1896. Siden den Tid har denne højtbegavede og ansete Forfatter, der behersker vort Modersmaal med et Mesterskab som yderst faa, allerede skænket os en rig Skat af katholske Bøger; fra den egentlige Skønlitteratur har han mere og mere vendt sig til kirkehistoriske Skildringer, især Billeder af den hellige Frants af Assisis og hans Disciples Liv. Efter at have læst Joh. Jørgensens »Den yderste Dag« skrev Georg Brandes i »Allgemeine Zeitung« om ham: »Han har en Tænkers Blik, en Digtters Følel-

St. Birgittes Kirke i Maribo.

se og et Barns Tro«. Det sidste er jo sikkert ment som Spot, men med saa meget mere anerkendende Ord udfører han nærmere de to første Udtryk.

Til Slut maa vi endnu nævne et Værk, hvis Tilblivelse i ganske særlig Grad skyldes den højærværdigste Biskops Initiativ. Ganske vist havde Missionen allerede faaet adskillige danske Bønnebøger; men det bedste manglede dog endnu, den Bog, der mere end nogen anden er skikket til

St. Birgittes Kirke i Maribo.

at uddybe Kendskabet til Kirkens vidunderlig skønne Liturgi og fremme det religiøse Liv baa- de i Menigheden og hos den enkelte. Efter mange Anstrengelser og med store Ofre kunde der endelig i 1907 udgives en *dansk Messebog*. Denne foreligger ikke blot i en over-

ordentlig tiltalende Udstyrelse, men er ogsaa udarbejdet med en saadan Omhu, at man ikke let skal finde en bedre Udgave i noget andet Sprog. Allerede de unævnte Bearbejdere — Filologen cand. mag. Halfdan Kejser, den tidligere protestantiske Præst cand. theol. & mag. Niels Hansen og Forfatteren Johannes Jørgensen — giver ved deres Navne en sikker Garanti for Arbejdets Paalidelighed og Godhed.

*

*

Ligesom Biskop Johannes altid har vist sig som en varm Ven og ivrig Befordrer af den katolske Presse, har han ogsaa indlagt sig betydelige Fortjenester af den øvrige katolske Litteraturs Forøgelse og Udbredelse.

Kun ved personlige Pengetilskud fra hans Side har det været muligt at udgive en hel Række Skrifter. I sine Taler, Pastoralskrivelser og Hyrdebrev vender han atter og atter tilbage til Nødvendigheden af at udbrede god og da især katolsk Læsning.

»I den nuværende Tid«, saaledes skrev han den 30. Marts 1901 til sit Præsteskab, »kan man ikke noksom have sin Opmærksomhed henvendt paa den fremragende Betydning, som Litteraturen har med Hensyn til Udbredelse af gode eller daarlige Grundsætninger iblandt Folket. Der truer os her i Landet en dobbelt Fare i saa Henseende, dels fra den fritænkernes Presse, der samtidig med, at den søger at undergrave Troen paa Gud og hans Aabenbaring, næsten ogsaa altid gaar ud paa at udbrede umoralske, »frisindede« Anskuelse og Principper, dels fra den orthodox-protestantiske Side, fra hvilken man søger ved talløse Angreb i Bøger og Aviser at modarbejde vor hl. Kirke og hindre dens Fremgang blandt Folket.

Paa samme Tid, som man umuligt kan lukke Øjnene til for denne store, dobbelte Fare, maa man ogsaa erkende, at den kun forøges ved den

Jesu Hjertes Kirke i Reykjavik.

Jesu Hjertes Kirke i Reykjavik.

blandt det danske Folk herskende Videlyst og den deraf flydende Trang til Læsning, hvis Lige næppe findes hos de øvrige Nationer. Der eksisterer jo her næsten ikke den Mand eller Kvinde, der ikke daglig læser et eller andet, det være sig nu af underholdende eller belærende Natur,

hvorfor det ogsaa dristigt kan paastaas, at intetsteds kan det være en mere vigtig Opgave og hellig Pligt at sørge for Udbredelsen af sund og god Læsning end netop her i det danske Vikariat, i hvilket Herren har sat saavel os som ogsaa Eder, højjærværdige Confratres, til at arbejde af al vor Evne for Guds Riges Fremgang og Befæstelse«. ¹¹⁵

Derfor anbefalede Biskoppen indtrængende at grundlægge *Folkebibliotheker*, der jo ogsaa i Udlandet spiller en vigtig Rolle som Medhjælp for Præsten i hans undervisende Gerning. At hans Ønsker og praktiske Anvisninger med Hensyn til Oprettelsen og Udvidelsen af saadanne Bog-samlinger ¹¹⁶ ikke er faldet i ufrugtbar Jord, fremgaar af den Kendsgerning, at der i 1908 fandtes 22 katholske Folkebibliotheker med 5223 Bind.

Særlig Omtale fortjener endnu til Slut *det apostoliske Vikariats Bibliothek*, som næsten udelukkende er samlet af Msgr. von Euch og nu tæller omtrent 16.000 Bind. Den danske Afdeling indeholder alle historiske og topografiske Værker af Betydning, ja, den topografiske og personalhistoriske Samling er endogsaa yderst righoldig. Samlingen af danske Stridsskrifter i Brochureform har maaske næppe sin Lige i noget privat Bibliothek; her findes saa godt som alt, hvad der i de sidste 70 Aar er fremkommet paa Aandslivets forskellige Omraader. Ogsaa Afdelingerne for Askese, Homiletik og Apologetik er udmærket forsynede.

Tidsskrift-samlingen tæller omtrent 5000 Bind og omfatter de fleste danske,

mange tyske og nogle franske og italienske Tidsskrifter; især er den sociale pe-riodiske Litteratur meget rigt re-præsenteret.

St. Knuds Kapel i St. Albani Kirke, Odense.

VII. FREMTIDSUDSIGTER

DET er sikkert ikke for meget sagt, naar vi paastaar, at der under Msgr. von Euchs dygtige Styrelse er brudt et nyt Foraar frem for Kirken i den hellige Knuds Land. Den hidtidige Fremgang giver os Grund til at nære gode Forhaabninger om Fremtiden.

Folkets bredere Lag er jo, i hvert Fald paa Landet, endnu gennemgaaende troende. Med de Levninger fra katholsk Tid, der er tilbage i Gudstjenesten, har det ogsaa bevaret en god Del af den katholske Tradition. De danske Lutheraneres Tro er paa mange Punkter endnu katholsk, saa at det snarere er Fordomme end principielle Grunde, der skiller de troende Protestanter fra Moderkirken; men disse aarhundredgamle Fordomme mod Pavekirken, der stadig er bleven skildret som et Antikristens Rige, er endnu dybt indgroede hos Folket. Dog har de katholske Præsters Liv og Virksomhed og især de barmhjertige Søstres offervillige Kærlighed allerede bidraget meget til at bane Vej for et sandere Syn paa Kirken. De katholske Kirker øver ogsaa med deres smukke Altre, deres Billeder og Skulpturer, deres ophøjede Gudstjeneste og højtidelige Sang en betydelig Tiltrækning; ikke faa er vel netop paa denne Maade fra først af kommet ind under Sandhedens Paavirkning. Just derfor har i de senere Aar ogsaa Protestanterne begyndt at holde nogle Kirker aabne visse Timer paa Dagen »for andagtssøgende«;

og dog, selv om de smykkes med Blomster og Lys, forbliver den besøgende kold. Selv de prægtige Domkirker fra den katholske Tid, som man har istandsat med stor Pietet, kan ikke tilfredsstille Hjertet; der hersker her altid en Langfredags-Tomhed, og uvilkaarligt maa man udbryde med Maria Magdalene: »Hvor har de lagt min Herre hen?« Det er derfor ikke vanskeligt at forstaa, at de katholske Kirker og den katholske Gudstjeneste ogsaa besøges meget af Protestanter, som med Opmærksomhed følger de hellige

Katholsk Vestre Kirkegaard i København.

Ceremonier og Prædikenen og ofte føler sig grebne af, hvad de ser. Flere Gange har Konvertiter udtalt sig om, hvilket betagende Indtryk det gjorde paa dem som Protestanter, straks naar de kom ind i Kirken, at se hele Menigheden paa Knæ.

I de mere dannede Kredse har den moderne

Vantro ganske vist i en sørgelig Grad vundet Indpas; men en vis vag religiøs Følelse og Trang til Viden fører dog adskillige til de katholske Gudshuse og til religiøs-videnskabelige Foredrag. Katholske Ordenspræster er gentagne Gange af protestantiske Foreninger bleven indbudt til at holde Foredrag eller deltage i Diskussioner, og man har hørt paa dem med stor Interesse. For blot at nævne eet Eksempel har det radikale Studentsamfund flere Gange indbudt den som Naturvidenskabsmand meget ansete Jesuiterpater A. Breitung til saadanne Foredrag.

Mange ængstede Sjæle misunder os i disse stormfulde Tider den sikre og aldrig svigtende Autoritet, der kan vise os Vej, og adskillige af dem har Guds Naade hjulpet til at finde den samme Vej, medens andre, selv troende

Theologer, fra den katholske Kirkes Rustkammer maa hente Vaaben til Forsvar mod Kristendommens Fjender og saaledes efterhaanden kan faa Øjnene op for, hvor den sande kristne Tro er at finde.

Ganske vist findes der endnu protestantisk Fanatisme i Danmark, og for ikke faa kan den blive en Hindring og Anstødssten paa Vejen tilbage til Moderkirken; men dels har den ikke længer Magt nok til at beherske den offentlige Mening, og dels forsvinder den i samme Grad, som den katholske Kirke faar Lejlighed til at vise sig i sin sande Skikkelse.

Ligesom største Delen af Befolkningen stiller ogsaa *Dagspressen* sig i det hele og store objektivt overfor Katholicismen og udtaler sig gennemgaaende velvilligt om dens Institutioner og dens Udvikling. Naar nu og da fanatiske Modstandere fremtræder med hade-fulde Angreb, er de paagældende Blade som oftest ikke uvillige til ogsaa at aabne deres Spalter for de angrebne.

Kapellet paa katholsk Vestre Kirkegaard.

Regeringen lader i Overensstemmelse med den frisindede Grundlov Kirken have Frihed i sine egne Anliggender. Den Slags Chikanerier og vilkaarlige Forholdsregler, hvormed navnlig nogle tyske Smaastater ikke blot hindrer den katholske Kirkes Udvikling, men endog søger at kvæle enhver Livsytring, føler den sig hævet over. Den ser rolig til, hvorledes Kirken lever og udfolder sig efter sin Forfatning; ogsaa Embedsstanden stiller sig human, imødekommende og venligt.

Den danske Folkekirke har i Virkeligheden langt mindre Frihed end den katholske Kirke her hjemme. Dens Hoved er jo Kongen og den siden det parlamentariske Systems Indførelse af Rigsdagen afhængige Regering, som har Haands- og Halsret over den.

Den katholske Kirke derimod kan roligt og uhindret fortsætte sin Gerning i Danmark. Den er ikke længere den stakkels Fange; fri og fuld af

Haab staar den som den gode og trofaste Moder, omgiven af en Skare taknemmelige Børn, som med Kærlighed slutter sig til den. Det trehundredaarige Fangenskab med sin Spot og sine Trængsler har ikke kunnet forandre dens Moderhjerte. Det er endnu stadig besjælet af det samme Ønske, som fyldte det, da den for første Gang henvendte sig til Nordens Folk: at gøre alle Mennesker, selv dem, der har miskendt den, forhaanet den og undertrykt den, lykkelige for Tid og Evighed.

Korset paa katholsk Vestre Kirkegaard.

DEN Tvivl er det et betydeligt Arbejde, som under Biskop von Euchs Ledelse er udrettet paa alle Omraader indenfor den danske Mission. Ganske vist har ogsaa andre hjulpet til; men Biskop Johannes har dog været Sjælen i den hele Virksomhed. Det var fremfor alle andre ham, der forstod ogsaa i Udlandet at vække Interesse for vor Mission og især at opnaa Bonifaciusforeningens offervillige Understøttelse, uden hvilken det aldrig havde været muligt at tilvejebringe de nødvendige Midler til en saa omfattende Virksomhed. Som født Taler forstod han altid, i snævrere Kredse som i større Forsamlinger at finde de rette Ord til Udtryk for sine Tanker og Planer, at fremføre dem paa en fyndig og overbevisende Maade, at rydde Betænelighederne af Vejen, under Henviſning til de allerede opnaaede Resultater at udkaste lyse Fremtidsbilleder og saaledes at opflamme selv dem, der ellers holdt sig tilbage, til at yde kraftig aandelig eller materiel Hjælp. Ved sine Taler paa de tyske Katholikkers Generalforsamlinger i Münster (1885) og Osnabrück (1901) lykkedes det ham f. Eks. at indgyde Tilhørerne en Del af den Begejstring, der brændte i hans eget Hjerte.

Hans fremragende Begavelse som Taler og Prædikant fandt da ogsaa altid en uforbeholden Anerkendelse i Dagbladene. Dette betyder saa meget mere, som Biskop Johannes jo stadig maatte betjene sig af et fremmed Sprog; først i sit 42nde Præstear fik han ved Meppens 1100-aarige Sognejubilæum igen engang Lejlighed til at forkynde Guds Ord paa sit Modersmaal. Altid forstod han at fængsle sine Tilhørere og rive dem med, enten

han saa ved Firmelsen med indtrængende Ord lagde de nyindviede Kristi Stridsmænd deres Pligter paa Hjerte, eller han levende skildrede for sine troende, hvilken Lykke det er at eje den sande Tro, eller han lagde Grundstenen til eller indviede et nyt Hospital og da med begejstrede Ord

lovpriste den kristelige Kærlighed, eller han ved andre Lejligheder forkyndte Guds Ord.

Biskop Johannes i sit Arbejdsværelse.

For at uddybe den rigtige og fuldstændige Opfattelse af vor hellige Religions Sandheder, især Erkendelsen af den Kirke, Kristus har stiftet, indbød han gentagne Gange ansete udenlandske Prædikanter til at tale i København, og disse samlede, snart i Fastetiden, snart i Advent, en stor Tilhørerkreds om sig.

Hvad der hjalp Biskop Johannes til at faa udrettet saa meget, var — næst efter Guds rige Velsignelse — især hans kærnesunde Optimisme i Forbindelse med hans ungdommelige Foretagelseslyst og hans vidtskuende Blik. Han ejer Evnen til at vække

Mod, Tillid og Begejstring; deri ligger hele Hemmeligheden ved hans Virksomhed og dens forbavsende Resultater. Af ikke ringe Betydning er ogsaa hans hele vindende og elskværdige Væsen. Kun saaledes kan man forklare den store Højagtelse, der er bleven ham til Del ogsaa fra anderledestroende, og som navnlig kom saa smukt til Orde ved hans 25-aarige Jubilæum som Leder af den danske Mission.

»Msgr. von Euch«, skrev f. Eks. et af de større københavnske Dagblade, »er en ægte Type paa en fornem katolsk Prælat, naar han, iført det biskoppelige Højtidsskrud med Mitra og Krumstav viser sig foran St. Ans-garkirkens gyldne Alter. Som sin Menigheds Overhyrde er han kommen i Berøring med store Dele af den danske Befolkning, og han har i sin lange

Embedsgerning vundet alles Agtelse ved sin sikre Myndighed, sin store Indsigt og sin sjældne Kløgt. Hr. v. Euch er en Mand, der besidder ualmindelige Kundskaber, og dansk Aand og dansk Kultur har i ham en fremragende Kender og en varm Beundrer. . . . Biskop v. Euch har udrettet et stort og betydningsfuldt Arbejde for den Menighed, hvis ærværdige Overhoved han er. . . . Han har i de 50 Aar, han har virket i Danmark, ikke alene været sin Menighed en stolt og stærk Fører, han har ogsaa udenfor denne vundet Paaskønnelse og Sympathi for sine gode, menneskelige Egenskaber. Hvorledes man end ser paa den Kirke, hvis Overhoved han er, et vil alle indrømme Biskop v. Euch, at han med brændende Kærlighed omfatter det Land og den Nation, han er sat til at virke i.«¹¹⁷

Provinsbladene har ogsaa stadig bragt meget velvillige Referater, naar han rejste omkring for at meddele Firmelsens Sakramente. Naar man ser hans imponerende Skikkelse foran Alteret med Mitraen paa Hovedet og Krumstaven i Haanden, og naar man da hører hans myndige Tale, da kunde man — som forskellige Blade nærmere har udviklet — næsten tro, at en af de mægtige Kirkefyrster fra Danmarks Storhedstid var staaet op af Graven for at tale til sit Folk. Det er, som var »den høje, statelige Mand med den intelligente, skarptskaarne Profil . . . taget ud af et Maleri fra Middelalderen«. ¹¹⁸

Ligesom Biskoppens Besøg for de unge Menigheder altid var en Begivenhed, der blev fejret med den største Deltagelse og Glæde, saaledes var det ogsaa til stor Opmuntring for den højærværdigste Herre selv, naar han kunde lægge Hænderne paa de unge og nyoptagne og saaledes styrke dem til Livets Kamp ved at nedkalde den Helligaand over dem. Da han ikke var langt fra de 70 Aar, veg han end ikke tilbage for den lange og besværlige Rejse til Island for deroppe — for første Gang efter Reformationen — at foretage de biskoppelige Handlinger.¹¹⁹ Et kært Minde for ham er ogsaa den Rejse, han i Juli Maaned 1905 som Stedfortræder for den syge Biskop Dr. Hubertus Voss foretog for at firme i Dekanaterne Iburg og Melle i Osnabrück Stift.

Næsten hvert Aar aflagde han et Besøg i sit tyske Hjem for der at finde Lindring for en kronisk Halslidelse og tillige for der »at hente nyt Mod og ny Begejstring«. Navnlig var det ham altid en Glæde, naar han kunde faa Lejlighed til at deltage i et Katholikmøde. Uudslettelige Indtryk bragte han ogsaa med hjem fra d. h. Bonifacius's 1100-aarige Jubilæum i

Fulda (4.—11. Juni 1905) og fra den eukaristiske Kongres i Köln (4.—8. August 1909).

To Gange har Msgr. von Euch som Biskop foretaget den officielle Rejse »ad limina«, d. v. s. til Rom, for personlig at aflægge Kristi Stedfortræder Beretning om Vikariatets kirkelige Tilstand, for at frembære ham sin Hyldest og tolke ham sin Hengivenhed. Der, ved Apostelfyrsternes Grave, i Katakomberne og paa saa mange andre af Martyrernes Blod indviede Steder, har han bedet for den til hans Varetægt betroede Hjord i vort Fædreland, og derfra har han bragt den hellige Faders Velsignelse med hjem til den.¹²⁰

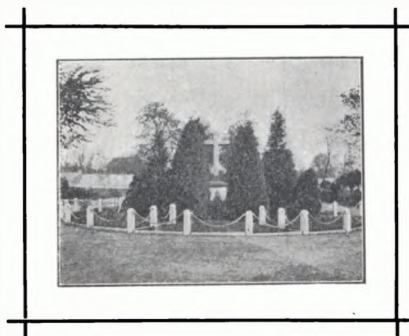
*

*

*

Vel har Msgr. von Euchs Livssol forlængst overskredet sin Middags-højde; men tro mod Skriftens Ord: »Arbejder, saalænge det er Dag«, har han dog ikke tænkt paa at afslutte sit Dagværk. Med Glæde og Tilfredsstillelse tør Biskop Johannes, naar han fejrer sit gyldne Præstebilæum, se tilbage paa alle de mange store Resultater, han har opnaaet til Gavn for Guds Rige i Danmark, og med et Hjerte, der svulmer af Taknemmelighed, kan han juble: »Quia fecit mihi magna, qui potens est — Han, som er mægtig, har gjort store Ting imod mig«.

A. M. D. G.

Præsternes Begravelsessted
paa katholsk Vestre Kirkegaard.

NOTER OG HENVISNINGER

I. TIL INDLEDNING OG FØRSTE DEL.

1. Om den katolske Kirkes Historie i Danmark *før Reformationen* jfr.: *Remberti Vita S. Ansharii* (Acta SS. tom. I. Febr. p. 559 ss. og Pertz Mon. hist. tom. II.) — *A. Tappehorn*, *Leben des hl. Ansgar* (Münster 1863) — *Adami Bremensis Gesta pontificum Hamburgensis ecclesiae* (Mon. hist. SS. VII 280 ss. og Migne, P. L. 146, 451 ss.) — *Langebek-Suhm*, *Scriptores rerum Danicarum* (Hafniae 1772—1834) — *E. Pontoppidan*, *Annales ecclesiae Danicae*. 4 vol. (1741—1752) — *Sammes Danske Atlas* — *Müller et Velschow*, *Saxonis Grammatici Historia Daniae* (Hafniae 1839 og 1858) — *D. Fr. Münter*, *Kirchen-Geschichte von Dänemark und Norwegen*, 3 Bände (Leipzig 1823—1833) — *L. N. Helveg*, *Den danske Kirkes Historie til Reformationen*, 2 B. (Kbhvn. 1862—1870) — *A. D. Jørgensen*, *Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling* (Kbhvn. 1874—1878) — *W. J. Karup*, *Den katolske Kirke i Danmark, kirkehistoriske Skildringer fra det niende indtil Midten af det sextende Aarhundrede* (Kbhvn. 1859) — *Moltesen, Krarup og Lindbæk*, *Acta pontificum Danica* — *D. Fr. Münter*, *Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens* (Altona 1792—1796) — *J. B. Daugaard*, *Om de danske Klostre i Middelalderen* (Kbhvn. 1830) — *Ellen Jørgensen*, *Helgendyrkelse i Danmark* (Kbhvn. 1909) — *H. Olrik*, *Konge- og Præstestand i den danske Middelalder* (Kbhvn. 1892) — *H. Fr. Rørdam*, *Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen* (Kbhvn. 1859—1863) — *H. Olrik*, *Absalon* (Kbhvn. 1908—1909) — *M. Cl. Gertz*, *Knud den Helliges Martyrhistorie* (Kbhvn. 1907) — *H. Olrik*, *Knud Lavards Liv og Gerning* (Kbhvn. 1888) o. fl.

2. *Om Reformationens Historie* jfr. desforuden *Chr. Th. Engelstoft*, Reformantes et Catholici tempore, quo sacra emendata sunt, in Dania concertantes (Hafniae 1836) — *D. Fr. Münter*, Den danske Reformationshistorie. 2 B. (Kbhvn. 1802) — *J. L. Rohmann*, Historisk Fremstilling af Reformationens Indførelse i Danmark (Kbhvn. 1836) — *Chr. Th. Engelstoft*, Paulus Eliae (Kbhvn. 1848) — *L. Schmitt, S. J.*, Der Karmeliter Paul Heliae (1893) — *Samme*, Johann Tausen oder der dänische Luther (Köln 1894) — *Samme*, Der Kölner Theologe N. Stagefyr (1896) — *Samme*, Die Verteidigung der katholischen Kirche in Dänemark gegen die Religionsneuerung im 16. Jahrhundert (Paderborn 1899) — *Samme*, Confutatio Lutheranismi danici anno 1530 conscripta a Nicolao Stagefyr seu Herborneo, nunc primo edita (Quaracchi 1902).
3. Om den katholske Kirkes Historie *efter Reformationen* jfr. *W. J. Karup*, Geschichte der katholischen Kirche in Dänemark vom Beginne bis zur Gegenwart (Münster 1863) S. 188—369; findes paa Dansk i »Skandinavisk Kirketidende« 1863—64 — *F. L. Mourier*, Den katholske Kirkes Tilstand i de danske Stater, især i Kjøbenhavn, fra Reformationen indtil vore Dage i »Theologisk Maanedsskrift for Fædrelandets Religionslærere« (Januar 1804); findes aftrykt i N. U. 1901, 174 f., 255 f., 274 f., 315 f. — Om Catholicismens Tilstand i Danmark i Aaret 1711 (Nord. Kirketidende 1885, 353—357) — *A. Pieper*, Die Propaganda-Congregation und die nordischen Missionen im siebenzehnten Jahrhundert (Köln 1886) — *Conferenzrat Schlegel*, Aperçu sur l'état des Catholiques dans les états du roi de Danemarck selon les lois du pays (*Theiner*, Sammlung einiger wichtigen Aktenstücke zur Geschichte der Emancipation der Katholiken in England. Mainz 1835 S. 63—76) — *L. N. Helveg*, Den danske Kirkes Historie efter Reformationen (Kbhvn.² 1857—1883) I 83, 84 ff., 99, 115, 120, 171, 250, 264, 335, 339, 351, 359, 361, 476, 481, 484, 500. 506, 544 — *P. W. Becker*, Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regering af udenlandske Archiver (Kbhvn. 1847—1857) I 275, 374; II 5, 70, 288 — *Dr. Nicolai Edinger Balle*, Magazin for den nyere danske Kirkehistorie samlet af det sjællandske Stifts-Archiv (Kbhvn. 1792) I 97 ff., 103 ff., 108 f., 118, 119, 121 ff. — Københavns Diplomatarium V 382; VI 563, 716; VII 232, 315, 428, 558, 559, 580, 586, 594; VIII 491 f., 495 — *C. Bruun*, Kjøbenhavn II (1890) 253 f.; III (1901) 630 f. — Die religiöse Bewegung in den skandinavischen Ländern (Historisch politische Blätter 37 (1856) 1241—58) — Aphorismen aus dem dänisch-deutschen Missionsgebiete (Hist. pol. Blätter 46 (1860) 391—405) — Der Catholicismus in Dänemark (Hist. pol. Blätter 46 (1860) 839—844) — *Louis Bobé*, Franske Emigranter i Danmark (Personalhistorisk Tidsskrift, Femte Række, II. Bind) — *A. Perger*, Jesuiterpateren Laurits Nielsen, saakaldt Klosterlasse (Kristiania 1896) — *L. Dreves*, Geschichte der katholischen Gemeinden zu Hamburg und Altona (Schaffhausen² 1866) — *F. W. Woker*, Geschichte der norddeutschen Franziskanermission (Freiburg 1880) — *Samme*, Aus norddeutschen Missionen des 17. und 18. Jahrhunderts (Köln 1884)

- *Samme*, Aus den Papieren des kurpfälzischen Ministers Agostino Steffani, Bischofs von Spiga (Köln 1885) — *Samme*, Agostino Steffani, Bischof von Spiga i. p. i., apostolischer Vikar von Norddeutschland 1709—1728 (Köln 1886) — *Samme*, Geschichte der katholischen Kirche und Gemeinde in Hannover und Celle (Paderborn 1889) — Jfr. desforuden *J. Hergenröthers* Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte og *H. Brücks* Lehrbuch der Kirchengeschichte. — Se Note 62.
4. *G. Behnes*, Paulus Melchers, Erzbischof von Köln (Würzburg 1874) i Samlingen »Deutschlands Episcopat in Lebensbildern« II. Band, 5. Heft, S. 197—207.
 5. I Meppen havde rigtignok, ligesom i det øvrige Emsland, i Midten af det 16. Aarhundrede *Reformationen* faaet Indpas. Men her lykkedes det dog atter at skaffe den katholske Kirke Fremgang. Da nemlig Ferdinand, Hertug af Bayern og Kurfyrste af Köln, i Aaret 1612 blev Fyrstbiskop af Münster, indkaldte han 1614 *Fædre af Jesu Selskab* for at genvinde Emslandet for Kirken. Til Midtpunkt for denne Missionsvirksomhed blev Meppen valgt. »Jesuitenre skuffede ikke de Forventninger, man satte til dem; deres Virkekraft, deres Fromhed og høje videnskabelige Dannelse har Emslandet at takke for sin katholske Tro.» *Prof. H. Wenker*, Die Pfarrkirche zu Meppen von 802—1902 (Meppen 1902) S. 49 ff. — Smlg. ogsaa *Dr. J. B. Diepenbrock*, Geschichte des vormaligen münsterschen Amtes Meppen (Lingen 1885) S. 345 ff., 380 ff.
 6. Fra 1776 til 1815 ledede Franciskanere denne Anstalt; derefter gik den over til Verdensgejstlige. Jfr. *Dr. Wilken*, Zur Geschichte des Gymnasiums zu Meppen (Jahresbericht 1867—1868) — *Prof. Dr. Ruhe*, Bericht über die Jubelfeier des Gymnasiums zu Meppen (Beilage zum Jahresbericht 1903).
 7. N(ordisk) U(geblad) 1899, 421.
 8. I Vintersemestret 1854 beløb Alumnernes Antal sig til 80. Næsten Halvdelen var Udlændinge. Jfr. *Der Katholik* 1854, II. 384.
 9. *Otto Pfülf*, S. J., Bischof von Ketteler III. (Mainz 1899) S. 353.
 10. Ved det af Leo XII. 1824 med Kong Georg IV. af Hannover sluttede Konkordat var det rigtignok blevet bestemt, at de hannoveranske Katholikker skulde forenes i to Diocæser, *Osnabrück* paa denne og *Hildesheim* paa den anden Side af Weser. Dengang blev dog kun Stiftet Hildesheim oprettet, medens Osnabrück skulde styres af en Viebiskop, indtil Forholdene tillod, at det fik sin egen Biskop. Dette skete først i April 1857, da Generalvikaren fra Münster, *Dr. Paulus Melchers*, blev udnævnt til Biskop af Osnabrück.
 11. *O. Pfülf*, Bischof von Ketteler I. 11, 14, 22, 258, 267 — *O. Pfülf*, S. J., Hermann von Mallinckrodt (Freiburg 1892) S. 50, 55—56, 85, 91, 100, 111, 115, 139, 151, 154, 173 — *Karl Möller*, Leben und Briefe von Johannes Theodor Laurent (Trier 1886—1889) III. 42, 47—49 — *Chr. Stamm*, Conrad Martin, Bischof von Paderborn (Paderborn 1892) S. 181, 221, 264, 265, 267, 274 — L. Pastor, August Reichensperger (Freiburg 1899) I. 341, 348.

NOTER OG HENVISNINGER TIL FØRSTE DEL

12. Verhandlungen der XXXII. Generalversammlung der Katholiken Deutschlands (Münster 1885) S. 186.
13. Jfr. *Karl Möller*, anf. Skr. III. 49.
14. N. U. 1900, 369—376.
15. Den københavnske Mission vedblev under Jesuiternes Virksomhed at gøre betydelig Fremgang; ja, København talte i 1785 en katholsk Menighed paa omtrent 5.000 Sjæle. Saaledes angiver den lærde Geograf *Büsching*, der selv en Tid lang opholdt sig i Hovedstaden, Katholikkernes Antal i sit store Værk: *Erdbeschreibung* (Hamburg 1787) I. 159 — Biskop *Dr. Nicolai Edinger Balle* har samme Tal i en Promemoria fra 1. April 1785. »Da Keiseren (af Østrig) tilsteder«, skriver han bl. a., »at allevegne i hans Lande, hvor 600 Protestanter opholde sig, maa holdes protestantisk Gudstjeneste, saa vilde det være alt for underligt, om ikke samme Frihed i en protestantisk Stad som Kjøbenhavn blev 5000 sig der opholdende Katholikker indrømmet«. *Magasin for den nyere danske Kirkehistorie samlet af det sjællandske Stifts-Archiv og udgivet af Stiftets Biskop Dr. Nicolai Edinger Balle* (Kbhvn. 1792) I. 108 ff. — At der 1840 kun gaves 550 Katholikker i København, beretter *Baggesen*, *Der dänische Staat, geografisch und statistisch dargestellt* (Kopenhagen 1842) S. 154.
16. Se *Fogtmanns* Reskriptsamling for Gejstligheden.
17. Den i Aaret 1813 afdøde Vinhandler *Chr. Peter Bianco* havde nemlig indsat den kath. Menighed til sin Hovedarving. Kapitalen skulde anvendes til *a. Kirkeskole*, hvor der skulde ansættes mandlige og kvindelige Lærere; *b. Præsterne*, der skulde have 200 Rdl. aarlig til Stadighed; *c. en ny grundmuret Kirkes Opførelse*. — Indgangsportalen i St. Ansgars Kirke viser en Mindetavle over Kirkens Grundlægger, der hviler paa Assistens Kirkegaard. Smlgn. *Hektor Boeck*, *Familien Bianco i Danmark i »Personalhistorisk Tidsskrift«* V. (1908) 172—175. Om det gamle Kapel jfr. *Carl Bruun*, *Kjøbenhavn* III. (1901) 630 f. Se ogsaa N. U. 1892, 893 ff., 909 ff.
18. Se Beskrivelse og Tegninger af *Prof. Hetsch* i »Allgemeine Bauzeitung« (Wien 1850) — *C. Rothe*, *Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie* (Kbhvn. 1854) S. 58 ff.
19. *Dansk Kirketidende* VIII. (1853) 319.
20. *Dansk Kirketidende* VIII. 516 — *Ugeskrift for den evang. Kirke i Danmark* IV. 17.
21. *Skandinavisk Kirketidende* 1860, 100.
22. *Skand. Kirket.* 1863, 352.
23. *Leopold Kist*, *Dänisches und Schwedisches* (Mainz 1869) S. 132—139 — *Skand. Kirket.* 1863, 13—15.
24. Det maa her erindres, at Hæren endnu for 200 Aar siden hovedsagelig bestod af hvervede Tropper. I den danske Hær var Katholikerne, kort efter at Fredericia var blevet anlagt, saa talrige, fordi Fyrstbiskoppen af Münster dengang havde sluttet Forbund med Danmark imod Sverrig og sendt Hjælpetropper.
25. Om denne Missionsstations ældre Historie jfr. *J. R. Wilse*, *Fuldstændig Beskrivelse af Stapel-Staden Fredericia* (Kbhvn. 1767) — *Holger Bruun*, *Gamle danske Minder*

NOTER OG HENVISNINGER TIL FØRSTE DEL

- III (Kbhvn. 1869) S. 138—143 — N. U. 1886, 3 ff. 17 ff., 36 ff.: *Wilhelm Schmitz, S. J.*, Lidt om den katholske Menighed i Fredericia — *H. Boeck*, Familien Bianco i Danmark, anf. St. — Die Ferdinandeische Stiftung und ihre Beschlagnahme durch den Kgl. Commissar für die bischöfliche Vermögensverwaltung (Münster 1876).
26. Kath. Kirketid. 1864, 245.
27. Kirkelige Bekendtgørelser for Danmarks Apostoliske Vikariat 1908, 35 f.
28. Disse Kapellaner var fortrinsvis Lærere ved Drengeskolen. Først 1872 overtog en Folkeskolelærer Undervisningen.
29. St. Knuds Kirke i Fredericia er den ældste katholske Kirke, der er bygget i Danmark efter Reformationen. 1767 traadte den i Stedet for det gamle, 1686 opførte Trækapel.
30. I Følge en Arkivfortegnelse havde Kong Frederik I., der interesserede sig mere for Kanoner end for Kirkeklokker, i det ene Aar 1528—1529 ladet nedtage ikke færre end 1.898 Klokker (foruden en Del andre, der ikke er nummererede i Fortegnelsen) for at omstøbe dem til Skydevaaben. Ligeledes blev under Frederik II. og Kristian IV. mange Kirkeklokker forvandlede til Kanoner. *F. Uldall*, Danmarks middelalderlige Kirkeklokker. 1906.
31. N. U. 1900, 763 — Die kath. Missionen 1900—1901 S. 174.
32. Dette gælder dog ikke om de bekendte *hollandske Kedelhandlere*, der gennemgaaende var gode Katholikker. Disse saakaldte Kedelførere regnede sig for Medlemmer af Fredericia Menighed. Her mødtes de mindst to Gange om Aaret for at opfylde deres religiøse Pligter. Dette var for det over hele Landet spredte Selskab ingen ringe Ting, og det bliver desto mere beundringsværdigt derved, at Vanskelighederne var saa store. I Følge de lovmæssige Bestemmelser gik Kedelførernes gamle Lav desværre ind 1866. *Andreas Hanssen*, Hollandske Kedelførere. Et gammelt Lavs Historie i »Samlinger til Jydsk Historie og Topografi« Tredje Række V. Bind 1. Hefte S. 11, 15, 29 f., 105—109.
33. *Vedel Simonsen*, Bidrag til Odense Byes ældre Historie (1841—1844) — *C. T. Engelstoft*, Odense Byes Sognehistorie efter Reformationen (Kbhvn.² 1880) S. 2 ff. — *Daugaard*, Om de danske Klostre 284—306 — *H. P. Mumme*, St. Knuds Kirke i Odense (1844).
34. Kath. Kirket. 1867, 57.
35. *H. Bruun*, Gamle danske Minder III. 78—84 — *Daugaard*, anf. Skr. 392—397.
36. Bonifatiusblatt 1879 Nr. 1.
37. Skand. Kirket. 1867, 364 f. — Nord. Kirket. 1884, 357 — N. U. 1902, 461 f.
38. *H. Bruun*, Gamle danske Minder III. 108—114 — *Daugaard*, anf. Skr. 397—398 — *O. Fabricius*, Horsens Kjøbstads Beskrivelse og Historie (Odense 1879) S. 44, 134.
39. *Andreas Hanssen*, Hollandske Kedelførere 18 f., 105—109.
40. Nord. Kirket. 1875, 43.
41. *H. Bruun*, Gamle danske Minder III. 45—59 — *Daugaard*, anf. Skr. 386—392 —

NOTER OG HENVISNINGER TIL FØRSTE DEL

- I. R. Hübertz*, Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus (Kbhvn. 1845) — *Chr. Vest Hertel*, Aarhus Dom- og Cathedralkirke (Haderslev 1809 og Aalborg 1810).
42. Nord. Kirket. 1880, 666—668, 807—811 — Die kath. Missionen 1880, 126 f.; 1881, 146.
43. *H. Bruun*, Gamle danske Minder III. 95—98 — *Daugaard*, Om de danske Klostre 433 f.
44. Nord. Kirket. 1882, 619.
45. Die katholischen Missionen 1883, 38.
46. Nord. Kirket. 1883, 401—404; 1884, 3—5 — Die kath. Missionen 1884, 35—36.
47. Nord. Kirket. 1884, 141.
48. Nord. Kirket. 1884, 78.
49. Die kath. Missionen, anf. St. S. 35.
50. Nord. Kirket. 1884, 140—142.
51. *Le Bret*, De Missione septentrionali et vicariatu Hannoverano (Tubingae 1792) — *A. Pieper*, Die Propaganda-Congregation und die nordischen Missionen im siebenzehnten Jahrhundert (Köln 1886) S. 51—77.
52. *W. Plenkers*, S. J., Der Däne Niels Stensen (Freiburg 1884) S. 125—140 — *Pieper*, anf. Skr. 93—106.
53. *Julius Evelt*, Die Weihbischöfe von Paderborn (Paderborn 1869) S. 161 ff.
54. Dokumenterne i denne interessante Sag findes aftrykt i *Münters Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens* I. 41—57.
55. *L. Dreves*, Geschichte der kath. Gemeinden zu Hamburg und Altona (Schaffhausen 2 1866) S. 288—303; jfr. ogsaa S. 80—81, 399—401.
56. *Karl Möller*, Leben und Briefe von Johannes Theodor Laurent I. 481—546; II. 16—32.
57. Anastasiopolis eller Neo-Justiniana er det gamle, allerede i Begyndelsen af det 6. Aarhundrede oprettede Bispesæde Daras i Provinsen Mesopotamien.
58. N. U. 1892, 158, 386, 736; 1893, 657 f. — Msgr. von Euchs første biskoppelige Funktion var Benediktionen af Baron Kuno von der Kettenburgs Slotskapel i Nærheden af Bremen (19. Sept. 1892).
59. N. U. 1891, 93—95; 1886, 659 ff.
60. *Ellen Jørgensen*, Helgendyrkelse i Danmark S. 37, 44, 47, 56—58.
61. N. U. 1899, 435 ff. — Jfr. ogsaa 1886, 33 f., 58 f. 71 f.; 435 f.; 456 f.; 475 f., 487 f.; 545: Knud den Helliges 800-aarige Jubilæum.
62. Foruden de i Note 3 anførte Skrifter og Afhandlinger fortjener endnu at nævnes: *Chr. Bruun*, Et Bidrag til Oplysning af Spørgsmaalet om Religionsfrihed i Danmark under Christian den Femte i »Danske Samlinger for Historie o. s. v.« Anden Række, Sjette Bindes fjerde Hefte (Kbhvn. 1879) S. 369—380 — *Emil Gigas*, Grev Bernardino de Rebolledo, Spansk Gesandt i København, 1648—1659 (Kbhvn. 1883) — Katholikernes tidligste Optræden ved det dansk-norske Universitet efter Reformationen (St. Olaf 1892, S. 12 f.)

II. TIL ANDEN DEL

1. Verhandlungen der XXX. General-Versammlung der Katholiken Deutschlands (Düsseldorf 1883) S. 128 f.
2. Viebiskoppen af Mechelns Besøg i København N. U. 1885, 537—543 — Grundstensnedlæggelse paa Frederiksberg N. U. 1891, 748—751 — Rosenkranskirkens Indvielse N. U. 1892, 951—954 — St. Mariæ Sogn N. U. 1901, 277 f. — Pastor Slumps Indsættelse N. U. 1893, 533—535.
3. Den nye Jesu Hjertes Kirke i Stenosgade N. U. 1895, 697—701 — Indvielsen af Jesu Hjertes Kirke i Stenosgade N. U. 1895, 705—708 — De nye Klokker i Jesu Hjertes Kirke N. U. 1896, 735—736 — Klokkevielsen i Jesu Hjertes Kirke N. U. 1896, 748—751 — Det nye Orgel N. U. 1899, 388 f., 397 f. — Den nye Altertavle N. U. 1905, 323.
4. Jfr. N. U. 1897, 589—591; 1898, 437, 468 — Grundstensnedlæggelsen paa Amager N. U. 1902, 353—356 — St. Annakirkens Indvielse N. U. 1903, 201—205 — Jfr. ogsaa N. U. 1904, 413 f. — Die kath. Missionen 1901—1902, 275; 1903—1904, 71.
5. Nørrebro Sogn, N. U. 1901, 137—140 — Den nye Klosterkirke N. U. 1901, 673—679 — Om Skolebygningen jfr. N. U. 1901, 155—161; 1908, 827—828.
6. Seminariekirkens Indvielse N. U. 1905, 855—858 — St. Josefssøstrenes Seminarium og Kirke N. U. 1906, 7—10.
7. Glasmalerierne i St. Ansgar N. U. 1885, 279—284; 1890, 285 f. — De nye Korsvejsstationer N. U. 1897, 204 f. — Kirkens Restauration N. U. 1898, 710, 741, 876—880 — Se ogsaa N. U. 1892, 893—904, 909—913: St. Ansgars Kirkes 50-aarige Jubilæum.
8. Jfr. N. U. 1890, 408—412 — De katholske Afdelinger paa Assistents Kirkegaard blev erhvervet 1805 og 1864.

NOTER OG HENVISNINGER TIL ANDEN DEL

9. Nationaltidende, 3. Februar 1909.
10. *D. Fr. Münster*, Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens II. 5 ff. — *Nicolai Edinger Balle*, Magasin for den nyere danske Kirkehistorie I. 130 ff. — *Louis Bobé*, Franske Emigranter i Danmark (Kbhvn. 1905) S. 23—24.
11. Karmelitermunkenes Sygehus i Helsingør N. U. 1905, 254—261 — *Daugaard*, Om de danske Klostre i M. 197 ff.
12. Jfr. N. U. 1901, 339—341, 350—352; 1904, 170; 1907, 854—855.
13. *Kr. Erslev, W. Christensen og A. Hude*, Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis 150, 221, 263, 266, 326, 690, 905, 2649, 3803, 3555, 3599, 4495, 5779, 7268 — *Script. rer. dan. I. 185, V. 514* — *Henry Petersen*, anf. Skr. 432, 447 — *Kr. Erslev*, Testamenter fra Danmarks Middelalder 57, 145 — *Danske Magazin 3. 3. 214* — *Liber daticus capituli Lundensis 34* — *Saxo 579, 598* — *Daugaard*, anf. Skr. 170—192.
14. »*La compagnie de Marie*« blev stiftet af den salige Louis Maria Grignon de Montfort i Saint Laurent sur Sèvre i Vendée 1722. — Jfr. N. U. 1901, 405.
15. De ældste danske Archivregistraturer IV. 237, 241, 247 — *Saxo 598* — *Rep. dipl. regni danici mediævalis 4. 300.* — *Daugaard 25, 212, 273—280.*
16. Kapelindvielse i Slagelse N. U. 1907, 724—727.
17. Repertorium dipl. 3700, 6912 — *Acta pontificum Dan. 1111* — *Daugaard 20, 46, 199.*
18. N. U. 1909, 702—703.
19. Jfr. N. U. 1896, 486 f.; 1901, 501—566, 575—580.
20. Repertorium dipl. 33 — *Danske Magazin I. 72* — *Henry Petersen*, Danske gejstlige Sigiller 472 — *Ellen Jørgensen*, Helgendyrkelse i Danmark 44, 45, 47, 57 — *Daugaard*, Om de danske Klostre i M. 201—206.
21. Den nye Kirke i Ringsted N. U. 1907, 186—189.
22. Jfr. N. U. 1898, 596—598.
23. Kirkeindvielsen i Kolding N. U. 1885, 804—806 — *St. Mikaelskirken i Kolding N. U. 1885, 820—822* — *Klokkevielsen N. U. 1893, 399—405.*
24. At denne nye Kirkebygning, lige ved Siden af Kedelførernes gamle Ejendom, kunde rejses, skyldes for en meget væsentlig Del Kedelførerlavets sidste Leder, Franziskus van de Rheydt († 12. Jan. 1896). *Andreas Hanssen*, Hollandske Kedelførere 109—110 — Jfr. N. U. 1882, 349; 1896, 43 f. — *Katholsk Kirke i Horsens N. U. 1896, 289—293* — *St. Josefs Kirkes Aabning i Horsens N. U. 1897, 88—94, 99—102.*
25. *H. Bruun*, Gamle danske Minder III. 145—148 — *Daugaard*, Om de danske Klostre i M. 406—424 — *Tvilum Kloster N. U. 1902, 155 f.*
26. Jfr. N. U. 1898, 519, 883 — *Vor Frues Kapel N. U. 1899, 8 f.* — *Aabningshøjtideligheden i Vor Frues Kapel i Silkeborg N. U. 1899, 127—130.*
27. De ældste danske Archivregistraturer II. 30 — *Chr. Bruun, O. Nielsen og S. Birket Smith*, Danske Samlinger for Historie o. s. v. Anden Række, sjette Bind (Kbhvn. 1877—79) S. 158 f. — *Vor Frue Kirke i Karup N. U. 1899, 451—455.*

NOTER OG HENVISNINGER TIL ANDEN DEL

28. N. U. 1898, 62 f. — Jfr. ogsaa N. U. 1889, 449 f., 481 ff, 497 ff.
29. *Bruun*, Gamle danske Minder III. 85—95 — Jfr. ogsaa: Den h. Kamillus af Lellis og hans Orden N. U. 1900, 721—726 — N. U. 1899, 47, 324; 1900, 750, 762—766, 782; 1901, 31, 166; 1906, 517 — Die kath. Missionen 1900—1901, 173 f.
30. N. U. 1903, 157 f.; 1904, 600—605.
31. Jfr. *Alberti Thura*, Series Episcoporum qui dioecesi . . . Børglumensi praefuerunt Hafniae 1733) — *H. Bruun*, anf. Skr. III. 120—128.
32. N. U. 1904, 93 f., 707; 1905, 25 f.; 1908, 289 f., 423 f.
33. N. U. 1887, 447, 687, 728—733 — Jfr. ogsaa N. U. 1884, 187, 303, 309, 317, 323.
34. N. U. 1899, 44 — Pastor J. C. Lichtle N. U. 1902, 449—452, 461—464 — Katholikkerne i Odense N. U. 1906, 519—525 — Grundstensnedlæggelse til St. Albani Kirke i Odense N. U. 1906, 730—734 — St. Albani Kirkes Indvielse N. U. 1908, 741—752 — Die kath. Missionen 1883, 38; 1900—1901, 246 f.; 1906—1907, 107; 1907—1908, 70, 211 — Othinia Catholica, Festalbum (Odense 1907) S. 5—12.
35. N. U. 1907, 406.
36. Jfr. N. U. 1896, 783 ff.: Grev L. Moltke-Huitfeldt — N. U. 1898, 550.
37. Jfr. *Daugaard*, Om de danske Klostre i M. 317—324 — *Fr. Hammerich*, Den h. Birgitta og Kirken i Norden (Kbhvn. 1863) S. 287—339 — *A. Brinkmann*, Den h. Birgitta (Kbhvn. 1893) S. 363—384 — *Ellen Jørgensen*, Helgendyrkelse i Danmark 42, 63, 67, 124.
38. N. U. 1897, 563—575.
39. En gammel Krønike om Graabrødrenes Udjagelse af deres Klostre i Danmark (Kbhvn. 1859), Tillæg til *Karups* »Den kath. Kirke i Danmark«.
40. N. U. 1894, 294 f. — Polakkerne i Danmark N. U. 1902, 673—675 — Mellem Polakkerne N. U. 1894, 741—749 — Jfr. ogsaa Katholische Kirchenzeitung (Salzburg) 49 (1909) S. 301 f., 309 ff.
41. Den katholske Kirke paa Island (Efter P. Al. Baumgartner) N. U. 1899, 37 f., 49 f., 67 f., 81 f., 101 ff.
42. Die kath. Missionen 1874, 110.
43. *A. Baumgartner*, *S. J.*, Island und die Färöer (Freiburg 1889) S. 79 f., 257—284, 321—331 — *X. Ciamberlani*, Relation sur l'état des Missions du Pole Arctique (Bruxelles 1865) p. 17—20, 31—34.
44. *A. von Geyr-Schweppenburg*, *S. J.*, Meine Reise nach den Färöern (Paderborn 1900) S. 1, 16—18 — Jfr. ogsaa *X. Ciamberlani*, anf. Skrift p. 7, 16, 17—20, 29—34, 41—57 — Den katholske Mission paa Færøerne i »Evangelisk Ugeskrift« 1860, 313.
45. N. U. 1895, 621, 632; 1896, 146, 353, 469, 533, 736 — Jesu-Hjerte-Kirkens Indvielse i Reykjavik N. U. 1898, 241—246 — Den kath. Mission paa Island N. U. 1908, 885—889.
46. Hver ottende Dag, 26. Marts 1905.
47. Jfr. N. U. 1901, 382—388, 398—402.

NOTER OG HENVISNINGER TIL ANDEN DEL

48. *A. D. Jørgensen*, Niels Stensen (Kbhvn. 1884) — *W. Plenkers*, Der Däne Niels Stensen (Freiburg 1884) — *V. Maar*, Johannes Rose: Nicolaus Stenos Liv og Død (Kbhvn. 1906) — *A. Räss*, Die Konvertiten seit der Reformation VII. 290—296.
49. Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter, 1815 (Ellevte Aargang) S. 133—237 — Skoleprogram fra Horsens 1846, S. 16—51: Authentiske Efterretninger om Jakob Benignus Winsløws Overgang til den katholske Kirke — Notice en tête de l'édition de son livre: Exposition anatomique de la constructure du corps humain (1732) — *Grandjean de Fouchy* »Eloge de Winsløw« (Memoires de l'Academie des Sciences anno 1760).
50. *A. D. Jørgensen*, Georg Zoëga (Kbhvn. 1881) — *F. G. Welcker*, Zoëgas Leben (Stuttgart und Tübingen 1819) — *A. Räss*, Die Konvertiten seit der Reformation X. 361—491. — Se Note 121.
51. C. A. H. Muus N. U. 1885, 427—431.
52. Jfr. *J. R. Wilse*, Fuldstændig Beskrivelse af Stapelstaden Fredericia (Kbhvn. 1767), som beretter det mere udførligt.
53. N. U. 1896, 783—786.
54. N. U. 1895, 179, 104—107.
55. N. U. 1886, 130 f., 152 f. — Se Note 122.
56. Jfr. Afhandlingen: Wiedererweckte alte Kunst in Dänemark (Mogens Ballin, ein dänischer Künstler) i »Die Welt« 1902, 92—94.
57. Jfr. Katholiken 1901, 401 f.
58. N. U. 1893, 805.
59. »Statspræstelige Konvertiter i Danmark« i St. Olaf 1897, 91—92 — Se ogsaa N. U. 1884, 209—212.
60. N. U. 1908, 593—596.
61. N. U. 1902, 333 f., 314 f.
62. Varden 1904, 42—43.
63. St. Josefssøstrenes 50-Aars Jubilæum N. U. 1906., 301—306, 324—327.
64. N. U. 1909, 352 f.
65. Indvielsen af St. Josefssøstrenes Seminarium N. U. 1905, 603—606.
66. Nord. Kirketidende 1882, 15 f.
67. Marist- eller Skolebrødrene N. U. 1889, 338—341, 345—350 — Skoleindvielsen N. U. 1892, 762—765.
68. St. Andreaskollegiets Jubilæum N. U. 1898, 640—644.
69. Fra 22. Okt. 1875 til 15. Okt. 1876 boede Jesuiterne i den gamle »Solitude« paa Nørrebro. Saa flyttede de til Evaldsgade Nr. 5 og endelig (April 1878) til deres nye Ejendom, Kronprinsessegade 42 (Jfr. Nord. Kirket. 1878, 430 f.; 1880, 118—121: Kapellet i Kronprinsessegade). I Aaret 1883 overdrog Præfekt Grüder Præsterne St. Knuds Kapel samt Skolen af samme Navn i Ny Kongensgade. 1887 flyttede Patrene til den nuværende Ejendom i Stenosgade 4.

NOTER OG HENVISNINGER TIL ANDEN DEL

70. *Daugaard*, Om de danske Klostre i Middelalderen 13 ff., 25 ff., 32 f.
71. N. U. 1907, 406.
72. N. U. 1889, 80 f., 102 f.; 1893, 609.
73. N. U. 1901, 201—206, 217—221; 1902, 201—205, 328 f.; 1903, 698—700; 1906, 129—132; 1909, 755—759.
74. Die katholischen Missionen 1880, 77; 1881, 80 — N. U. 1888, 196—198; 1896, 485; 1898, 313—316; 1900, 663—668; 1901, 537—544.
75. Aarhus N. U. 1900, 652; 1906, 668—674; 1907, 654—662 — Horsens N. U. 1900, 286 — Randers N. U. 1900, 734 f.; 1901, 30 f.; 1902, 493—499; 1903, 743—749 — Odense 1901, 515 — Esbjerg 1903, 567—570; 1904, 593—599, 600—606, 625—629 — Spangsbjerg 1907, 435—437, 888 f.; 1908, 557—563, 576—583 — Reykjavik 1896, 469 f.; 1897, 500—506; 1902, 303—307; Die kath. Missionen 1897—98, 214.
76. N. U. 1890, 817 f.; 1891, 107—110; 1901, 515.
77. N. U. 1895, 509 f.; 1904, 588, 677—683; 1905, 730—734.
78. N. U. 1903, 366; 1904, 339—341; 1905, 192—194, 201—208.
79. N. U. 1900, 762—766; 1901, 166; 1906, 517—519; 1907, 193—200.
80. Die kath. Missionen 1874, 111; 1904, 179.
81. Jfr. *Alb. Gnudtzmann og Helmer Lind*, Stor-København (Kbhvn. 1907) II. 364—367.
82. N. U. 1908, 750.
83. Nationaltidendes Søndagstillæg, 16. Dec. 1900.
84. N. U. 1909, 23.
85. N. U. 1904, 393—397.
86. N. U. 1903, 76; 1905, 130—134.
87. N. U. 1887, 317 f.; 1901, 281—289.
88. Aarbog for den hellige Barndoms Forening 1893—94 (Kolding 1894) S. 78 ff.
89. Verhandlungen der XXXII. General-Versammlung der Katholiken Deutschlands (Münster 1885) S. 191.
90. N. U. 1893, 679; 1895, 89 ff. — Vincentiusforeningen 1857—1907, N. U. 1907, 873—877.
91. Maanedssblad for den danske Folkekirke 1907, Nr. 12 — N. U. 1907, 873—877.
92. St. Elisabeths Understøttelsesforening N. U. 1889, 193—195; 1894, 174—176.
93. Syforeningen N. U. 1898, 11 f.
94. N. U. 1900, 349 f.; 1905, 174 f.
95. Elisabethforeningen N. U. 1898, 200—202.
96. N. U. 1907, 94 f.
97. N. U. 1903, 823.
98. Die Fahne Mariens 1909, 167.
99. Mariakongregationens Jubilæum N. U. 1902, 242—245 — Mariakongregationen N. U. 1902, 289—297, 307—314, 321—326 — *J. Johnsen*, Mariakongregationen i København 1877—1902 (Kbhvn. 1902).

NOTER OG HENVISNINGER TIL ANDEN DEL

100. Den katolske Svendeforening N. U. 1885, 516—519 — Lærlingeforeningen paa Frederiksberg N. U. 1894, 123 f.; 1895, 254 — Ynglingeforeningen St. Knud N. U. 1897, 287; 1900, 542; 694 f.; Katholiken 1901, 343 f. — St. Ansgars Lærlingeforening N. U. 1898, 358 f. — Den katolske Lærlingeforening paa Frederiksberg N. U. 1898, 383 f.; 1899, 675—677.
101. *H. A. Krose, S. J.*, Kirchliches Handbuch (Freiburg 1909) S. 356.
102. N. U. 1902, 677—678.
103. St. Josefs Gilde N. U. 1895, 684—686, 827.
104. *H. Fr. Rørdam*, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen (Kbhvn. 1859—1863) S. 359—371 — *F. Linderberg*, Kristendommen og den sociale Udvikling (Kbhvn. 1906—1908) II. 156; III. 23 f., 92—96, 278—285.
105. N. U. 1905, 17—19.
106. Ansgariusforeningen N. U. 1890, 95 f.; 1902, 8.
107. N. U. 1907, 223.
108. N. U. 1891, 230; 1893, 69 f.; 1896, 788 f.; 1898, 158 f., 841—843; 1899, 92; 1903, 28; 1905, 540—542.
109. Kirkelige Bekendtgørelser 1900, 24; 1901, 30 f.
110. N. U. 1902, 1—10.
111. Katholiken 1898, 1.
112. Kirkelige Bekendtgørelser 1903, 16—18.
113. Berlingske Tidende, 29. Juni 1909.
114. Verhandlungen der XXX. Generalversammlung der Katholiken Deutschlands (Düsseldorf 1883) S. 128 ff.
115. Kirkelige Bekendtgørelser 1901, 28 f.
116. Kirkelige Bekendtgørelser 1905, 11—12; 1907, 19; 1908, 44—45.
117. København, 16. Februar 1909.
118. Horsens Folkeblad, 16. Juni 1907.
119. N. U. 1901, 505—508: Biskoppens Besøg paa Island.
120. N. U. 1897, 813, 829; 1898, 17—20, 109, 125, 175 — 1906, 737, 774, 802, 857.]
121. »Portræter af Georg Zoega og nogle Breve fra og til ham« i Kulturhistoriske Studier af *F. R. Friis* (København 1904) S. 1—13.
122. *Joh. Frederiksen*, En Kunstner i Kutte i »Vor Fremtid« 1908, 240—249 — Jfr. ogsaa »Alte und Neue Welt« 1887, 298.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL

NB. Person- og Stedsnavne, der er af mindre Betydning i den paagældende Sammenhæng, er udeladte. Paa den anden Side er optaget en *Del Sager*, der har Interesse.

- Aalborg 32, 64 f., 83, 84, 91, 96, 98, 99,
110, 116.
Aarhus 35 f., 63, 74, 83, 84, 91, 96, 97,
101, 116.
Absalon, Ærkebiskop 45.
Academicum catholicum 113 f.
Afholdsforeninger, katholske 115 f.
Agnesforeningen 112.
Albergati, Antonius, apostolisk Nuntius 42.
Allingsø 63.
Anastasiopolis 44, 140.
Anderledy, Anton 15.
Anders Sunesøn 45.
Andersen, Oskar V. 121, 123.
Andlaw, Baron Heinrich von 9.
Ansgar, den hellige 1, 7, 27, 45, 46, 74, 135.
Ansgarius-Bonifaciusforeningen 104 f.
Ansgarius-Bonifaciuskollekt 104.
Ansgariusforeningen 115, 117.
Antvorskov 60, 91.
Assens 67, 72, 121.
Assistents Kirkegaard, katolsk 141.
Assumptionistinder 80, 81, 82, 87.
Averbode 66.
Ballin, Mogens 77.
Bannwart, Clemens 90, 123.
Baudoin, J. B. 70 f.
Bauer, G. 71.
Basarer, Søstrenes B. 99 f.
Beckmann, Biskop Heinrich 34, 38, 104.
Beckum 34.
Berg, Claus 33.
Berling, Polly 77.
Bernard, Bern., apostolisk Præfekt 43, 44,
70, 71.
Bianco, Christian Peter 48, 138.
Bibliothek, det biskoppelige 37, 126.
Blois, Frans 61.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL

- Bonifaciusforeningen 12, 16, 73, 104, 131.
 Bornholm 72.
 Brandes, Georg 123.
 Braun, Johannes 52.
 Breitung, Amandus 123, 128.
 Brems, Josef 66.
 Brigittinerne 68.
 Brinkmann, August 71, 123.
 Broderskaber 111.
 Brüggemann, Frederik 28, 63.
 Brüssel 42.
 Busk, Jens 77.
 Böhmer, Heinrich 111.
 Bønnens Apostolat 111.
 Børglum 66.
 Børnehaver 92 f.
- Chambéry** 80.
 Caritas 112.
 Charlottenlund 56.
 Clemens XIII. 42.
 Copenrath, Dr. Josef 25, 27.
 Cosse, Domkapitular 38.
 Crescendo 105.
- Dalum** 92, 93.
 Deharbe, Josef 15.
 Depozzo, Jesuit 115.
 Desnos, Jean 57.
 DINGELSTADT, Biskop Hermann 44.
 Dueholm 91.
 Dødsangstbroderskabet 111.
- Écoles françaises**, se Pigeskoler, højere.
 Elementarskoler, katolske 51, 81 ff., 90.
 Elisabethforeningen 109.
 Elisabethssøstrene 81, 97, 98.
- Elisabeth-Vincentkonferenser 107, 108,
 109.
 Emden 14.
 Esbjerg 65, 82, 83, 84, 96, 99, 111.
 Eskil, Ærkebiskop 66.
 Esser, Frederik 122.
 Euch, Josefine E. A. von 7 f., 44.
 — Theodor D. A. von 7, 8, 19.
 Evers, Frederik 58.
- Faaborg** 32, 91.
 Fattigpleje 95 f.
 Fesch, Josef, Ærkebiskop af Lyon, Kardi-
 nal 80.
 Fidelitas 112.
 Filles de la Sagesse 81, 85, 97 f.
 Firmelsesrejser, Biskop von Euchs 133.
 Fischer, Antonius, Viebiskop af Köln 44.
 Folkebiblioteker, katolske 126.
 Forening, den eukaristiske F. 111.
 — den h. Families F. 111.
 Foreningen for tidligere Elever i St. Knuds
 Skole 114.
 Foreningen for tidligere Elever paa St.
 Andreaskollegiet 114.
 Foreninger for unge Piger 112.
 Foreningslivet 102 ff.
 Franciskanerne 67 f., 79.
 Fredericia 2, 24 ff., 38, 62, 83, 84.
 Frederik III. 24.
 — VII. 2.
 Frederiksberg 53, 54, 83, 85, 87.
 Frederiksen, Johannes 107.
 Fulda 134.
 Færøerne 44, 70 f.
- Galen**, Fyrstbiskop Bernard von 24.
Gamél, Henry 44.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL

- Gelshorn, Friedrich 11.
 Geneviève, Mère 75.
 Geyr, Baron Albert von G.-Schweppenburg
 55, 58, 61, 71.
 Glindfeld 14.
 Glorup 67, 72, 122.
 Gondola, Franz Josef Grev von 42.
 Gormann, Clemens 28.
 Graa Søstre, se Elisabethssøstre.
 Gregor XVI. 43.
 Grenaa 32, 72.
 Grignon de Montfort, den salige 97.
 Grüder, Hermann, apostolisk Præfekt 20 f.,
 22, 29, 39, 40, 41, 44, 51, 63, 71, 72,
 90, 115.
 Grundloven 2, 29, 83.
 Grønland 44.
 Grønnefjord 70.
 Günther, Ludvig 88, 123.
 Guilken, L. S. 43.
 Gøteborg 59.

Hahn-Hahn, Ida Grevinde 34.
 Hamburg 43, 44.
 Hansen, Dr. Bernhard 59, 123.
 Hansen, J. L. V. 119, 122.
 Hansen, Niels 123, 124.
 Haraldsted 62.
 Hartmann, Karl 77.
 Hausmann, Michael 88.
 Hedvigssøstre 81, 84, 92, 99.
 Heiden, Ferdinand 27, 31, 62.
 Heinrich, Domdekan Dr. 9, 15.
 Hellebæk 59.
 Helsingborg 59.
 Helsingør 58, 59, 83, 85, 99.
 Hergarten, Jakob 15.
 Hetsch, Prof. G. F. 20.
 Hildesheim 10, 42, 137.
 Himioben, Prof. 9.

 Holmegaard 23, 61, 72.
 Holstein-Ledreborg, Lensgreve J. L. 76,
 123.
 Holzførster, Bernhard 19, 20.
 Hornbæk 59.
 Horsens 34 f., 63, 83, 84, 91, 96, 97, 106,
 107.
 Hospitaler, katolske 96 ff.
 Höting, Biskop Bernard 44.

 Iburg 133.
 Ikenmeyer, Conrad 65.
 Immaculatakirken 56.
 Island 2, 44, 70 ff.

 Jensen, M. C. 58, 123.
 Jesu Barndoms Forening 106.
 Jesu guddommelige Hjertes Broderskab 111.
 Jesuiterne 25, 54, 75, 78, f., 88 ff., 144.
 Johansen, Andreas 119.
 Johnsen, Johan 123.
 Jón Arason, Biskop 70.
 Josefinismen 19, 25.
 Juleindsamlingerne 108.
 Jørgensen, Borgermester i Fredericia 31.
 Jørgensen, Johannes 77, 120, 123, 124.

Kamillianerne 64, 65, 79, 98.
 Karl den Gode 66.
 Karl den Store 7.
 Karmeliterne 59.
 Karup 64.
 Katholiken 120.
 Katholikkernes Tilvækst 74 ff.
 Katholikmøder, tyske 53, 131, 134.
 Katholsk Kirketidende 118.
 Kedelførerkompagni, det hollandske 35,
 139.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL

- Kejser, Halfdan 124.
 Kerckhoffs, Alphons 61.
 Kerff, F. 34, 123.
 Ketteler, Wilhelm Emanuel Friherre von,
 Biskop af Mainz 9.
 Ketteler, Pauline von (Stolberg) 34.
 Kettenburg, Baron Kuno von der K. 140.
 — Baron Philipp von der K. 53.
 Kirketidende, Nordisk 22, 40, 118.
 — Skandinavisk 118.
 Klemp, Vilhelm 37.
 Knud den Hellige 1, 19, 33, 45, 46, 47,
 66, 135, 140.
 Knud Lavard 62, 135.
 Kofoed-Hansen, H. P. 77, 123.
 Kohues, Anton 20 f., 22, 38.
 Kolding 36, 63, 83, 84, 104, 105.
 Kommunikanthjem 93.
 Konsekrerede Kirker 68.
 Konvertiter 27, 47, 75, 76 f., 128.
 Korvey 7.
 Kristian III. 70.
 Kristian V. 25, 75.
 Kristian VII. 20.
 Krogh-Tonning, Dr. Knud Karl 77.
 Küchler, Albert 77.
 Kærlighed, Den kristelige K.s Søstre 81, 84.
 København 2, 19 ff., 22, 52 ff., 83, 84, 86,
 91, 95, 98 f.
 Køge 61, 62.
 Köln 134.
- Lage Urne, Bisp 45.
 Lammers, Henrik 28.
 Landwehr, Domkapitular 38.
 Laurent, Biskop Theodor 15, 43.
 Lazaristerne 59, 79.
 Ledreborg 72.
 Lennig, Domkapitular 9.
- Litteratur, den katolske 121 f.
 Lohmann, Johannes B. 71.
 Love mod Bekendelsen af den katolske
 Tro 1 f.
 Ludvig den Fromme 7.
 Lüpke, Viebiskop Carl Anton 43.
 Lund 1.
 Lærlingeforeninger, katolske 111.
 Lætitia 112.
- Maccionis, Valerius de, apostolisk Vikar 42.
 Mainz 9.
 Mallinckrodt, Georg Friherre von 15.
 — Hermann Friherre von 15.
 Malmø 59.
 Mariaforeningen 108.
 Mariahjem 93 f., 99.
 Mariakongregationerne 110 f.
 Maribo 68 ff., 123, 124.
 Marie, Prinsesse 99.
 Marienlyst 59.
 Maristerne 71, 79.
 Martin, Biskop Dr. Conrad 13, 15.
 Maupas, Msgr. de 80.
 Maurer, Franz Frederik 62.
 Mecheln 16.
 Médaille, P. 80.
 Melchers, Biskop Dr. Paulus 3, 18, 19, 24,
 28, 137.
 Melle 133.
 Meppen 7 f., 14, 137.
 Mermillod, Biskop Caspar 36.
 Meulenberg, M. 64.
 Meurer, Domkapitular 38.
 Meyer, Præst 25.
 Missionspræsterne af Marias Selskab 60.
 Missionsstationer, nye 32 ff., 52 ff.
 Moltke-Hvitfeldt, Grev Léon 59.
 — Grev Gebhard 67, 76.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL

- Morkær** 91.
Moufang, Domkapitular 9, 11, 15.
Moussa, Præst 71.
Münster 9, 17, 53, 131.
Muus, Carl Aug. Høffding-M. 75, 122.
Mødreforeningen 111.
- Neuvel**, Anton 57.
Niehaus, Dr. Heinrich 24, 63, 89.
Nordisk Kirketidende, se Kirketidende.
Nordisk Ugeblad, se Ugeblad.
Nordpolsmissionen, apostolisk Præfektur 43, 44, 77.
Norge, apostolisk Præfektur 44.
Notburgaforeningen 112.
Notburgagerningen til Værn for Tjenestepiger 112.
Nyborg 67, 72, 83, 84, 92, 99.
Nykøbing i Jylland 32.
Næstved 59, 73.
- Odense** 32, 33, 34, 46, 66 f., 74, 83, 84, 85, 91, 92, 96, 98, 116, 119, 120, 126.
Om sorg for forældreløse Børn 93.
Ordenspræster 78.
Ordenssamfund, kvindelige 79 f., 81.
 — mandlige 79.
Ordrup 56, 83, 84, 87.
Ortved, Eduard 28.
Osnabrück 10, 18, 21, 34, 38, 42, 44, 131, 133, 137.
Osterhammel, Max Morus 34.
- Paderborn** 18, 42.
Paramentforeningen 105.
Peder, Biskop 63.
Perger, August 122.
- Pigeskoler**, højere 51, 86 f., 90.
Pius IX. 3.
Polakkerne, Sjælesorg for P. 69—70.
Poppo, Biskop 35.
Pottgeisser, Julius 15.
Presse, den katolske 118 ff.
Processioner 28.
Propagandakongregationen 43, 44.
Præfektur, apostolisk P. for Danmark 4, 34, 39 f.
Præmonstratenserne 66, 79.
Præstø 91.
- Quélen**, J. 66.
- Ramsing**, A. U. 123.
Randers 33, 34, 62 f., 64, 83, 84, 91, 93, 96, 98, 103.
Redemptoristerne 55, 67, 79.
Reformationen i Danmark 1 f., 136.
Religionsfrihed, se Grundlov.
Religionsfrihed paa Island 51, 70.
Reykjavik 70, 83, 84, 94, 125.
Ribe 74, 91.
Riffel, Prof. 9.
Ringsted 61 f., 63, 64, 74.
Roh, Peter 15, 24.
Rom 40, 134.
Romrejser, Biskop von Euchs 134.
Ronge, Franz 54, 119.
Rosenkransbroderskabet 111.
Rosenkrans, den levende 111.
Roskilde 59 f., 74, 83, 85.
Rønnow, Biskop Joachim 3.
- Samlerforeningen** 105.
Sander, Konrad 119.
St. Andreas Kollegium 51, 56, 87, 88 f.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL

- St. Annæ Kirke i København 55.
 St. Ansgars Kirke 19, 20, 21, 22, 23, 24,
 41, 45, 53, 56, 57.
 St. Josefs Gilde 112 f.
 St. Josefs Kirke 55, 56.
 St. Joseffsøstrene 30, 57, 76, 79 ff., 81, 86 f.,
 93, 95 f., 98, 99.
 St. Knuds Kirke i Fredericia 26, 29, 30.
 St. Knuds Skole i København 51, 57, 89 f.
 St. Mariæ Hospitium 96, 97.
 St. Mariæ Skole 53, 85.
 Schade, Domdekan 38.
 Scharling, Carl 31.
 Schmid, Ignatius 35, 123.
 Schmiderer, Gaudentius 56.
 Schmitt, Ludvig 123.
 Schmitz, Wilhelm 123.
 Schürhoff, G. 20, 24, 115.
 Settegast, Josef 56.
 Sialm, Udalricus 89.
 Silkeborg 63, 83, 84, 108, 109.
 Simeoni, Kardinal 40.
 Skandinavisk Kirketidende, se Kirketidende.
 Skolebrødrene af Marias Selskab 79, 85, 93.
 Skolevæsen, det katolske 83 ff.
 Skotterup 59.
 Slagelse 60.
 Slump, Henrik 54.
 Sordini, Katharina 81.
 Sorø 74.
 Spangsbjerg 96.
 Stampe-Charisius, Bar. 76 f., 93.
 Stensen, Biskop Niels 42, 43, 75.
 Stolberg, Caroline Grevinde von St.-Ro-
 biano 12, 13, 23.
 Stolberg, Franz Grev von St.-St. 13, 16,
 43.
 Stolberg, Friedrich Leopold Grev von St.-
 St. 17.
 Stolberg, Hermann Grev von St.-St. 13, 16.
 Stolberg, Josef Grev von St.-St. 11, 12 ff.,
 15, 16, 104, 137.
 Stolberg, Julie Grevinde von St.-St. 13, 16.
 — Leopold Grev von St.-St. 13, 14,
 15, 16.
 Stolberg, Marie Grevinde von St.-St. 13, 16.
 — Marie Therese Grevinde von St.-
 Spee 12.
 Stolberg, Sophie Grevinde von St.-St. 12,
 16.
 Storp, Clemens 63.
 Sträter, August 35.
 Struer 72.
 Studach, Laurentius, apostolisk Vikar 44.
 Sundby 54, 83, 85, 96.
 Svendborg 32, 36 f., 66, 83, 91, 116, 121 f.
 Svendeforeninger, katolske 111.
 Svensson, Jón 123.
 Sverrig, apostolisk Vikariat 44.
 Syforeninger, katolske 108.
 Syge- og Ligkasse, katolsk 109 f.
 Sygepleje 91 ff.
 Sygepleje i Hjemmene 98 f.
 Thiele, Domkapitular 38.
 Thisted 32, 72.
 Thorshavn 71, 116.
 Tilbedelse, Den evige T.s Orden 81.
 Tramp, Greve 100.
 Tredje Orden, den h. Franciskus's tr. O.
 111.
 Tvilum 63.
 Ugeblad, Nordisk 115, 118, 119.
 Unio 114.
 U. o. u. 111.
 Vajsenhuse, katolske 93, 109.

NAVNELISTE TIL FØRSTE OG ANDEN DEL.

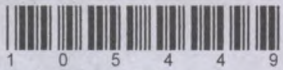
- Van den Branden de Reeth, Viebiskop
Viktor 54.
- Van de Rheydt, Franz 35, 142.
- Varden 120 f.
- Vejde 65 f., 83, 84, 90, 112, 113.
- Velgørenhed 91 ff.
- Venge 63.
- Verdenspræster 78 f.
- Verhein, Franz 65.
- Vesterhus, se Mariahem.
- Vestre Kirkegaard, katolsk 57, 128, 129,
130, 134.
- Viborg 64, 72, 74, 91.
- Vikariat, apostolisk V. for de nordiske Mis-
sioner 2, 42.
- Vikariat, apostolisk V. for Danmark 4, 44.
- Vilhelm, Biskop 45.
- Vincentforeningen 28, 107 ff.
- Vincentssøstre 59, 81, 85, 99.
- Voer 63.
- Voss, Biskop Hubertus 133.
- Vuggestuer 92.
- Warendorf 34.
- Wartenberg, Franz Wilhelm Kardinal 42.
- Wasmuth, Domkapitular 12.
- Wasserman, Edmund 67.
- Westheim 12 f., 15, 16, 18.
- Whitte, Aksel 28.
- Wilken, Dr. Heinrich 9.
- Winsløw, Jacob Benignus 75.
- Ynglingeforeninger, katolske 111 ff.
- Zoega, Jørgen 75.
- Zurstrassen, Hermann 13, 15, 20, 24.
- Æresvagt, Ærkebroderskabet til Jesu hel-
ligste Hjertes Æ. 111.
- Øm Kloster 63.
- Østerrieerne i Fredericia 26.

A. M. D. G.

DIS-Danmark

1 0 5 4 4 9

